

MAGYARORSZÁG LEVÉLTÁRAI

Szerkesztette:
BLAZOVICH LÁSZLÓ - MÜLLER VERONIKA

A bevezetőt Blazovich László és Müller Veronika, az egyes levéltárakról szóló részeket az igazgatók illetve munkatársaik készítették

Szövegszerkesztő:
ANDRÁSY MÁRIA
PIPICZNÉ SZABADVÁRI TÜNDE
VETRÓ FERENCNÉ

ISBN 963 04 6395

© *Blazovich László - Müller Veronika*

A Nemzeti Kulturális Alap
Levéltári Kollégiumának támogatásával a millicentenárium évében
kiadja a Magyar Levéltárosok Egyesülete

Budapest - Szeged
1996

TARTALOM

BEVEZETŐ

KÖZLEVÉLTÁRAK

ÁLTALÁNOS LEVÉLTÁRAK

MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA
BÁCS-KISKUN MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA
BARANYA MEGYEI LEVÉLTÁR
BÉKÉS MEGYE KÉPVISELŐ-TESTÜLETE MEGYEI LEVÉLTÁRA
BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI LEVÉLTÁR
CSONGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁR
FEJÉR MEGYEI LEVÉLTÁR
GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYE GYŐRI LEVÉLTÁRA
GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYE SOPRONI LEVÉLTÁRA
HAJDÚ-BIHAR MEGYEI LEVÉLTÁR
HEVES MEGYEI LEVÉLTÁR
JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYEI LEVÉLTÁR
KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA
NÓGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁR
PEST MEGYEI LEVÉLTÁR
SOMOGY MEGYEI LEVÉLTÁR
SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA
VAS MEGYEI LEVÉLTÁR
VESZPRÉM MEGYEI LEVÉLTÁR
ZALA MEGYEI LEVÉLTÁR

ÁLLAMI SZAKLEVÉLTÁRAK

HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR
KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL LEVÉLTÁRA
ORSZÁGOS KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS VÍZGAZDÁLKODÁSI LEVÉLTÁR
SEMMEIWEIS ORVOSTÖRTÉNETI SZAKLEVÉLTÁR
SEMMEIWEIS ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM LEVÉLTÁRA
ÁLLATORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA ÉS LEVÉLTÁRA
BUDAPESTI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM LEVÉLTÁRA
MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA LEVÉLTÁRA
BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM LEVÉLTÁRA
EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM LEVÉLTÁRA
ERDÉSZETI ÉS FAIPARI EGYETEM LEVÉLTÁRA
GÖDÖLLŐI AGRÁRTUDOMÁNYI EGYETEM LEVÉLTÁRA
KERTÉSZETI ÉS ÉLELMISZERIPARI EGYETEM SZAKLEVÉLTÁRA
MISKOLCI EGYETEM LEVÉLTÁRA
PANNON AGRÁRTUDOMÁNYI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁR ÉS LEVÉLTÁR

TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA

GYŐR MEGYEI JOGÚ VÁROS LEVÉLTÁRA
SZÉKESFEHÉRVÁR VÁROS LEVÉLTÁRA
TATABÁNYA MEGYEI JOGÚ VÁROS LEVÉLTÁRA

KÖZTESTÜLET LEVÉLTÁRA

AKADÉMIAI LEVÉLTÁR (MTA LEVÉLTÁRA)

NYILVÁNOS MAGÁNLEVÉLTÁRAK

FÜGGETLEN KISGAZDA ÉS POLGÁRI PÁRT
TUDOMÁNYPOLITIKAI INTÉZET KISGAZDA LEVÉLTÁRA
NYITOTT TÁRSADALOM LEVÉLTÁRA
POLITIKATÖRTÉNETI INTÉZET LEVÉLTÁRA
SZAKSZERVEZETEK KÖZPONTI LEVÉLTÁRA

EGYHÁZI LEVÉLTÁRAK

A RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZ LEVÉLTÁRAI

ESZTERGOMI PRÍMÁSI ÉS FŐKÁPTALANI LEVÉLTÁR
KALOCSA-KECSKEMÉTI ÉRSEKI LEVÉLTÁR
KALOCSAI ÉRSEKI GAZDASÁGI LEVÉLTÁR
EGRI ÉRSEKI GYŰJTEMÉNYI KÖZPONT FŐEGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR
VESZPRÉMI ÉRSEKI ÉS FŐKÁPTALANI LEVÉLTÁR
GYŐRI PÜSPÖKI ÉS SZÉKESKÁPTALANI LEVÉLTÁR
SOPRONI TÁRSASKÁPTALAN LEVÉLTÁRA
PÉCSI PÜSPÖKI LEVÉLTÁR
PÉCSI KÁPTALANI LEVÉLTÁR
SZEGED-CSANÁDI PÜSPÖKSÉG LEVÉLTÁRA
SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖKI ÉS KÁPTALANI LEVÉLTÁR
SZOMBATHELYI PÜSPÖKI LEVÉLTÁR
VASVÁR-SZOMBATHELYI SZÉKESKÁPTALAN LEVÉLTÁRA
VÁCI PÜSPÖKI ÉS KÁPTALANI LEVÉLTÁR
NYÍREGYHÁZI GÖRÖG KATOLIKUS PÜSPÖKI LEVÉLTÁR
BENCÉS FŐAPÁTSÁGI LEVÉLTÁR
MAGYAR FERENCES LEVÉLTÁR
MAGYAR PIARISTA RENDTARTOMÁNY KÖZPONTI LEVÉLTÁRA
CISZTERCI NŐVÉREK BOLDOGASSZONY HÁZA MONOSTOR LEVÉLTÁRA
JÉZUS TÁRSASÁGA MAGYARORSZÁGI RENDTARTOMÁNYÁNAK LEVÉLTÁRA

A REFORMÁTUS EGYHÁZ LEVÉLTÁRAI

MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ ZSINATI LEVÉLTÁRA
DUNAMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET RÁDAY LEVÉLTÁRA
DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET LEVÉLTÁRA
TISZÁNINENI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET ÉS KOLLÉGIUM LEVÉLTÁRA
TISZÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET ÉS KOLLÉGIUM LEVÉLTÁRA

AZ EVANGÉLIKUS EGYHÁZ LEVÉLTÁRAI

EVANGÉLIKUS ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
BÉKÉSCSABAI EVANGÉLIKUS GYŰLEKEZET LEVÉLTÁRA
NYÍREGYHÁZI EVANGÉLIKUS GYŰLEKEZET LEVÉLTÁRA
SOPRONI EVANGÉLIKUS LEVÉLTÁR
SZARVASI EVANGÉLIKUS GYŰLEKEZET LEVÉLTÁRA

EGYÉB EGYHÁZAK LEVÉLTÁRAI

BAPTISTA LEVÉLTÁR
BUDAI SZERB ORTODOX EGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR
MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZ LEVÉLTÁRA
MAGYAR ZSIDÓ LEVÉLTÁR

KÉPJEGYZÉK

BEVEZETŐ

Történeti visszatekintés

A magyarországi levéltárak története a középkorban indul. III. Béla király 1181-ben rendelte el a királyi udvarban az ügyintézés területén az írásbeliség bevezetését, amely a 13. század folyamán vált az udvari hivatalokban (kancellária és bíróságok) egyre kiterjedtebbé. Az írásbeliség térhódításával megszületett a királyi levéltár is, ahol később a királyi könyveket őrizték, amelyekbe az udvar különböző fórumain készült okleveleket másolták. A levéltáros neve conservator volt. A 14. és 15. században létrejöttek a káptalani és városi levéltárak is. Az előbbieket saját jogbiztosító irataik mellett kérésre azon oklevelek par-jait is őrizték, amelyeket hiteleshelyi tevékenységük folyamán ők állítottak ki. Magyarországon ugyanis a közjegyzői hivatalt a székeskáptalanok, továbbá egyes társaskáptalanok és konventek látták el. Az utóbbiak privilégium-leveleiket és a városi tanács működése során keletkezett jegyzőkönyveket őrizték elsősorban. A megyék levéltárainak szervezete véglegesen a 18. században alakult meg. Az ország azon részén, amely török uralom alá került, a levéltári anyag csak a 18. század első felétől folyamatos. Bécsben az állam, a Habsburg Birodalom központi szervei, Pozsonyban a magyar kamara, míg 1723-tól Budán a helytartótanács működtek. Az állami szervek, a megyék, a városok, az egyházi intézmények és a magánosok levéltáraikat azért tartották fenn, hogy a bennük őrzött iratokkal szerzett jogaikat biztosítsák. A levéltárügy helyzetére a teljes szétagolódás volt jellemző. Az állapot később sem változott. Az 1723-ban létrehozott levéltárat, „az ország közlevéltárát” 1875-ben szervezték újjá Országos Levéltár néven. 1874-től 1922-ig a Belügyminisztérium, majd a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium felügyelete alá tartozott. Ez utóbbi a két világháború között esetenként gyakorolt bizonyos felügyeleti jogot (felülvizsgálatokat tartott, felméréseket végzett) a törvényhatósági (megyék és azonos joggal rendelkező városok) levéltárak felett. A törvényhatósági főlevéltárnokoknak a Magyar Országos Levéltárban (továbbiakban: MOL) szakmai gyakorlatot kellett végezniük. A többi levéltár (kisebb városok, falvak, egyházak, üzemek, családok) felett senki sem gyakorolt szakmai felügyeletet vagy nyújtott nekik szakmai tanácsot. Az addigi helyzetet kívánta volna megreformálni és új szabályokkal megújítani az 1947. évi XXI. tv., amely már a II. világháború előtt elkészült. Belőle mindössze annyi valósult meg, hogy kinevezték a levéltárak országos főfelügyelőjét, és felállították hivatalát, amely a MOL-ban székelt.

A végletekig centralizált, diktatórikus szocialista állam az 1950. évi 29. sz. törvényerejű rendelet alapján építette ki levéltári hálózatát. Létrehozták a vallás- és közoktatásügyi, később művelődésügyi miniszter felügyelete alá tartozott Levéltárak Országos Központját, amely a levéltárakat életük minden területére nézve irányította és felügyelte. A központot több változás után végül 1959-ben, mint önálló osztályt a művelődési minisztérium szervezetébe tagolták. A MOL mellett 1953-ban megalakították a Központi Gazdasági Levéltárat, amelyet 1962-ben a MOL-ba kebeleztek.

1950-től megyei és városi közlevéltárakat szerveztek, amelyeket 1952-től állami levéltáraknak neveztek, és a Levéltárak Országos Központjának alárendelve egységes hálózatba foglaltak, ami az önkormányzatok levéltárainak az államosítását jelentette. Az állami levéltáraknak át kellett venniük a volt megyei, városi, községi, hiteleshelyi és hitbizományi levéltárak iratait valamint az illetőségükhöz tartozó közhatóságok, közhivatalok, -testületek, -intézmények, -intézetek, közületi vállalatok iratait és más, a Központ által oda utalt anyagokat. A rendelkezés

nagy erőpróbára készítette a csekély létszámú megyei levéltári személyi állományt, de általa igen sok történeti értékű anyagot mentettek meg, amely egyébként pusztulásra jutott volna.

Mivel a szocialista, kommunista eszmék jegyében a magántulajdon korlátlan jellege megszűnt, a Központ javasolhatta egyes magánlevéltárak és iratok nemzeti értékű magánlevéltárrá és -irattárrá nyilvánítását, egyúttal szakmai felügyeletet gyakorolt a magyar levéltárak felett. Eme rendelkezések, mivel ezen időben már más magánlevéltárak nem léteztek, lehetőséget nyújtottak az egyházi levéltárak ügyeibe való beavatkozásra. A nemzeti értékűvé nyilvánított magánlevéltár működéséről köteles volt a Központot évente tájékoztatni. Az állami levéltárak tapintata révén sikerült az egyházi levéltárak és levéltárosok méltóságát biztosítani, a levéltárak pedig még nyertek is azzal, hogy az állami levéltárak közreműködésével számos egyházi levéltár leltára elkészült. 1959-től ismét megszervezte a minisztérium a bécsi magyar polgári delegátus státuszát, amely már a két világháború között tevékenykedett. Fő feladata az osztrák levéltárakban lévő magyar vonatkozású anyag feltárása és mikrofilmeltetése, továbbá a Staatsarchivban kutató magyar ösztöndíjasok támogatása.

Az 1960-as évek végén újabb változás következett be a levéltárak életében. 1968-ban a fővárosi levéltárat és a megyei levéltárakat az illetékes tanácsok hatáskörébe adták, csak a szakmai felügyelet maradt a minisztérium levéltári osztályának kezében. A megyei, azaz területi levéltárak életében e rendelkezés jótékony változást hozott, pl. 1968. január 1-től 1980. december 31-ig 146-ról 390-re növekedett a dolgozók létszáma. Nemcsak személyi, dologi ellátottságban is gyarapodtak a levéltárak, és fokozatosan növelték raktárkapacitásukat is. A helyzet fonákja viszont az lett, hogy ellátottságban különbségek alakultak ki az egyes levéltárak között. Eme különbségek ma is érzékelhetők. A múlt év végéig, az 1995. évi 66. sz. tv. a levéltári törvény hatályba lépéséig (1996. január 1.) érvényben lévő 1969. évi 27. sz. törvényerejű rendelet (tvr.) a levéltárügy számos aktuális kérdését igyekezett rendezni, és megteremtette a korszerű iratügy alapjait. Rendezte a különböző levéltártípusok illetékességi és gyűjtőkörét továbbá feladatait, valamint életre hívta az Új Magyar Központi Levéltárat, mint a MOL mellett a másik országos levéltárat, amely az 1945 után keletkezett iratokat gyűjtötte az arra kijelölt iratképző körből, és őrizte. E tvr. alapján készült el a Levéltárak Ügyviteli Szabályzata (LÜSZ).

Az 1969-es tvr. és végrehajtási utasítása, valamint a LÜSZ meghatározta a levéltáraknak mint intézményeknek a fogalmát és feladatait. Ezek szerint „a levéltár olyan tudományos intézmény, amely - jogszabályilag meghatározott keretek között - igazgatási feladatokat is ellát. Feladatkörében a levéltári anyagot átveszi, szakszerűen kezeli, és biztonságosan megőrzi. Az őrizetében lévő levéltári anyagot - annak tudományos igényű rendszerezése, nyilvántartása és segédletek készítése útján - kutatásra alkalmassá teszi, és a kutatás egyéb feltételeit biztosítja. Tudományos kutatást végez a tudományoknak - elsősorban a történettudománynak - a levéltári anyag használatát elősegítő ágaiban, és a kutatás eredményeit közzéteszi. Az iratképző szervek iratkezelési rendjét és irattári selejtezését - a levéltári anyag védelme érdekében - szakmailag ellenőrzi. Ellenőrzést gyakorol a történeti értéke miatt védetté nyilvánított - rendszerint magánosok tulajdonában lévő - levéltári anyag felett. Sajátos eszközeivel segíti a közművelő tevékenységét.” (Balázs Péter: Magyarország levéltárai. Bp. 1983. 11.)

Amint a fenti idézet mutatja, az 1960-as évek végének törvényalkotása mérföldkő a magyarországi levéltárak életében, számos alapkérdést tisztázott, ám olyan kívánalmakat is állított a levéltárakkal szemben, például a szervellenőrzés területén, amelyeket a levéltárak személyi és anyagi ellátottságuk, továbbá a magyar hivatalsszervezetben betöltött helyük miatt nem tudtak teljesíteni. Hamarosan felmerült a tvr. módosításának, a rendszerváltozás után pedig új levéltári törvény megalkotásának igénye.

A levéltári hálózat jelene

A rendszerváltozás után a magyarországi levéltári hálózatban kardinális változás nem következett be, jóllehet a társadalmi és állami szerkezetváltás miatt a központi levéltárak területén átszervezést hajtottak végre. Mivel az egykori állampárt által létrehozott archívumok anyaga elsősorban a társadalom és az állam életére vonatkozó iratokat tartalmazott, irataikat a közlevéltárak vették át, mivel az 1991. évi LXXXIII. tv. értelmében az MDP és MSZMP szerveinek iratai a magyar állam tulajdonát képezik. Az MSZMP Párttörténeti Intézetének levéltára a MOL kezelésébe került, a megyei pártarchívumok iratanyaga pedig a megyei levéltárak része lett. A törvény rendelkezése alapján a két országos levéltár 1992. július 1-jén Magyar Országos Levéltár néven egyesült, ezáltal az 1970-ben alapított Új Magyar Központi Levéltár anyaga és személyzete ismét a MOL szervezetébe került.

Az önkormányzatokról szóló 1991. évi XX. tv. lehetővé tette a települési önkormányzatok számára is levéltárak alapítását, amelynek nyomán néhány új városi levéltár alakult, mint például Győrben, Székesfehérváron és Tatabányán. Öröndetes tény a szak- és nyilvános magánlevéltárak számának gyarapodása is. A korábbiak mellett számos új egyetemi levéltárat szerveztek. Felsorolásuktól eltekintünk, mivel munkánk különös részében olvasható ismertetésük. Miután az egyházak működése és a hitélet szabadsága elé a rendszerváltozás után akadályokat nem gördítenek, a megújuló egyházak és intézményeik sorra hozták létre levéltáraikat, amelyek felállításához és berendezéséhez állami támogatást kaptak részint közvetlenül, részint pályázatok útján. Ismertetésük ugyancsak a különös részben található.

Amint a fentiekből kitűnik: továbbra is az általános levéltárak képezik a magyar levéltári rendszer gerincét, amelyek mellett színesítve a képet egyre erősödnek a városi-, a szak- és nyilvános magánlevéltárak. Eme rendszer majdnem lefedi az iratképzőket, egyelőre azonban nem láthatóak a gazdaságban működő szervezeteknek megfelelő levéltártípus körvonalai. Arra, hogy miként alakulnak ezen terület körülményei, még várunk kell. A gazdasági szféra majd megteremti a maga számára a legszerencsésebb megoldási formákat.

A magyar levéltárhálózat még egy sajátos, újabban jelentkező vonása méltó említésre. A megyei levéltárakon belül egyre több fióklevéltár, városi levéltár alakul az 1980-as évektől. A folyamat jelenleg is tart, oka kettős. Részint a levéltárak raktárai nem képesek befogadni az egyre nagyobb mennyiségben érkező iratanyagot, és új telepeket keresnek, részint helyi igények is mutatkoznak egy-egy településen olyan városi levéltárak alapítására, amelyek a megyei levéltár keretei között működnek. E tekintetben leginkább tagolt a Csongrád Megyei Levéltár, amelynek a szegedi központ mellett három levéltára és egy levéltári részlege tevékenykedik. Az élet e téren különböző megoldásokat teremtett, ami azt mutatja, hogy még olyan kis országban mint Magyarország is mások a helyi feltételek és a nekik megfelelő megoldások. Ezen eltérő variánsok a lényegi kérdéseken nem változtatnak, de az életet színesebbé teszik.

Az 1995. évi LXVI. tv. az első a magyar levéltárak történetében, amely törvényi szinten átfogóan szabályozza a levéltárak életét. A törvény értelmező rendelkezései között meghatározta a levéltárak fajtáit. A levéltár általános fogalma - maradandó értékű iratok tartós megőrzésének, levéltári feldolgozásának és rendeltetésszerű használatának biztosítása céljából létesített intézmény - mellett meghatározta a közlevéltár és a nyilvános magánlevéltár fogalmát is. A közlevéltárak címszó alá az állami szaklevéltárak, a települési önkormányzat levéltára, a köztisztviselői, közalapítvány és egyéb közfeladatot ellátó szerv levéltára tartozik. A törvény az egyéb levéltárakat, köztük az egyháziakat a nyilvános magánlevéltár kategóriájába sorolta. Ismertetőnk különös részében a törvény által kialakított rendszer szerint mutatjuk be a hazai levéltárakat.

Az utóbbi években, 1991-től kezdve, a levéltárak munkatársai eddig sohasem látott munkát végeztek el. A társadalmi átalakulás együtt járt a kárpótlási törvények elfogadásával, amelyekből következően a szocialista korban javaiktól megfosztottak és üldözöttek, továbbá a második világháború idején és utána ártatlanul meghurcoltak, fogságot szenvedtek, deportált zsidók, kitelepített svábok és hadiárva kárpótlásért folyamodhattak. Azok, akik kárpótlási igényt kívántak benyújtani, nagyrészt a levéltárakban is megfordultak az igényeiket igazoló dokumentumok beszerzése érdekében. Négy év alatt közel kétfélmillió ember fordult a levéltárhoz szóbeli vagy írásbeli kérelemmel. A levéltárak a jogos kérelmek 70-80 százalékának eleget tudtak tenni a dokumentumok kiadásával, ami egyrészt a magyar levéltárosok szakmai hozzáértését, másrészt az ide vonatkozó levéltári anyag meglétét és jól karbantartott állapotát bizonyította. Továbbá azzal az eredménnyel járt, hogy az állampolgárok széles rétegei személyesen ismerkedhettek meg a levéltárakkal, amelyek munkájáról jó benyomást szereztek. Számos levéltárban már számítógéppel kezelték a kárpótlással kapcsolatosan keletkezett adatbázist, ami azt mutatja, hogy a nyilvántartások és levéltári segédletek területén levéltáraink egyre inkább hasznosítják az új technikát, amelynek már megismerték előnyeit és korlátait is.

A levéltárak szakmai munkája

Mint minden országban, Magyarországon is egyik fontos és érzékeny területe a levéltári munkának az *iratbegyűjtés*. Az 1969-es levéltári tvr. szabályozta a levéltárak ezen részfeladatát is. A tvr. értelmében minden jogi személynek, ahol iratképzésre sor került, iratkezelési szabályzatot és irattári tervet kellett készítenie, és ennek alapján kellett megszerveznie iratkezelését. Az irattári terv tételei az őrzési időt, illetve a nem selejtezhető iratoknál a levéltárba adás idejét is feltüntetik. Ennek alapján kellett megszervezni iratkezelésüket és irattározásukat, amelyek ellenőrzése a központi és területi (megyei) levéltárak illetékességi területükön felhatalmazást kaptak. E hatáskör, amely nem jellemző a nemzetközi gyakorlatban, lehetővé tette volna a levéltári átvételre kijelölt iratok levéltárba adásának pontos megszervezését, és azt, hogy a történeti értékű iratok még levéltárba kerülésük előtt ne pusztuljanak el. A levéltárak személyi és anyagi ellátottsága miatt, a munka megszervezése teljesen nem sikerült. Részint kevés volt ehhez a munkához a levéltáros létszám, részint a felszaporodott iratanyag átvételére kevésnek bizonyult a egyébként szépen gyarapodó raktárkapacitás. A fentiek ellenére az igazgatási szervektől a keletkezési idejüktől számított 15-20 év után rendszeresen és folyamatosan érkeztek az iratok a levéltárakba. Nehezebben ment a gazdálkodó szervezetek iratainak begyűjtése. A feszült helyzetet bizonyára sikerrel oldja meg az új levéltári törvény, amely csak a köziratokat tekinti kötelezően levéltárba adandónak.

A levéltári anyagok mennyiségének alakulása 1950 és 1993 között

év	országos lt.	területi lt.	szaklevéltárak (megyei, városi)
1950	24 701 ifm	49 650 ifm	nincs adat
1980	42 080 ifm	116 951 ifm	13 712 ifm
1993	63 866 ifm	167 805 ifm	24 447 ifm

Az egyházi levéltárak iratanyaga 1994-ben 15 800 ifm-t tett ki.

*A levéltárak személyi állományának alakulása
1950 és 1993 között*

	országos lt.	területi lt.	szaklevéltárak (megyei, városi)
1950	55	82	nincs adat
1980	175	390	45
1993	276	590	70

A számadatok híven tükrözik azt a világméretű jelenséget, hogy a bürokrácia növekedésével a korábbihoz képest exponenciálisan nő az irattermelés. Nem kellett 50 év elteltéig ahhoz, hogy a levéltárak állománya megháromszorozódjék a korábbi, évszázadok alatt létrejött iratmennyiséghez képest. A levéltári anyag átvételében és kezelésében - miként az más országokban is felvetődött - változásokra lenne szükség, mert az akut helyzetben a levéltárosok és a férőhely (lásd az előbbi táblázatokat) gyarapodása nem segít, mindenképpen szemléletbeli változásra van szükség.

Az iratbegyűjtésnek egy sajátos változata a „hungarica” gyűjtés, azaz a külföldi levéltárakban és más intézményekben fellelhető magyar vonatkozású iratoknak a felkutatása és mikrofilmjének megszerzése. E tekintetben több évtizede tartó sikeres munkát végeztek a magyar levéltárosok Nyugat-Európa levéltáraiban, és ugyancsak sok ezer filmkocka érkezett haza az egykori Osztrák-Magyar Monarchia utódállamaiból. Sikerként könyvelhető el, hogy a trianoni békeszerződés nyomán elcsatolt területek megyegyűlési jegyzőkönyvei jórészt megtalálhatók a MOL-ban, továbbá rajtuk kívül még sok százezer filmkocka. Mindez az ország 1918 előtti történetének és az ott lakó magyarság múltjának vizsgálatakor elengedhetetlenül szükséges, annak ellenére, hogy a Budapesten működött egykori kormányiszervek iratai, és a Bécsben fennállt központi hivatalok iratai jórészt mikrofilmjei megtalálhatók a MOL-ban. Szerencsés lenne, ha az új államközi szerződésekben az ismertett kutatási, mikrofilmzési lehetőségeket biztosítanák.

A magyar levéltárak történetében az átfogó *rendezési* munkálatok századunk második felében kezdődtek meg. A rendezések során a proveniencia elvének megfelelően az egyes fondok anyagát a korábbi irattári rend visszaállítására törekedve próbálták megvalósítani, ami nem volt kis feladat, mivel a háborús és a társadalmi változások viharai nyomán sok levéltár kritikus állapotba került. A rendezés fő célja - ez nem változott a jelen évekig - az anyag középszintre rendezése volt, ami azt jelentette, hogy a fondokra, állagokra, sorozatokra bontott iratanyagot az adott fond rendszerének megfelelő kisebb levéltári egységekig, akta, alapszám rendezték, az irat szintre azonban nem mentek, és ma sem mennek le. A felfogás lényege, hogy ma a köz- és szaklevéltárak anyagának 85 %-a középszinten rendezett, azaz a levéltárosoknak áttekinthető van az anyagról és az a kutatók számára kiadható. Miután a levéltárak nagy része a magyar levéltárak jellegét megadó rendezettségi szintet elérte, megnyílt az út a legfontosabb, és a korai időkből származó fondok iratainak darabszintű rendezésére, gyűjteményes fondok kialakítására.

Néhány esetben, mint a MOL középkori gyűjteményében (DI. DF) a pertinencia elvét alkalmazták a rendezésben, ami a későbbiekben különösen kedvezett a számítógépes feldolgozásnak. Azon esetekben, amikor nem célszerű az eredeti irattári rend rekonstruálása a segédletek elpusztulása, vagy az iratok nehézkes kikeresése miatt, tárgyi átrendezéseket is végrehajtottak. A középszintre rendezett fondokat általában mintaállványozták is, miután lehetőség nyílt a levéltári anyagok dobozolására és dexion (fém) polcokon való elhelye-

zésére. Az utóbbi években az egyházi levéltárak állami támogatással mérföldes léptékekkel igyekeztek ledolgozni a raktári helyiségekben mutatkozó lemaradásokat. A magyarországi levéltárak jelenlegi rendezettségi szintjének eléréséhez levéltáros generációk áldozatos munkájára volt szükség.

Az *iratselejtezés* - ugyanúgy mint más országokban - a magyar levéltárak tevékenységének is neuralgikus pontja. A selejtezést korábban a történelem viharai végezték el a bekövetkezett iratpusztulásokkal. Ma azonban már másként kell gondolkodnunk. A levéltárosoknak maguknak kell eldönteniük, mely iratokat tartanak megőrzésre érdemesnek, és melyeket kell megsemmisíteni, hogy így elejét vegyék az értelmetlen iratpusztításnak. A magyar levéltárosok számára is világos, hogy az iratok ügyviteli jogbiztosító és történeti értékét tekintve az idő előrehaladtával a történeti érték súlya növekszik, míg a másik kettő csökken. A gyakorlatban ennek ellenére a selejtezőkor nehéz a döntéseket meghozni.

A magyarországi levéltárak legutóbbi 50 éve során, mint az élet annyi más területén, a fő munkafeladatokra nézve különböző szemléletmódok és divatok érvényesültek. Az 1950-es évek első felében a papírgyűjtés jegyében központilag elrendelt iratselejtezéseket hajtottak végre. Utóbb a rendezési feladatok előtérbe kerülése miatt a selejtezésre fordított idő csökkent. A későbbiek során a gazdaságosság szempontjai kerültek előtérbe. Olyan fondokat (pl. árvaszéki, vállalati, pénzügyi) vettek selejtezés alá, amelyek iratanyagának jelentős részétől megszabadulhattak, és így helyet nyertek. Olyan irategyüttesek selejtezését látták célszerűnek, amelyeknek 30-40 %-át selejtezhették. A munkálatok végzésekor legtöbbször az egyes szakminisztériumok által kiadott ügykörjegyzékeket fel lehetett használni, a fontosabb szervtípusok fondjaihoz azonban részletezett és próbaselejtezések tapasztalatai nyomán készült szakmai útmutatók készültek. A szakmai viták, a lélekölő munka és más tevékenységi formák rendszeres előtérbe kerülése miatt a selejtezés témaköre az utóbbi évtizedben háttérbe szorult a levéltári tevékenységek között.

A levéltárak a selejtezés megítélésében számos véleményt képviselnek, mégis a radikálisabban selejtezni vágyók és a selejtezéstől elzárkózók között feszül nagyobb ellentét. E sorok írói az iratok alapos megrostálását hirdető táborába tartoztak, azonban elgondolkodásra készítették őket a négy kárpótlási törvény által a levéltárakra testált feladat, azaz a tulajdonjogot, vagy a személyiséget ért anyagi vagy erkölcsi kárt bizonyító dokumentumok kiadásának tapasztalatai. Nagyon sok esetben ugyanis a kárpótlást igénylő által előadott tényállást olyan dokumentumokkal lehetett igazolni, amelyeket a korábbi irattári tervek, ügykörjegyzékek szerint ki lehetett volna selejtezni. Ide előkészítő iratok és határozatok egyaránt tartoztak. Bízunk azonban abban, hogy a jövőben mégsem fordulnak elő gyakran az elmúlthoz hasonló társadalmi mozgások, amelyek következtében hosszú idő után olyan iratfajtákra lenne szükség, amelyeknek azon túl, hogy keletkeztek, jelentősebb történeti értékük nincs. Mintegy tíz éve készítették a magyar levéltárosok értékhatár vizsgálatot, amelynek eredményét a Levéltári Szemle 1985/1. számában olvashatjuk. E tanulmány megállapításai, elkészített ügykörjegyzékei máig értékállóak és elfogadhatók.

A levéltári tevékenység egyik legfontosabb területe a *segédletkészítés*. A segédletek teszik hozzáférhetővé az iratanyagot a levéltárosok és a kutatók számára egyaránt. Biztosítják az iratanyag nyilvántartását és a rend szerinti őrzését valamint a tudományos tájékoztatást. A korábban megvalósult részmunkák után az 1950-es években olyan alapleltár, azaz szisztematikus segédlet készült, amely a biztonságos őrzést és a kutatók elemi tájékoztatását lehetővé tette. Elkészülésük után mód nyílt a közlevéltárak (MOL, megyei és városi levéltárak) fondjegyzékeinek az elkészítésére. A fondjegyzék országosan azonos elvek szerint és egységes szerkezetben fond- és állagszinten áttekintést nyújt az adott levéltár egész anyagáról. Az egyes

levéltárak fondjegyzékeinek azonos szerkezete lehetővé teszi, hogy bármely levéltárban fond és állag szinten gyorsan tájékozódhassunk, és megtudhassuk, hogy témánkhoz találunk-e az illető levéltárban iratanyagot. Mivel a magyar levéltárak nyilvántartási rendszerének alapját képezik, az alábbiakban ismertetjük az általános levéltárak fondjainak rendszerezése során kialakított fond főcsoportokat.

I-XV. Feudális és Kapitalista kor

- I. Az államhatalom felsőbb szervei
- II. Az államigazgatás felsőbb szervei
- III. A jogszolgáltatás felsőbb szervei
- IV. Megyei törvényhatóságok és thj. városok
- V. Megyei városok és községek
- VI. A központi államigazgatás területi szervei
- VII. A jogszolgáltatás területi szervei 1872-1944 (1948)
- VIII. Intézetek, intézmények
- IX. Testületek
- X. Egyesületek
- XI. Gazdasági szervek
- XII. Egyházi szervek
- XIII. Családok
- XIV. Személyek
- XV. Gyűjtemények
- XVI. Tanácsköztársaság

XVII-XXXII. Szocialista kor

- XVII. Néphatalmi és különleges feladatokra alakult bizottságok
- XVIII. Az államhatalom felsőbb szervei
- XIX. Az államigazgatás felsőbb szervei
- XX. A jogszolgáltatás felsőbb szervei (1945-, ill. 1949-től)
- XXI. Megyei törvényhatóságok és thj. városok
- XXII. Megyei városok és községek
- XXIII. Tanácsok
- XXIV. A központi államigazgatás területi szervei
- XXV. A jogszolgáltatás területi szervei
- XXVI. Intézetek, intézmények
- XXVII. Testületek (egyházi szervek is)
- XXVIII. Egyesületek
- XXIX. Gazdasági szervek
- XXX. Gazdasági szövetkezetek
- XXXI. Családok személyek
- XXXII. Gyűjtemények
- XXXIII. Külön intézkedéssel a levéltárba utalt iratok
- XXXIV. A levéltár ügyviteli iratai

Az alapleltárak és a fondjegyzékek elkészülte illetve velük párhuzamosan az újabb iratrendezések és iratátvételek után, amelyeket újabb, az alapleltáraknál részletesebb áttekintő raktári jegyzékek elkészítése követett, a felhasználásukkal előbb a MOL-ban, majd más közlevéltárakban (Hajdu-Bihar, Csongrád megyék) és szaklevéltárakban (Keszthelyi Agrártudomány Egyetem) úgynevezett ismertető leltárak készültek, amelyek szerzői a tárgyalt fondok neve és

évköre mellett azok hivataltörténeti vonatkozásaira is kitértek, az anyag terjedelmét is megadták, és az anyag tartalmát analitikusan is kifejtették. Ezen ismertető leltárak a kutatók alaposabb tájékoztatását szolgálják. Leginkább a németországi levéltári Kurzübersicht-ekhez és az egykori jugoszláviai Vodics-okhoz hasonlítanak. Az ismertető leltárakkal párhuzamosan levéltári repertóriumok is készülnek a MOL és egyes egyházi levéltárak (Esztergom, Eger, Székesfehérvár) anyagából.

A magyar levéltárakban nem készülnek a spanyol, a német, a cseh és szlovák továbbá más levéltárakban található Findbuch-okhoz hasonló segédletek, amelyek akta, sőt irat szintre lemenően adnak tájékoztatást a forrásokról, ám tematikai segédleteket állítottak össze egy-egy mozgalmas történelmi kor iratairól, a feudális kori összeírásokról és a kéziratos térképekről. Ezen túlmenően a kutatás megkönnyítése céljából a vidéki levéltárakban a legfontosabb fondokról tematikai feltáró cédulákat készítettek. A 100 ezres nagyságú cédulaanyag adatait jobban lehetne hasznosítani, ha azok számítógépen feldolgozásra kerülnének. A MOL elkészítette viszont a Mohács előtti gyűjtemény kékcéduláin lévő legfontosabb adatainak számítógépes segédletét. Elindultak a korai, 16-17. századi megyegyűlési és városi jegyzőkönyvek magyar nyelvű regesztázásának munkálatai, amelyekben a Pest megyei és a Hajdu-Bihar megyei levéltárak járnak az élen. A levéltárak a munkájukból és a helyi sajtóságaikból következően számos egyéb segédletet is alkottak, amelyek előmozdítják a kutatást, és színesítik a levéltári segédletek palettáját.

Tudományos munka, közművelődés

A magyar levéltárak mindegyike súlyt fektet a tudományos munkára és arra, hogy az ország, a megye és a települések közművelődésébe bekapcsolódjék. A MOL-ban nem egy elismert történész dolgozik, a közlevéltárak legtöbbje a helytörténeti élet szervezésében és működésében játszik jelentős szerepet. A köz- és helytörténet írás ma a levéltárak nélkül elképzelhetetlen lenne Magyarországon. E munkába a szaklevéltárak és újabban az egyházi levéltárak is egyre intenzívebben bekapcsolódnak.

A levéltári tudományos munka kiemelt területe a történeti források közzététele. A MOL a magyar történelem minden korszakára vonatkozóan országos jelentőségű és tematikájú forrásokat tesz közzé kiadvány sorozataiban a családi levéltárakban lévő oklevelek magyar nyelvű regesztáitól kezdve feudális kori összeírásokon át a minisztertanácsi és a volt állampárti jegyzőkönyvekig, de nem hiányoznak kiadványai közül az archontológiai és a levéltári módszertani kötetek sem. A megyei és városi levéltárak egyéb forráskiadványaik mellett a történeti olvasókönyvek új hajtásaként megye- és várostörténeti, azaz helytörténeti olvasókönyveket adtak ki, amelyekkel a helyi- és településtudat erősítését szolgálják. E köteteknek tudományos és közművelődési jelentőségük egyaránt jelentős. A levéltárak a forráskötetek mellett évkönyvek, tanulmánykötetek formájában elsősorban az iratanyagukra támaszkodó tanulmányokat is megjelentetnek. Ma már elmondhatjuk, hogy a levéltárak nemcsak iratanyagukkal, hanem az általuk megjelentetett forrás- és tanulmány kötetekkel fontos bázisát képezik az országos- és helytörténetírásnak.

A magyar levéltárak két országos folyóirattal rendelkeznek. A MOL gondozásában jelenik meg a Levéltári Közlemények, amely 1923 óta 1947 és 1953 közötti megszakítással a levéltáros társadalom fontos folyóirata. Feladatának tartja a történeti segédtudományok követését, a levéltártörténeti feldolgozások közzétételét, a levéltárak ismertetését és bemutatását. Tájékoztatást ad a nemzetközi levéltárügyről, az egyes országok levéltárügyének alakulásáról. Fórumot biztosít a levéltári munkaterületek aktuális kérdései körül folyó szakmai viták és az eredmények nyilvánosságra hozatalához. Emellett nem mondott le a forrásközlésről és

elsősorban a hivataltörténeti és a történeti statisztika területén született tanulmányok közzétételéről sem.

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium folyóirata a Levéltári Szemle, amelynek elődje, a Levéltári Híradó 1951-ben indult. Az 1961-től Levéltári Szemleként megjelenő folyóirat a levéltárosok gyakorlati munkáját segítő, a levéltári tevékenység elvi kérdéseinek tisztázását elősegítő mozgékony, gyors reagálásokra képes folyóiratnak indult, és az ma is. Összekötő kapocsként működik az egymástól többé-kevésbé elszigetelten tevékenykedő levéltárak között. Mintegy napi híreket közöl a levéltárak életéből azzal, hogy a szakmai cikkek mellett a főbb eseményekről szóló írásokat is közzéteszi.

Ahhoz, hogy a levéltárakban eredményes és magas színvonalú munka folyjék, elengedhetetlen feltétel a levéltári szakszemélyzet megfelelő képzése. A tudományos dolgozók képzése az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán történt 5 éves nappali képzésben. Jelenleg a képzés formája átalakulásra vár. A levéltári középkezelők, a levéltári kezelők képzése hosszú ideig megoldatlan volt, míg 1980-tól javult a helyzet. Ettől kezdve ugyanis a 103/1980. KM sz. utasítás alapján levéltárkezelői tanfolyam elvégzése után szakképzést biztosító vizsga letétele vált lehetségessé. A tanfolyamok és vizsgák megszervezésének oroszlánrészét a MOL (akkor Új Magyar Központi Levéltár) Módszertani és Számítástechnikai osztálya látta el. A szakmai közvélemény által évtizedek óta újra és újra felvetett igény - az irat- és levéltárkezelői munka szakmáztatására - megvalósításában jelentős lépés volt. A 17/1990. (XII. 20.) MKM rendelet az ágazati szakmunkásképzésről, mely a központi oktatási programban meghatározott tananyag eredményes elsajátításával és a szakvizsga sikeres letételével az irat- és levéltári kezelői szakmában ágazati szakmunkás munkakör betöltésére jogosít. Mindkét szaktárgy központi oktatási programját és a vizsgakövetelményeket a MOL munkatársai dolgozták ki. - Az 1993. évi LXXVI. tv. új alapokra helyezte a szakmunkásképzést. A levéltári kezelő országosan elfogadott szakmává vált. A jogszabály értelmében az új képzési forma három szinten - iratkezelő és irattáros, levéltári kezelő, segédlevéltáros képesítés megszerzésével számol. E rendszer szakmai és vizsgáztatási követelményrendszerét 1995 januárjában dolgozták ki a MOL munkatársai, és jelenleg a részletes tanterv és tananyagok elkészítésén dolgoznak.

Az évek folyamán a levéltárakban kialakultak a közművelődési tevékenység formái is. Állandó kiállításokat és egy-egy ünnepi alkalomra rendezett kiállítást minden levéltár készített már. Még többször fordul elő, hogy levéltárak más intézményekkel együtt mutatják be anyagukat. A közös kiállítások mindig jobban vonzzák a látogatókat, mert a bemutatott tárgyak attraktívvá teszik őket a csak dokumentumokat bemutató kiállításokkal szemben.

A levéltári dokumentumok népszerűsítésének másik formája a napi- és hetilapokban való közzététel, amelyet annak a helyzetnek a leírása kísér, amelyben az illető forrás keletkezett. Az efféle közlések iránt nagy az olvasói érdeklődés, ugyanis a távolabbi és közelebbi múlt egy-egy darabját jelenítik meg mindenki számára érthető, kézzelfogható módon.

Az írásos formák mellett a levéltárosok az ismeretterjesztés szóbeli formáit is művelik. Az ismeretterjesztő előadásoknak nagy hagyománya van. Ezek évfordulókhöz, aktuális kérdésekhez, megemlékezésekhez kötődnek, országos és helyi eseményekről egyaránt szólnak. Eme előadásoknak egy sajátos formája a levéltári óra, amelyet levéltárosok az alsó- és középiskolás diákok számára tartanak. A kérdésnek megfelelően helytörténeti illetve a segédtudományokkal kapcsolatos előadások hangzanak el ezen alkalmakkor. Előfordul iskolai történelem szakörök patronálása is. A levéltári órák megtartásához módszertani útmutatók is készültek.

A levéltárak közművelődésben betöltött szerepét a levéltári napok sikeres megrendezése bizonyítja. A megyei és városi levéltárak közül számosan rendeznek 1-től 3 napig terjedő előadássorozattal, kiállítással, bemutatókkal és megemlékezésekkel egybekötött programokat, amelyeken nyílt levéltári nap keretében az érdeklődők megismerhetik a levéltárak munkáját, kiállított iratanyagát és figyelemmel kísérhetik a helytörténeti kutatómunkát. A levéltári napokról a Levéltári Szemlében számos tartalmas beszámoló olvasható.

A magyarországi levéltárak mindegyike a kutatók rendelkezésére áll. A kutatási lehetőséget a levéltárak általában a hivatalos munkaidő (8.00-16.00 óra) között biztosítják. A budapesti levéltárak munkaidő után is ügyeletes szolgálatot tartanak. A magyarországi levéltárakban a kutatás díjtalan, kutatási engedélyt minden magyar és külföldi állampolgár kaphat, aki betartja az illető levéltárakban hatályos kutatási szabályzat pontjait, és rendelkezik az általa kutatni kívánt levéltári anyag feldolgozásához szükséges képzettséggel. Az 1867 előtti anyagok például csak latin vagy német nyelvtudás illetve paleográfiai ismeretek birtokában olvashatók.

A levéltári törvény szerint a közlevéltárakban őrzött 1990. május 1-je után keletkezett, a keletkezés naptári évétől számított 30 éven túli, míg az 1990. május 2-a előtt keletkezett, a keletkezés naptári évétől számított 15 éven túli levéltári anyagban, továbbá a már nyilvánosságra hozott levéltári anyagban időkorlátozás nélkül kérelemmel bárki ingyenesen kutathat, és a kiadott anyagról saját költségén másolatot készíthet. A személyes adatot tartalmazó levéltári anyag az érintett elhalálozása évét követő 30 év után, illetve ha a halálozása éve nem ismert, a születésétől számított 90 év után, ha az érintett egyik említett adata sem ismert, a levéltári anyag keletkezésétől számított 60 év után lehetséges bárki számára a kutatás. A kutatási korlátozás alá tartozó anyagok hozzáférhetősége felől a törvény részletesen rendelkezik.

A kutatók száma 1993-ban az alábbi módon alakult:

A kutatók száma 1993-ban

	hazai	külföldi	összesen
MOL	1 507	311	1 818
Magyei és városi lt.	3 366	114	3 480
Szaklevéltárak	641	44	685
ÖSSZESEN:	5 514	469	5 983

A kutatási esetek száma 1993-ban

	hazai	külföldi	összesen
MOL	12 560	1 931	14 491
Magyei és városi lt.	13 204	262	13 466
Szaklevéltárak	3 302	42	3 344
ÖSSZESEN:	29 066	2 235	31 301

Valamennyi közlevéltár, továbbá a szak- valamint egyházi levéltárak nagy része is rendelkezik szakkönyvtárral. A levéltári könyvtár célja, hogy a levéltári feladatok ellátásához és a kutatókhoz szükséges fontos információkat a levéltárosok és a kutatók helyben meg tudják szerezni. Éppen ezért a levéltári szakkönyvtár elsősorban a levéltári munka elméletére és gyakorlatára, a levéltár illetőségi- illetve gyűjtőkörébe tartozó szervek ügyvitelére és ügykezelésére vonatkozó, továbbá a levéltári anyag használatát a kutató számára elősegítő köteteket tartalmaz. Gyűjti továbbá a helytörténeti- és összefoglaló történeti munkákat, az általános segédkönyveket (lexikonokat, szótárakat, címtárakat, helynévtárakat, stb.). A levéltári könyvtárak zárt könyvtárak, amelyek anyaga csak helyben olvasható.

Átmeneti helyzetben vannak a levéltárak és a magyar levéltárügy nemzetközi kapcsolatai. A rendszerváltozással néhány kapcsolat megszűnt, mások megmaradtak, és több új született. Még évek kellene ahhoz, hogy a kialakuló új viszonyok megszilárduljanak.

A Magyar Levéltárosok Egyesülete

Már a két világháború között fennállt a levéltáros egyesület, folyóiratot is megjelentetett. Története azonban még feldolgozásra vár. A mai egyesület közvetlen elődje 1981. április 24-én alakult a Magyar Könyvtárosok Egyesületének szekciójaként, mivel önálló egyesület alapítása akkor nehézségekbe ütközött volna a fennálló politikai viszonyok miatt. Az önálló egyesület alakuló közgyűlését 1986. december 13-án tartották. Az egyesület céljai közé tartozik többek közt a magyar levéltárügy társadalmi megbecsülésének előmozdítása, a levéltárak és más történeti iratanyagot őrző intézmények munkatársainak összefogása, a levéltári anyag őrzése és társadalmi hasznosítása érdekében. Előmozdítja az egyesületi tagok szakmai tájékozottságát, erősíti a levéltáros hivatástudatot, az egyesületi tagság társadalmi, szakmai és anyagi megbecsülését. Az egyesület szervei a közgyűlés, a választmány és az ügyvezető elnökség, amelynek tagjai az elnök, az alelnök és a titkár. Az egyesület elnöke: Erdmann Gyula, alelnöke: Ódor Imre, titkára: Alföldi Vilma.

A tisztújítás 4 évenként történik. Az egyesület tagjai számára évente 4 alkalommal tájékoztatót (Pallium) ad ki, és évente egy vándorgyűlést szervez.

*

Jelen kötetünk egy általános és egy különös részre tagolódik. Az előbbi a Bevezető, ahol a magyar levéltárak történetéről és jelen helyzetéről összefoglalóan szólunk, ez utóbbi az egyes levéltárakat mutatja be. Egy-egy levéltár leírása a róla szóló legfontosabb működési adatokat, az intézmény történeti összefoglalóját, a legjelentősebb fondjainak ismertetését és a levéltári kiadványok rövid jegyzékét tartalmazza. Ezen irodalomjegyzék természetesen nem teljes. Legtöbb esetben csak válogatás és nem szakkibliográfia. Ez utóbbi elkészítését a szerkesztők nem tűzték ki célul.

A szerkesztők megköszönik mindazok segítségét, akik a kötet megjelenésében részt vállaltak.

KÖZLEVÉLTÁRAK

ÁLTALÁNOS LEVÉLTÁRAK

MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2-4.

1250 Budapest, Pf. 3.

Tel.: (1) 156-5811 Fax: (1) 212-1619

Hess András téri részlegek:

1014 Budapest, Hess András tér 5.

Tel.: (1) 156-2767, 156-2767 Fax: (1) 175-4385

MDP-MSZMP-iratok osztálya:

1054 Budapest, Alkotmány u. 2.

Tel.: (1) 111-5659 Fax: (1) 112-5234

Főigazgató: Dr. Lakos János

A Magyar Országos Levéltár (MOL) jogelődje az 1723. évi 45. törvénycikk rendelkezése alapján 1756-ban kezdte meg működését Pozsonyban, az akkori magyar fővárosban „Archivum Regni” (az Ország Levéltára) néven. 1784-ben költözött Budára. 1874-75-ben tevékenységi körének kiterjesztésével az 1867. évi kiegyezést követően megszűnt korábbi kormányiszékek, majd az újonnan felállított minisztériumok, főbíróóságok levéltári anyagai is gyűjtőkörébe kerültek, gyökerestől átszervezték. Az intézmény ekkor kapta a Magyar Országos Levéltár elnevezést. 1970-től az 1945 után keletkezett iratanyagokat őrző-gondozó korábbi osztálya Új Magyar Központi Levéltár néven önálló intézményként működött 1992. június 30-ig, ezt követően az 1991. évi LXXXIII. tv. rendelkezésére a két levéltárat az eredeti néven újra egyesítették.

A MOL illetékességi- és gyűjtőköre Magyarország központi törvényhozási, közigazgatási (kivéve: honvédelmi és statisztikai igazgatás) és jogszolgáltatási szerveinek levéltári anyagaira, továbbá az országos hatáskörű hivatalok, intézmények (kivéve: egyetemek, főiskolák), testületek, egyesületek, országos jelentőségű gazdasági szervek, családok és személyek történeti értékű irataira terjed ki. Az 1991. évi LXXXIII. tv. illetékességi körébe utalta a Magyar Dolgozók Pártja (MDP, 1948-1956) és a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP, 1956-1989) iratait. Az intézmény feladata a magyar vonatkozású külföldi levéltári anyag (hungarika) feltárása és másolatainak gyűjtése.

A MOL Budapest területén jelenleg hét telephelyen működik, ill. tárol levéltári anyagot. Az 1945 előtti iratoknak a Bécsi kapu téri főépület, a később keletkezetteknek a Hess András tér 5., míg az MDP-MSZMP iratoknak az Alkotmány u. 2. sz. alatti épület ad otthont. Nyolc gyűjteményi osztály (ezek közül a VIII. a mikrofilmtári funkción kívül végzi a reprográfiai munkákat) mellett Módszertani és számítástechnikai, Állományvédelmi, Biztonsági osztálya és Könyvtára, továbbá Gazdasági hivatala is van az intézménynek.

A munkatársak száma 279 fő, az őrzött iratanyag terjedelme 1994. novemberében 65000 ifm. A Könyvtár levéltártudományi szakkönyvtár, könyvállománya 46000 mű (76000 kötet) és 1460 folyóirat (21100 kötet).

Budapest területén, Óbudán 1994 júniusa óta épül a levéltár új épülete elsősorban a gazdasági szervek iratanyagai és egy korszerű mikrofilmműhely befogadására. Az építkezés befejezésének tervezett ideje: 1996 vége.

A levéltár iratanyaga:

Az itt rendelkezésre álló csekély terjedelem nem teszi lehetővé a levéltár igen gazdag iratanyagának érdemleges bemutatását. Csupán arra nyújt lehetőséget, hogy átfogó képet próbáljunk adni a gyűjteményről, amely időben a Kálmán király által 1109-ben kiadott Veszprémvölgyi alapítólevéltől (Szent István oklevelének átírása görög és latin nyelven) a legutóbbi országgyűlési választások jegyzőkönyveig terjed (1994).

Sajnos, az 1526 előtti középkori királyi levéltár a történelem viharai során elpusztult, illetve szétszóródott. Ennek a korszaknak az iratait így csak a múlt század vége óta más iratgyűjtesekből kiemelt okleveles anyag, a Diplomatikai Levéltár képviseli. A magyar történelem fontos középkori forrásanyagáról van szó ugyan, nem feledkezhetünk meg azonban arról, hogy a középkorban keletkezett magyarországi dokumentumoknak csupán a töredéke ez. Igaz, más hazai és külföldi gyűjtemények anyagából szép számú oklevelet gyűjtött össze a levéltár másolatban (Diplomatikai Fényképgyűjtemény).

A levéltár 1526-1867 közötti iratanyagából elsősorban a központi kormányhatóságok levéltárait kell említeni. A köztörténet, valamint a gazdaság-társadalom- és művelődéstörténet nélkülözhetetlen forrásanyagai közé tartoznak a következő iratgyűjtesek: kancelláriai levéltár (1527-1848.), helytartótanácsi levéltár (1727-1848.), magyar kamarai levéltár (1529-1848.), magyar kamara archívuma (benne értékes családi, személyi és egyházi iratok, továbbá az *urbaria et conscriptiones*, *conscriptiones portarum*, *regesta decimarum* sorozatok), szepesi kamarai levéltár (1551-1813.) és a királyi jogügy-igazgatósági levéltár (18-19. század), valamint az erdélyi kancelláriai levéltár (1686-1848.) és az erdélyi hiteleshelyi és kormányhatósági levéltárak (a gyulafehérvári káptalan és a kolozs-monostori konvent országos levéltárai, bennük az erdélyi fejedelmek levéltártöredékeivel, *Gubernium Transylvanicum* levéltára, főbiztossági, főszámvevőségi és kincstári levéltárak). A jogtörténeti kutatások bázisai az 1526 utáni bírósági levéltárak (kúriai, személynöki, nádori és országbírói ítélmesteri, tárnoki levéltárak, kerületi táblák levéltárai, erdélyi királyi tábla levéltártöredéke). Külön levéltára van Thököly Imre felkelésének és II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának (fejedelmi kormányservek iratai, családi iratok a 17. századból és a 18. század elejéről). Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején működött központi szervek iratait az 1848/49-i minisztérium levéltára foglalja magában. A szabadságharc leverése utáni osztrák abszolutista hatalom időszaka kormányzati szerveinek, valamint az 1860-61-ben visszaállított magyar és erdélyi kancelláriáknak, helytartótanácsnak és guberniumnak az iratai is megtalálhatók a levéltárban. Feltétlenül szólni kell az ún. *regnicolaris* levéltárról, amely nem más, mint az 1874-es újjászervezés előtti *Archivum Regni* (nádori levéltár 1554-1848., országbírói levéltár 1586-1849., az ország levéltára, úgymint az országgyűlési, országhatár-megállapítási iratok, valamint az 1715. és 1720. évi országos összeírások iratai). Kiemelkedő értéket képviselnek a családi levéltárak, a testületek és egyesületek, intézmények, valamint a szabadkőműves szervezetek iratai. Ezek a feudalizmus korára és a polgári korszakra egyaránt kiterjednek. A MOL-ban őrzik többek között a Batthyány, az Esterházy, a Festetics, a Károlyi és a Zichy családok levéltárát.

Gyakran kutattak a különböző gyűjtemények. Legfontosabbak: a térképtár és a tervtár (18-20. századi anyagokkal), továbbá a pecsétgyűjtemény, amely túlnyomórészt 1526 előtti pecsétokról készült pacskolatokat tartalmaz. Ide soroljuk az 1526 utáni gyűjteményt is, amelyből talán két 19. századi nagy magyar személyiség, Kossuth Lajos és Klapka György iratai a legértékesebbek.

Az 1867-i kiegyezés utáni, 1867-1944 közötti polgári korszak országgyűléseinek és központi kormányserveinek levéltárai sorában törvényhozási, közigazgatási és jogszolgáltatási szervek iratai egyaránt megtalálhatók. Fontosságuk miatt kiemeljük a miniszterelnökségi levéltárát,

továbbá a belügy-, az 1918 utáni külügy-, a pénzügy-, a kereskedelemügyi és a földművelésügyi minisztériumi levéltárakat.

A második világháborút követő évtizedek levéltárban őrzött forrásanyaga folyamatosan gyarapodik. Jelenleg - néhány kivételtől, pl. a Belügyminisztériumtól eltekintve - az államhatalom, államigazgatás és jogszolgáltatás felső szerveinek az 1970-es évek közepéig, végéig keletkezett iratai nagyrészt már bekerültek a levéltárba. Az 1980-as évek második felében megszűnt szervek, pl. az Országos Tervhivatal, a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság és a Hazafias Népfront központjának iratanyaga teljes egészében megtalálható a gyűjteményben. További kiemelkedő jelentőségű és gyakran kutatott fondok az Elnöki Tanács, a Miniszterelnökség, a Külügyminisztérium (benne az 1945 utáni Békeelőkészítő osztály rendkívül gazdag anyaga), a Vallás- és Közoktatási Minisztérium és jogutódjai, a Népbírók Országos Tanácsa (1945-1950) iratanyaga. Pár évvel ezelőtt szállították be a levéltárba az 1956 utáni koncepciós perek, így a Nagy Imre per, valamint a volt Állami Egyházügyi Hivatal iratait. (Utóbbi hivatal esetében csak a nyílt, azaz nem titkos dokumentumokról van szó, a titkos iratok átvétele pár éven belül lesz esedékes.)

Az 1992-ben átvett 1948-1989 évkörű pártiratok között őrzi a levéltár a volt Magyar Dolgozók Pártja (1956-ig) és a Magyar Szocialista Munkáspárt levéltári anyagát. A korszak egyik legfontosabb forrásegyüttese a pártok központi, budapesti és Pest megyei testületeinek és apparátusainak iratait öleli fel. Kiemelkedő jelentőségű a „csúciszervek”, úgymint a Központi Vezetőség, ill. Bizottság, a Politikai Bizottság és a Titkárság iratanyaga, továbbá Kádár János főtitkár külön kezelt dokumentumegyüttese.

Magyarország gazdaságtörténete kutatásánál nélkülözhetetlen a MOL-ban őrzött gazdasági levéltári anyag használata. Ebben a 17. századtól napjainkig található iratok. Kiemelésre kívánkozik a Magyar Nemzeti Bank, a Pénzügyi Központ, a második világháború után államosított kereskedelmi bankok (pl. Magyar Általános Hitelbank, Pesti Magyar Kereskedelmi Bank), egyéb pénzügyintézetek, továbbá a bánya- és iparvállalatok fondjai. A „szocialista” gazdaságpolitika gyakorlati megvalósulása kísérhető nyomon pl. a Csepel Vas- és Fémművek és a Dunai Vasmű iratai segítségével.

Nem hagyható említés nélkül, hogy a MOL levéltári anyaga 1945 elején a háborús események, majd 1956 novemberében a forradalom leverése során keletkezett tűzvészben súlyos károkat szenvedett. A lángok martaléka lett pl. számos családi levéltár, az Igazságügyi, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumok, a bíróságok iratanyagának jelentős része, valamint számos 1945-1950 közötti fond.

Végül, de nem utolsósorban kell szólni a MOL hallatlanul gazdag mikrofilmgyűjteményéről. Magyarország sajátos történelme (1526 utáni másfél évszázados török uralom, Erdély különállása a 16-19. században, 1918-ig Magyarország a Habsburg Birodalom, ill. az Osztrák-Magyar Monarchia része) különösen fontossá teszi a külföldi magyar vonatkozású levéltári anyag másolatainak gyűjtését. A szomszéd országokban, ezeken kívül Európa más országai-ban és az Egyesült Államokban folytatott feltáró munka eredményeként ma már számos külföldi fond dokumentumai férhetők hozzá mikrofilmen a levéltárban. Ezek sorából a bécsi levéltárak magyar vonatkozású állagait kell kiemelni. Tény, hogy a mikrofilmtár fontos adatokat tartalmaz az egész kelet-közép-európai térség és a Balkán történetére. A mikrofilmtár őrzi másolatban és teszi hozzáférhetővé számos egyéb hazai forrás mellett az 1895 előtti magyarországi egyházi anyakönyveket is.

A MOL kiadványai

A levéltár fontos feladatának tekinti segédleteinek közreadását. Ezek sorából kiemeljük: a fond- és állagjegyzékeket (a MOL iratairól 3 kötetben 1974-75-ben, a volt Új Magyar Központi Levéltár iratairól legutóbb 1990-ben jelent meg; 1996-ban lát napvilágot az új fond- és állagjegyzék, amely felöleli az intézmény teljes iratállományát és mikrofilmtárát); a repertóriumokat és más középszintű segédleteket tartalmazó Levéltári leltárak sorozatot (az 1945 előtt keletkezett levéltári anyag nagyobb részéről már megjelentek közel 100 kötetben); a darabszintű segédleteket (pl. a helytartótanácsi és kamarai térképek katalógusa) 6 kötetben 1979 és 1987 között jelent meg, de említhetjük a címereslevelek jegyzékét is.

A fenti, sokszorosításban megjelenő mellett a MOL négy nyomtatott kiadványsorozatot ad ki. Ezek közül az *I. számú*, szintén segédleteket közöl: a levéltári anyagot analitikusan feldolgozó ismertető leltárakat. Eddig 8 ilyen leltár jelent meg, túlnyomórészt az 1867 előtti kormányzések levéltáiról (Helytartótanács, erdélyi kormányhatóságok, 1848-49-es minisztérium, abszolutizmus kori kormányzervek, bíróságok, Szepesi Kamara, Magyar Kamara archívuma).

II. sorozat: Forráskiadványok: 18 mű 26 kötetben. Kiemeljük Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke II.; A Zsigmond-kori oklevéltár I-IV.; A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei 1289-1556 és a Decreta Regni Hungariae, és A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1989. évi jegyzőkönyvei című köteteket.

III. sorozat: Hatóság- és hivataltörténet: a kiadott 11 munka között ott találjuk pl. A Magyar Kamara 1686-1848.; A Királyi Curia 1780-1850.; Erdély központi kormányzata 1540-1690.; Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége 1681-1713 és A megye, a város és a község igazgatása Magyarországon 1945-1950 című köteteket.

IV. sorozat: Levéltártan és történeti forrástudományok: a sorozatot eddig hét kötet képviseli, amelyek közül A levéltári segédletek, Levéltári terminológiai lexikon metrológia feldolgozásokat említjük.

E sorozatokon kívül is számtalan kiadványt tett közzé a levéltár. Kiemeljük a volt Új Magyar Központi Levéltár ágazati forrásokat közreadó forrásköteteit 9 db, amelyek az 1945-1950 közötti időszakra vonatkoznak (pl. szénbányászat, közlekedés, oktatás, pénzügy), valamint A Magyar Állam szervei 1945-1950. ill. 1950-1970. és A tanácsigazgatás szervei 1950-1970. c. lexikális műveket.

Külön sorozat indult a volt Új Magyar Központi Levéltárban Módszertani Füzetek címmel. Ebben 1983 és 1994 között 16 kötet irattani és módszertani feldolgozás került nyilvánosságra.

A MOL kiadványai közül végül, de nem utolsósorban kell szólni a Levéltári Közleményekről, az intézmény 1923-ban alapított tudományos folyóiratáról. A Közlemények levéltártani, hivataltörténeti és levéltártörténeti tanulmányokat, forrásközléseket, segédtudományi közleményeket, továbbá levéltárismertetések és híreket közöl. Az 1947-1953 közötti szünetelést kivéve rendszeresen, korábban évi két, újabban egy kötetben jelenik meg.

A levéltár kutatótermei

Bécsi kapu tér 2-4. I. emelet: „Központi kutatóterem” (1867 előtti kormányzervek levéltárai, családi levéltárak, 1526 előtti és utáni gyűjtemény, terv- és térképtár, 1945 előtt működött testületek, egyesületek, intézmények iratai).

Nyitvatartás: hétfő-szerda, péntek 8.30-16.00, csütörtök 8.30-19.30 óráig.

Bécsi kapu tér 2-4. III. emelet: „Kiskutató” (1867-1944 között működött kormányservek, főbíróóságok levéltárai, 1945/48 előtti gazdasági szervek iratai).

Nyitvatartás: hétfő-szerda, péntek 8.30-16.00, csütörtök 8.30-19.30 óráig.

Bécsi kapu tér 2-4. IV. emelet: „Filmkutató” (mikrofilmtár anyaga - a mikrofilmtárban másolatban hozzáférhető iratok eredetije csak rendkívül indokolt esetben kutatható).

Nyitvatartás: hétfő-szerda, péntek 8.30-16.00, csütörtök 8.30-19.30 óráig.

VIII. ker. Szentkirályi u. 35. Kutatási ügyelet (Károlyi család levéltára).

Ügyeleti nap: csütörtök.

Hess A. tér 5. fszt. „Kutatóterem” (1945 után működött kormányservek, főbíróóságok, gazdasági szervek, egyesületek, intézmények iratai).

Nyitvatartás: hétfő-péntek 8.15-15.45 óráig.

Alkotmány u. 2. I. emelet: „Kutatóterem” (az 1948-1989 között működött Magyar Dolgozók Pártja és Magyar Szocialista Munkáspárt iratai).

Nyitvatartás: hétfő-szerda 8.30-16.00 csütörtök szünnap, péntek 8.30-15.30 óráig.

Szolgáltatások a kutatók számára: xeroxmásolat, mikrofilm, nagyítás, mikrofilmről papírmásolat, fotózás biztosítása a kutató saját felszerelésével.

Közművelődési tevékenység

A levéltár lehetőséget nyújt arra, hogy az érdeklődők - előzetes bejelentés alapján - csoportos látogatás keretében tájékozódjanak az iratanyagról és az intézmény tevékenységéről, továbbá megtekintsék az évente rendezett házi kiállítást. A MOL 1993 óta résztvesz az Európai Örökségi Napok rendezvényen, amely alkalommal egy hétvégén épületének belsejét bárki megtekintheti. 1993-tól évente megjelenik a levéltár előző évi munkájáról számot adó tájékoztató füzet.

BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA

1052 Budapest, V. Városház u. 9-11. (1350 Pf. 1.)

Tel.: (1) 117-2033 Fax: (1) 118-3319

Főigazgató: Dr. Varga László

Közigazgatási Iratok Részlege

1082 Budapest, VIII., Leonardo da Vinci köz 2.

Tel.: (1) 133-0580 Fax: (1) 113-4033

Jogszolgáltatási Iratok Részlege, Iratvédelmi Osztály

1021 Budapest, II. Heinrich István u. 3-5.

Tel./Fax: (1) 135-8075

Külső raktárak

1014 Budapest, I., Hess András tér 4.

Tel./Fax: (1) 156-0967

1047 Budapest, Fóti út 56.

Tel./Fax: (1) 160-1670/70

A Budapest Főváros Levéltára (továbbiakban: BFL) őrizetében lévő iratanyag legnagyobb részét a főváros jelenlegi területén egykor fennállott és működött különféle - városi, községi és járási - közigazgatási hatóságok iratai képezik. A levéltár maga is, noha szervezete, s intézményi jellege az idők folyamán számos változáson ment át, történetileg egyértelműen az egykori városigazgatáshoz kapcsolódik. Buda szabad királyi főváros, Pest szabad királyi város és Óbuda mezőváros 1873-ban történt egyesítését megelőzően e városoknak természetesen különálló levéltáraik voltak, melyeknek élén a 18. század második harmadától fogva külön levéltáros állott. Ezen levéltárakat az egységes főváros hivatali szervezetének kialakításakor egyesítették, s ezzel létrehozták a jelenlegi intézmény legrégibb szervezeti előzményét.

A városeyesítés éve nem csak várostörténeti szempontból korszakhatár, de természetesen a levéltári anyag tagolódása szempontjából is. A három különálló város anyaga forrásjellemzők szempontjából jobbra egységet alkot, s lehetővé teszi (minthogy az 1686 előtti anyag, néhány tucat irat kivételével elpusztult) a Buda visszavívása utáni majd kétszáz év városi fejlődésének tanulmányozását. A legnagyobbbrészt német és latin, kisebb részben magyar nyelvű anyag tükrözi a késő feudális-kori városigazgatás igen tagolt szervezeti és funkcionális rendszerét, s igazságszolgáltatási gyakorlatát, s például a különféle jogbiztosítási iratokon keresztül bepillantást enged az egykori városi polgárság életmódjának változásaiba is. Az 1873-1950 közötti, törvényhatósági korszakból fennmaradt fondok és állagok (melyek - ellentétben a feudális kori anyaggal - jelentősen csonkultak a háborús pusztítások és a különféle selejtezési akciók nyomán) alkotják a levéltár legterjedelmesebb iratsorozatait. Ennek ellenére, a ma rendelkezésünkre álló egykori önkormányzati testületi, általános hivatali és szakigazgatási iratanyag mégis igen értékesnek tekinthető.

A polgári kori törvényhatósági közigazgatás tanulmányozására a BFL rendelkezik az országban a legterjedelmesebb és legsokrétűbb iratanyaggal. Mivel 1950-ben, a törvényhatósági levéltárak államosításakor - az ország többi törvényhatósági levéltárához hasonlóan - ezen intézményt is területi alapra helyezték, a korábbi fővárosi önkormányzati szervek iratanyagai mellett, különféle fővárosi hatáskörű állami, s egyéb szervek iratsorozatai is az intézmény őrizetébe kerültek. Ezek között található - hogy csak a jelentősebbeket említsük - a budapesti

főkapitányság töredékes iratai vagy a tanfelügyelőségek, tankerületi főigazgatóságok anyaga. A jogszolgáltatás területén a fővárosi bíróságok, ügyészségek, s a közjegyzők anyaga jelentettek nagy forrásgyarapodást. S az egészségügyi és tanintézetek sorában, az átalakulásnak megfelelően, a levéltár őrizetébe nem csupán önkormányzati intézmények iratai kerültek, hanem olyanok is, melyeknek fenntartója az állam, alapítvány, valamely egyház, vagy magán-személy volt. Mennyiségi gyarapodás szempontjából e körben a legszámottevőbb a különféle gazdasági szervek iratanyaga. Nem csupán a fővárosi hatóság közüzemei, közlekedési vállalatai, pénz- és hitelintézetei, különféle gazdasági intézményeinek iratai vannak a levéltár őrizetében, de korábbi magán és állami tulajdonú ipari üzemek, kereskedelmi és közlekedési vállalatok, hitel és biztosítási intézetek is. A területi elv érvényesülése az 1970-es évek közepén az 1950-ben Budapesthez csatolt peremkerületi iratok átvételével vált teljessé. Mivel a jelentősebb községi ügyek a közigazgatási eljárásában jórészt a vármegyei hatóságok elé kerültek, a községi iratokban kutatni szándékozóknak a BFL anyaga mellett nem lehet eltekintenie a Pest Megyei Levéltár érintett iratanyagaitól sem.

A levéltár iratai ma az intézmény öt részlegében találhatóak, összesen kb. 21000 ifm terjedelemben, melynek az 1800-nál korábbi időszakból való része 1200 métert tesz ki.

A levéltár állományába összesen 95 dolgozó tartozik, akik közül 22-en dolgoznak levéltáros munkakörben.

Jelenleg két iratórzo osztály működik. Az I. osztályhoz tartozik a feudális-kori csoport, a közigazgatási iratokat kezelő, valamint a gazdasági iratokat őrző csoport. A II. osztályon belül működik a jogszolgáltató szervek iratait kezelő részleg, valamint a terv- és térképtár. Az iratórzo osztályok mellett iratvédelmi osztály, tájékoztató szolgálat, önálló tudományszervezési osztályvezető, titkárság valamint gazdasági hivatal található az intézményben. Az iratvédelmi osztályon belül könyvkötő, restauráló- és fotóműhely, valamint nyomda működik. A tájékoztató szolgálat része az ügyfélszolgálat, a kutatószolgálat, az anyakönyvi szolgálat valamint a könyvtár.

A levéltár kiadványmunkája igen jelentős. Hosszú, több oldalra terjedő publikációs jegyzékéből e helyütt a sorozatokat említjük meg, továbbá néhány jelentős, önálló sorozaton kívüli kiadványt: Források Budapest múltjából. I-V/A-B. Bp. 1971-1988.; Budapest Főváros Levéltára kiadványai. Levéltári dokumentáció 1-9. Bp. 1973-1988.; Budapest Főváros Levéltára Közleményei (19)78. Bp. 1979.; (19)84. Bp. 1985.; (19)88. Bp. 1988.; Budapesti Negyed. Lap a városról. Megjelenik negyedévenként. Főszerk.: Gerő András. Bp. 1. évf. 1.sz. 1993. nyár; Budapest Főváros Levéltára fondjainak jegyzéke. Szerk.: Bónis György. Bp. 1970.; Szócs Sebestyén: Budapest székesfőváros részvétele az 1905-1906. évi nemzeti ellenállásban. Bp. 1977. (Várostörténeti tanulmányok; 1.); Az európai fővárosok építéstörténeti forrásai. Főszerk.: Ságvári Ágnes. Bp. 1982.; Buda expugnata 1686. Europa et Hungaria 1683-1718. A török kiűzésének európai levéltári forrásai. Szerk.: Bariska István-Haraszti György-Varga J. János. Bp. 1986.; Buda expugnata 1686. Europa et Hungaria 1683-1718. A török kiűzésének hazai levéltári forrásai. Szerk.: Felhő Ibolya-Trócsányi Zsolt. Bp. 1987.; Kossuth Lajos: Javaslat Magyar Ország jövő politikai szervezetét illetőleg - tekintettel a nemzetiségi kérdés megoldására. A történeti bevezetőt írta: Gerő András. Bp. 1994.

A levéltárban fellelhető anyagok az őrzési helyen kutathatók. A kutatószolgálat hétfőtől csütörtökig 9.00-16.00 óráig tart nyitva, pénteken általában zárva van. Kivétel ez alól a Leonardo da Vinci közti részleg - az I. osztály anyaga -, ahol a kutatóterem pénteken 13.00-tól 16.00 óráig a kutatók rendelkezésére áll.

BÁCS-KISKUN MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA

6001 Kecskemét, Klapka u. 13-15. (6001 Pf. 77.)

Tel.: (76) 495-951, 495-952 Fax: (76) 484-452

Igazgató: Dr. Iványosi-Szabó Tibor

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára Feudális és polgári kori részleg

6000 Kecskemét, Kossuth tér 1.

Tel.: (76) 321-672

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára Kiskunfélegyháza

6100 Kiskunfélegyháza, Kossuth tér 1.

Tel.: (76) 361-152

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára Kiskunhalas

6400 Kiskunhalas, Paprika Antal u. 12-14.

Tel.: (77) 321-678

Bács-Kiskun megyét 1950-ben létesítették, és ezzel párhuzamosan hívták életre a Bács-Kiskun Megyei Levéltárat. Ebből adódik, hogy az intézmény nem rendelkezik feudális és polgári kori megyei szintű iratokkal. Az 1950 előtti anyag gerincét Kecskemét és Baja volt törvényhatósági jogú városok, Kalocsa, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas egykori megyei városok, valamint számos volt mezőváros és község iratanyaga alkotja.

A levéltár kecskeméti központjában őrzi az 1945 után keletkezett megyei, városi és községi iratokat, valamint Baja város levéltárát. A Kossuth téri részlegben gondozzák az 1945 előtt keletkezett városi, járási és községi irategyütteseket. A kiskunfélegyházi részleg őrzi a város és az egykori járás iratait, a kiskunhalasi részleg pedig ugyancsak a város és az egykori járás valamint az annak területén működött szervek iratait.

A levéltár főfoglalkozású dolgozóinak száma 23, a részfoglalkozásúaké 6. Az iratanyag terjedelme 7864 ífm.

A levéltár legrégebbi irata 1334-ből származik, a kalocsai érsek és erdélyi vajda cserevalló oklevele. Kecskemét legkorábbi irata a Szegedről áttelepült ötvösök 1557-ből való céhlevele. A töredékesen fennmaradt hódoltság kori iratai rendkívül jelentősek. Összefüggő gyűjteménye 1718-tól van. Teljes egészében ránk maradt a II. József kori kataszteri felmérés anyaga és nagyon gazdag a szabadságharcra vonatkozó gyűjteménye. A II. világháború alatt az egykor jóval gazdagabb levéltári anyagát súlyos károk érték. Baja város tanács jegyzőkönyvei 1724-től, iratai 1850-től maradtak ránk. Az 1686 után újjátelepült Kalocsa iratainak összefüggő anyaga csak 1880-tól áll rendelkezésünkre. Kiskunfélegyháza levéltára újjátelepítésétől (1743) lényegében teljesen megmaradt. Kiskunhalas legrégebbi iratai 1696-ból származnak, de igen súlyosak veszteségei.

A jogszolgáltatás területi szervei közül egyedülállóan teljes a kalocsai törvényszék, járás-bíróság és államügyészség 1870-től kezdődő iratanyaga. Az intézetek közül a kecskeméti jogakadémia (1862-től), a kecskeméti református tanítóképző (1918-től), a kalocsai jezsuita gimnázium (1850-től), és a kiskunfélegyházi városi algimnázium (1820-tól) iratanyaga a legteljesebb.

A testületek II. világháború előtti írott emlékei az esetek többségében nagyjából elpusztultak. Kivételt képez a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratanyaga, amely egy egész országrész mezőgazdasági fejlődéséről nyújt széleskörű információt. Az egyházi szervezetek irategyüttese közül kiemelkedik a kalocsai káptalan hiteleshelyi levéltárának (1693-1944) irategyüttese, a bajai ferences rendház (1694-1950), valamint a kiskunhalasi ortodox izraelita hitközség (1857-1943) anyaga.

A Kossuth téri részleg őrzi a világhírű magyar drámaíró, Katona József iratait. A gyűjtemények közül említést érdemel Kecskemét város térkép- és tervtára, valamint a kecskeméti színház színlapjainak gyűjteménye.

A levéltár anyagáról eddig megjelent segédletek: A Bács-Kiskun Megyei Levéltár fondjainak és állagának jegyzéke. Kecskemét, 1991.; Kéziratos térképek a Kecskeméti Állami Levéltárban. Bp. 1967.; Bánkiné Molnár Erzsébet: A jász-kun kerület társadalma és önkormányzati igazgatása 1745-1848. Kiskunfélegyháza és Kiskunhalas feudális kori levéltára. Gyula, 1991.; A levéltár három kiadványsorozatát jelentet meg. A forráskiadványok sorozaton belül eddig megjelent hat dokumentumgyűjtemény. A Bács-Kiskun megye múltjából c. tanulmánykötet sorozatból I-XIV. kötet készült el. A Levéltári füzetek c. sorozatban 11 jelent meg.

A levéltár mind a központban, mind pedig a három részlegében tart fenn kutatószobát, melyek hétfő kivételével 8.00-15.30-ig állnak a kutatók rendelkezésére. Az intézmény szakkönyvtára a központban működik, de Kiskunfélegyházán és Kiskunhalason is van egy-egy kisebb szakkönyvtár. Mikrofilm-leolvasó és másoló minden kutatószobában segíti a munkát.

BARANYA MEGYEI LEVÉLTÁR

7621 Pécs, Király u. 11. (7601 Pf. 392.)

Tel.: (72) 310-559, 310-505 Fax: (72) 310-152

Igazgató: Dr. Ódor Imre

Baranya Megyei Levéltár Részlege

7623 Pécs, Rét u. 9.

Tel.: (72) 311-944

A Baranya Megyei Levéltár elődje, a Pécsi Állami Levéltár négy levéltári gyűjtemény (Baranya vármegye-, Pécs város-, Mohács város-, illetve a Pécsi Székeskáptalan Hiteleshelyi Levéltárának) egyesítésével jött létre 1950-ben.

E gyűjtemények története egészen az Árpád-korig visszavezethető. A török hódítás azonban nem csupán a megyeservezetet számolta fel, hanem a magyar írásbeliség középkori emlékeit is jórészt megsemmisítette. A hódoltságot követő katonai, illetve kamarai igazgatás időszakából is csak áttételesen maradtak fenn helyi adatok, mivel 1704-ben előbb a kuruc, majd a rác csapatok Pécs jelentős részét feldúlták, s e pusztításnak áldozatul esett városháza és levéltár egyaránt. Így folyamatosan csak a 18. század első évtizedétől maradtak fenn a vármegye és Pécs város iratai, székházaikban (a vármegye 1731-től) őrizve azokat egészen az 1950-es államosításig. Az egyesített levéltár a Kossuth (Király) utcai volt Pénzügyigazgatóság épületében nyert elhelyezést, s ekkor kerültek ide a Baranya megyei községek polgári kori iratai, a közigazgatás és jogszolgáltatás területi szervei, a megyei és városi intézmények, testületek, egyesületek, s elvértve családok és személyek iratai.

Az állami levéltár 1968-ban a megyei tanács fennhatóságába került. A Baranya Megyei Levéltár - mint igazgatási feladatokat is ellátó tudományos intézmény - szakmai munkája jelentősen fejlődött, 1976-ban elnyerte a tudományos kutatóhely minősítést. 1983-ban új részleggel bővült az intézmény, 1989-1992 között pedig - az időközben veszélyeztetetté vált - Király utcai raktárkomplexum rekonstrukciója valósult meg. 1993-ban újabb raktár (Nyírfa u. 3.) került a levéltár kezelésébe.

Az elmúlt évtized fejlesztései, s a tervszerű iratátvétel következtében - iratmennyiség tekintetében - az ország legnagyobb „vidéki” levéltárává lett. A Baranya Megyei Levéltár munkatársainak száma 31 fő, míg őrizetében jelenleg 14700 ifm irat található.

Kiemelkedő forrásértéket képviselnek Baranya vármegye, ill. Pécs város közgyűlésének ún. régi (1711-1848) iratai, a Bach-kori megyehatóság (1850-1860), a vármegyei törvényszék (1850-1871) és a pécsi ítélőtábla (1891-1944), továbbá a járási főszolgabírák iratai, valamint a főispáni iratok. Az intézetek és intézmények közül a püspöki jogakadémia (1826-1913) és az Erzsébet Tudományegyetem (1915-1944) irategyüttese a legjelentősebb. A gazdasági szervek közül különösen értékesek a kincstári bányai igazgatóság (1808-1945), az Angster orgonagyár, a Hamerli kesztyűgyár, a Zsolnay kerámiagyár iratai. Rendkívül jelentős forrásértéket képviselnek a Batthyány-Montenuovo család bólyi uradalmának (1718-1949), valamint a pécsváradai közalapítványi uradalom (1740-1942) iratai. A gyűjtemények közül említést érdemel Baranya megye és Pécs város köz- és magánépületeinek tervtára, a térképgyűjtemény a történelmi Baranya megyére vonatkozó térképeket (1749-1886) tartalmazza. Mikrofilmgyűjteményünk pedig mintegy 530.000 felvételt számlál.

A levéltári anyagról hamarosan új, korszerű fondjegyzék jelenik meg, mivel pillanatnyilag csak az elavult, régi A Baranya Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1970. áll rendelkezésre. Az intézmény gondozásában jelenik meg 1968 óta a megye egyetlen tisztán történelmi profilú évkönyve, a Baranyai Történetírás, valamint a Baranya című folyóirat. Levéltári szerkesztésben és kiadásban készülnek Tanulmányok és források Baranya megye történetéből c. megyei honismereti munka sorozat kiadványai is.

A Baranya Megyei Levéltár kutatótermei munkanapokon 8.00-15.30 óráig állnak a kutatók rendelkezésére. A kutatást mikrofilm-leolvasók, fénymásolók, valamint a fotó- és restaurátor műhelyek szolgáltatásai segítik.

A levéltár rendszeresen vállal helytörténeti foglalkozásokat, rendez kiállításokat és a koordinálási teendőit is ellátja.

BÉKÉS MEGYE KÉPVISELŐ-TESTÜLETE MEGYEI LEVÉLTÁRA

5700 Gyula, Petőfi tér 2. (5701 Pf. 17.)

Tel.: (66) 362-173, 361-579, 362-938 Fax: (66) 361-240

Igazgató: Dr. Erdmann Gyula

Békés Megye Képviselő-testülete Megyei Levéltára Békési Fióklevéltára

5630 Békés, Szarvasi út 42-44.

Tel.: (66) 341-442

Békés Megye Képviselő-testülete Megyei Levéltára Békéscsabai Részlege

5600 Békéscsaba, Szabadság tér 11-17.

Tel.: (66) 447-247/119

Békés Megye Képviselő-testülete Megyei Levéltára egy központi és két fióklevéltárból áll. Az egykori megyeszékhelyen, Gyulán működő központi levéltár őrzi Békés vármegye iratanyagának legnagyobb részét. Itt nyertek elhelyezést többek között a megye mindenkor központi közigazgatási és jogszolgáltatási szerveinek iratai. A Békési Fióklevéltár őrzi az illetékességi körébe tartozó, az egykori békési járásban működött szervek iratanyagát, valamint az 1950 utáni tanácsi, közigazgatási iratokat (a megyei tanács kivételével). A levéltári anyag része az 1990-ig külön hálózathoz tartozó megyei pártarchívum. A ma fióklevéltárként működő békéscsabai részleg őrzi a Magyarországon 1948 és 1989 között közhatalmi, közigazgatási szerepet is betöltő MDP, ill. jogutódja, a Magyar Szocialista Munkáspárt megyei iratait, valamint a párthoz kapcsolódó egyéb szervek iratanyagát. A Békés Megyei Levéltár szervezetébe tartozik egy Gyulán működő kis nyomda- és könyvkötőműhely, amely részben állagvédelmi munkát végez, részben pedig a levéltár kiadványait állítja elő.

A levéltár dolgozóinak száma 25 fő. A levéltár 5150 ifm iratanyagot őriz (1995. december). Az iratanyag Békés megye, valamint az 1950-ben Békés megyéhez csatolt csanádi (battonyai, mezőkovácsházi járás), aradi (eleki járás) és bihari (sarkadi járás) területek történetének kutatására ad lehetőséget.

A 16-17. században Békés megye területe is török hódoltság alá került, így a megye történetének korai forrásanyaga részben elpusztult, részben elmenekítették. A vármegye 1715-ben alakult újjá, iratanyaga ettől az időponttól kezdve folyamatos. (A Békés megyére vonatkozó 1526 előtti oklevelek, valamint a terület 18. századi földesurának iratanyaga Gyulán fényképen ill. mikrofilmen kutatható.) A levéltárban őrzött iratanyagból kiemelkedik a vármegye közigazgatási szerveinek irategyüttese. Ugyancsak gazdag iratanyaga van a megye területén lévő városoknak, a korábbi jellegzetes alföldi mezővárosoknak, nagyközségeknek: pl. Békéscsabának, Gyulának, Gyomának, Füzesgyarmatnak, Mezőberénynek. A jogszolgáltatás területi szerveinek iratai is levéltárba kerültek, de sajnos ezekben az irategyüttesekben nagyobb hiányok vannak. Kutatás szempontjából figyelemre méltóak a megyében működő gimnáziumok, továbbá a mezőgazdasági feldolgozóipari üzemek iratai. A terület ipartörténetének, polgárosodásának szempontjából kiemelkedő forrásértékű az 1882-ben alapított Kner-nyomda gazdag iratanyaga. Az 1950 utáni időszakból az előzőkön túl - a tanácsi testületek és bíróságok iratai mellett - fontosak a termelőszövetkezetek anyagai.

A levéltári anyagról eddig megjelent legfontosabb segédletek: A Békés Megyei Levéltár leltára (fondok - állagok - sorozatok) Gyula, 1986.; Kézírtos térképek a Gyulai Állami Levéltárban. Bp. 1965.; A Magyar Szocialista Munkáspárt Békés Megyei Bizottsága Archívumának 3. sz. tájékoztatója. Békéscsaba, 1988.

A levéltár folyamatosan több történeti, illetőleg forráskiadvány-sorozatot jelentet meg, ezek közül a legfontosabbak: Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból eddig 18 kötet; Közlemények Békés megye és környéke történetéből eddig 6 kötet; Gyulai füzetek eddig 7 kötet.

A levéltár kutatótermei (Gyulán, Békésen, Békéscsabán) munkanapokon 8.00-16.00 óráig állnak a kutatók rendelkezésére. Mindhárom helyen szakkönyvtár kapcsolódik a levéltárhoz, s mindegyik kutatóteremben van mikrofilmolvasó. Gyulán kisebb állandó kiállítás mutatja be Békés megye történetének legfontosabb csomópontjait, jelezve a levéltárban őrzött főbb irattípusokat is.

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI LEVÉLTÁR

3525 Miskolc, Fazekas u. 2. (3501 Pf. 101.)

Tel./Fax: (46) 344-699, 344-885, 344-827

Igazgató: Dr. Dobrossy István

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Mezőcsáti Fióklevéltára

3450 Mezőcsát, Szent István u. 46.

Tel./Fax: (49) 352-908

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Sátoraljaújhelyi Fióklevéltára

3980 Sátoraljaújhely, Kossuth tér 5.

Tel./Fax: (47) 321-353

A levéltár magvát két megyei törvényhatóság: Borsod és Zemplén megye, valamint egy törvényhatósági jogú város: Miskolc iratanyaga, eredetileg önálló levéltára képezi. Ezek egy intézményi szervezetbe vonása lényegileg egybe esik a három megye Borsod, Abaúj-Torna és Zemplén 1949-ben történt egyesítésével. Ekkor került a levéltár kezelésébe az 1920-1938, illetve 1945-1949 között Szikszó székhellyel működött Abaúj-Torna megye iratanyaga is.

Az iratanyag őrzése a miskolci központon kívül két fióklevéltárban, Sátoraljaújhelyen és Mezőcsáton történik. A sátoraljaújhelyi levéltárban a történeti Zemplén megyére vonatkozó iratok találhatóak, kiegészítve a jelenlegi megye egykor Zemplénhez tartozott területeinek 1950 utáni anyagával. A mezőcsáti fióklevéltár őrzi a megye szocialista kori, vagyis a „tanácsi rendszer” iratait, kiegészítve a közigazgatás területi szakszerveinek fondjaival. Miskolcon található Borsod megyének és Miskolc városnak az egykor önálló levéltára, kiegészülve a csonka Abaúj iratanyagával.

A levéltár dolgozóinak száma 40 fő, az őrzött iratanyag terjedelme 11372 ifm, melyből Sátoraljaújhelyen 1564, Mezőcsáton 3723 ifm található.

Borsod megye feudális kori iratanyaga az 1578. évtől keletkezett jegyzőkönyvekkel kezdődik, melyek közül legjelentősebb az Acta politica. Megmaradt a II. József-kori közigazgatás és igazságszolgáltatás iratanyaga is. Az abszolutizmus korából megtalálható a megyehatóság és a megyetörvényszék iratanyaga. Igen értékes az egyesületi alapszabályokból, szabályrendeletekből, hatósági rendelkezésekből létrehozott ún. őrzemények gyűjteménye.

Zemplén megye levéltárainak feudális kori iratanyaga szintén gazdag, nagy forrásértékű. A megye közgyűlési jegyzőkönyvei, a közgyűlési, törvényszéki, különféle bizottmányi, adószedői, koleralázadási iratok, összeírások és gyűjtemények az országos és helyi eseményekre, a megye politikai, gazdasági és társadalmi életére tartalmaznak nélkülözhetetlen adatokat.

Miskolc város feudális kori levéltárának legfontosabb része a városi tanács tizenhárom állagra bontott fondja, ezen belül is az 1569. évtől kezdődő jegyzőkönyvi sorozat. 1909-ben Miskolc törvényhatósági jogot kapott, így 1910-től a tanács iratai mellett jelentős a főispáni és a polgármesteri iratanyag is. A város levéltárába tartozó gyűjtemények közül fontos a történeti gyűjtemény, a szabályrendeletek és az őrzemények gyűjteménye.

A levéltári anyagról eddig megjelent segédletek: A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Mezőcsáti Fióklevéltárának fond- és állagjegyzéke. Mezőcsát, 1993.; Kéziratos térképek a Miskolci Állami Levéltárban. Bp. 1967.; Kéziratos térképek a Sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Állami Levéltárban. Bp. 1967. A levéltár több általa kiadott sorozatnak is a gondozója.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye Levéltári Évkönyve címmel eddig hét kötet látott napvilágot. A Borsodi levéltári füzetek név alatt 34 kiadvány került kiadásra. A fenti sorozatokon kívül számos levéltári dokumentumkötet és egyéb forrásközlés jelent még meg.

A levéltár kutatótermei hétfőtől-csütörtökig 8.00-15.30 óráig, pénteken 8.00-13.30 óráig állnak a kutatók rendelkezésére. A kutatás az iratok őrzési helyén történik. A mikrofilm használatát Miskolcon és Sátoraljaújhelyen leolvasó készülékek teszik lehetővé.

A levéltárban őrzött érdekesebb dokumentumokat kamarakiállításon tekinthetik meg az érdeklődők.

CSONGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁR

6720 Szeged, Dóm tér 1-2. (6701 Pf. 460.)

Tel.: (62) 321-199, 321-935 Fax: (62) 321-199

Igazgató: Prof. Dr. Blazovich László

Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltára

6801 Hódmezővásárhely, Bajcsy Zsilinszky u. 25.

Tel./Fax:(62) 344-808

Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára

6600 Szentese, Kossuth tér 1.

Tel.: (63) 313-994

Csongrád Megyei Levéltár Makói Fióklevéltára

6900 Makó, Széchenyi tér 6.

Tel.: (62) 411-145

Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Részlege

6640 Csongrád, Justh Gyula u. 33.

Tel.: (63) 383-537

A Csongrád Megyei Levéltár a múlt örökségének és a jelen feltételeinek megfelelően megyei levéltári hálózatot épített ki. A szegedi központ mellett, amelynek gyűjtőköre Szeged város és a volt szegedi járás területére terjed ki, három városi levéltár és egy levéltári részleg működik. A hódmezővásárhelyi levéltár a város iratanyagát őrzi. A makói levéltár Makó város és a volt makói járás községeinek iratanyagát gyűjti be és őrzi. A szentesi levéltár a város és a volt szentesi járás területén működött, és a jelenleg is működő szervek iratanyagát gyűjti és őrzi. Tárolja továbbá Csongrád megye teljes iratanyagát 1722-től 1950-ig, mivel 1878 és 1950 között Szentese volt Csongrád megye első állandó székhelye. A szentesi levéltár közvetlen irányítása mellett működik a csongrádi részleg, amelynek gyűjtőköre Csongrád város területére terjed ki. Hódmezővásárhelyi fióklevéltárunk működtet mikrofilm-laboratóriumot, ahol anyakönyvek és egyéb iratanyag mikrofilmzése történik. A folyamatos munkavégzés mellett szabad kapacitással is rendelkezünk e területen, bárki ilyen irányú igényét előzetes egyeztetés alapján ki tudjuk elégíteni.

A levéltár főfoglalkozású dolgozóinak száma 34, részfoglalkozásúaké 11 fő, iratanyaga 13032 ifm, amelyből Szegeden 6370, Szentesen, Csongrádon 3574, Hódmezővásárhelyen 1554, Makón 1534 ifm található. Az iratanyag a mai Csongrád megye területeinek történetére ad felvilágosítást, továbbá mivel az egykori Csanád megye iratanyaga Szegedre került, ezen iratanyag tartalmazza az egykor Csanád megye keleti, ma Békés megyéhez tartozó részére vonatkozó forrásokat.

Mivel a török hódoltság (1543-1686) idején és az ezt követő harcok során a megye településhálózata elpusztult, és a középkori lakosság töredéke maradt csak eredeti lakóhelyén, középkori és hódoltsághoz tartozó irat igen kevés található a levéltárban: 50 középkori oklevél, kb. 100 törökkori irat. A későbbi korokból viszont a közigazgatási iratok folyamatosan, nagyobb hiányok nélkül a levéltárba kerültek. A legfontosabb irategyüttesek az említett megyék iratai mellett a megyében lévő városok irategyüttesei, valamint az állami területi szervek (Szegedi Iparkamara, Szegedi Tankerületi Főigazgatóság, stb.) iratai. A jogszolgáltatás területéről is bekerültek a levéltárba az iratok. A tanintézmények közül igen értékes a József Attila Tудо-

mányegyetem jogelőd intézményeinek iratanyaga. Az egyházi iratok közül még levéltárunk őrzi mások mellett a Szeged-alsóvárosi ferences, a felsővárosi minorita és a piarista rendház iratait. A gyűjtemények közül a szentesi plakátgyűjtemény és a szegedi tervtár érdemel említést.

A levéltári anyagról eddig megjelent segédletek: A Szegedi Állami Levéltár fondjainak jegyzéke és a Szentesi Állami Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1966.; Kéziratos térképek a Szegedi Állami Levéltárban. Bp. 1968.; Kéziratos térképek a Szentesi Állami Levéltárban. Szentes, 1986. Ismertető leltárak: Csanád Megye Levéltára 1710-1950. Szeged, 1984.; Csongrád Megye Levéltára 1723-1950. Szentes, 1986.; Hódmezővásárhely Város Levéltára 1961-1950. Szeged, 1994.; Szentes Város Levéltára 1703-1950. Szeged, 1995.; Szeged Város Levéltára 1359-1950. Szeged, 1995.; Csongrád Város Levéltára 1726-1950. Szeged, 1996.; Egyéb segédletek: Szeged Város Tanácsa VB ülései jegyzőkönyveinek témakatalógusa 1951-1970. Szeged, 1990.; Szeged Város Tanácsa VB jegyzőkönyveinek témakatalógusa 1971-1990. Szeged, 1996.; A levéltár számos dokumentumkötetet adott ki, közülük kiemelkedik a Csongrád Megye Évszázadai I-III. Történelmi olvasókönyv. Szeged, 1985-1987. A levéltár a segédleteken kívül 2 kiadványsorozatot gondoz: Tanulmányok Csongrád Megye történetéből 1977-től 23 kötet; Dél-alföldi Évszázadok 1985-től 9 kötet.

A levéltár kutatótermei (Csongrádon, Hódmezővásárhelyen, Makón, Szegeden és Szentesen) hétfőtől csütörtökig 8.00-15.30 óráig, pénteken 8.00-14.00 óráig állnak a kutatók rendelkezésére. A kutatás az iratok őrzési helyén történik. Szegeden és Szentesen szakkönyvtár is áll a kutatók rendelkezésére. A mikrofilmekben való kutatást filmleolvasó készülékek teszik lehetővé. Iratok másolására levéltárainkban lehetőség van.

A fontosabb dokumentumokról házi kiállítások nyújtanak ismeretanyagot az érdeklődők számára.

FEJÉR MEGYEI LEVÉLTÁR

8000 Székesfehérvár, Szent István tér 2-3. (8001 Pf. 52.)

Tel.: (22) 312-123, 313-052 Fax: (22) 310-701

Igazgató: Dr. Erdős Ferenc

Az intézmény őrizetében levő iratok túlnyomó többsége a megyeszékhelyen, a Szent István tér 2-3. sz. alatti épületekben került elhelyezésre. Raktárrészlege működik Székesfehérváron, a Városház tér 9-ben és Válon, a volt Ürményi-Dreher-kastélyban (2473 Vál, Vajda János u. 13.).

A Fejér Megyei Levéltár dolgozóinak száma 21 fő, iratanyaga 6500 ifm. Ezen iratokból 5400 ifm-t a székesfehérvári központi épületekben őriz az intézmény. A székesfehérvári raktárrészlegben az ipari üzemek, pénzügyi- és földhivatali szakszervek iratai találhatóak. Az itt őrzött iratok mennyisége: 750 ifm. Válon a volt Bicskei járás és a hozzá tartozott települések közigazgatási iratait őrizzük.

Az iratok terjedelme: 350 ifm, évkörük 1950-1973.

A Mohács előtti gyűjtemény néhány darabból áll csupán. A város 1543. évi ostroma során a megyei nemesi közgyűlés iratai megsemmisültek. A török hódoltság 145 esztendeje alatt a megyei adminisztráció nem működött, a nyugati részeket Veszprém, az északkeleti területeket Komárom megyéből igazgatták. Székesfehérvár visszafoglalása (1688), illetve a megyei közigazgatás újjászervezését (1692) követő időszakról tekinthető teljesnek a feudalizmus időszakának iratanyaga. Jelentős forrásértékkel bírnak a nemesi közgyűlések jegyzőkönyvei (1692-1847.), a közgyűlések iratai. Teljesnek mondhatók a törvényszék iratai, valamint az összeírások, annak ellenére, hogy a dicális összeírásokat a 19. század második felében selejtezték.

A forradalom és szabadságharc időszakának alapvető forrásai (bizottmányok, törvényszék, főszolgabírák, különféle bizottmányok) maradtak fenn. Ugyanakkor az abszolutizmus egy évtizedét csupán töredékek reprezentálják. Ezen időszak legteljesebb, forrásértékét tekintve a legjelentősebb az úrbéri törvényszék iratanyaga. A megye tőkés fejlődésének alapvető irategyüttese elmélyült kutatómunkát tesz lehetővé, az önkormányzati iratok mellett az állami területi szakszervek (pénzügyigazgatóság, tankerületi főigazgatóság, kultúrmérnöki hivatal) iratai is jelentősek. Művelődéstörténeti feltáró munkák az alsó- és középfokú oktatási intézmények fondjaiban és az egyesületek irataiban folytathatók. Az 1950 után keletkezett iratok (megyei, járási és községi tanácsok) átvételét, feldolgozását folyamatosan végzi az intézmény. A Fejér Megyei Levéltár őrzi az MDP és az MSZMP területi szerveinek iratait is.

A gyűjtemények közül a fényképek, a plakátok és aprónyomtatványok érdemelnek figyelmet. A kutatómunkát segíti a terv- és térképtár, valamint a 120 ezer darabból álló történeti cédulagyűjtemény is.

A levéltári anyagról megjelent segédletek: A Székesfehérvári Állami Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1967.; A Fejér Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. Székesfehérvár, 1982.; Kéziratok térképek a Székesfehérvári Állami Levéltárban. Bp. 1968.; A Fejér Megyei Levéltár történetét feldolgozó kiadvány: Kétszáz éves a Fejér Megyei Levéltár. Székesfehérvár, 1987.; Az intézmény periodikái: a Fejér Megyei Történeti Évkönyv 1968-tól 23 kötet, a Fejér Megyei Levéltár Közleményei 1987-től 18 kötet.

A kutatókat munkanapokon 8.00-16.00 óra között fogadja az intézmény. Mikrofilmleolvasó és fénymásológó segítik az adatszolgáltató- és kutatómunkát.

GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYE GyŐRI LEVÉLTÁRA

9021 Győr, Liszt Ferenc u. 13. (9002 Pf. 36.)

Tel.: (96) 312-424 Fax: (96) 326-286

Igazgató: Dr. Gecsényi Lajos

Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára

Mosonmagyaróvári Részlege

9200 Mosonmagyaróvár, Városház u. 4.

Tel.: (98) 315-658

Győr-Moson-Sopron megyében a történeti hagyományoknak megfelelően két egyenjogú megyei levéltár és egy levéltári kirendeltség működik, amelyek ma is elkülönítve őrzik a történelmi megyék területén keletkezett iratanyagot. A Győri Levéltár gyűjtőköre a volt Győr megye területére, a Győr városban működött és működő megyei alárendeltségű, illetve regionális szervekre; a mosonmagyaróvári levéltári kirendeltség gyűjtőköre az egykori Moson megye (3 járás: magyaróvári, nezsideri, rajkai) és Mosonmagyaróvár város területére terjed ki. A visszamenőleges gyűjtőköri illetékesség mindkét esetben kiterjed az 1919-ben Csehszlovákiához (ma Szlovákia), 1921-ben Ausztriához és 1947-ben ugyancsak Csehszlovákiához csatolt területekre is.

A levéltár dolgozóinak létszáma 14 fő, iratanyaga 1994. október 31-i állapot szerint 4800 ifm, amelyből Győrött 3000, Mosonmagyaróvárrott 1800 ifm található.

Győrött őrzik a Győri Székeskáptalan hiteleshelyi Levéltárát, melynek 1526-1849 között keletkezett irategyüttese Győr városára, Győr és Moson megyékre, Komárom megye déli részére, Veszprém megye északi részére tartalmaz fontos forrásokat. A középkori oklevelek Moson megye levéltárában egyáltalán nem, Győr megye levéltárában igen csekély számban maradtak fenn. A 210 darabot kitevő oklevélgyűjtemény döntő többsége a székeskáptalan hiteleshelyi levéltárából került elő.

Győr megye nemesi közgyűlésének első jegyzőkönyve 1580-ban kezdődik. Külön figyelmet érdemelnek a II. József korában működött közigazgatási és igazságszolgáltatási szervek, illetve a földmérési munkálatokat végző megbízottak jelentései, táblázatai. A megyei törvényszék 1701 és 1848 között képez összefüggő iratsorozatot.

Moson megye közgyűlési jegyzőkönyvei 1668 és 1848, a közgyűlési iratok 1618-1848 között hiánytalanok. Magyaróvár mezőváros tanácsának jegyzőkönyvei 1581-1582 és 1647-1848 között állnak rendelkezésre. Megtalálhatók a város tanácsának és kamarási hivatalának iratai is 1686-tól kezdve.

Jelentős értékkel bír a kutatás számára a győri királyi törvényszék, mint cégbíróság (1871-1950) irategyüttese, amelyben a vidék ipar és kereskedelem történetére elsőrendű fontosságú dokumentumok vannak. Hasonló jelentőségű a Győri Tankerületi Főigazgatóságnak az egész Dunántúlra kiterjedő (1776-1878) fondja. Az oktatási intézetek közül kiemelkednek a magyaróvári gazdasági akadémia és utóda, az Agrártudományi Főiskola (1850-1949), a győri akadémia (1776-1850), a magyaróvári piarista gimnázium (1784-1948). A különböző iparvállalatok közül a Magyar Vagon- és Gépgyár (1895-1950), illetve a Grab Textilipari Rt (1908-1948) üzleti levelezése és ipartörténeti értékű tervdokumentációja érdemel nagyobb figyelmet.

Külön gyűjteményt képeznek az erdészeti üzemtervek, az egyesületi alapszabályok, malomkönyvek. A 19-20. századi térképgyűjtemény több mint 400 darab - részben kézzel rajzolt színes - térképet foglal magába.

A török kiűzése után történt újjáépítésre, betelepítésekre tartalmaznak meghatározó információkat a 18. századi adóösszeírások, illetve az 1828. évi összeírás. A második világháborút követő években sajátos értéket képviselnek az Elhagyott Javak Kormánybiztosságának és az Áttelepítési Kormánybiztosság iratai.

A levéltár anyagáról átfogó tájékoztatást nyújt a Győr-Sopron megyei 1. sz. Levéltár fondjainak jegyzéke. 2. jav. és bőv. kiad. Győr, 1980.; Kézírtas térképek a Győri Állami Levéltárban. Bp. 1965.; Győr megye közgyűlési jegyzőkönyveinek tartalmáról áttekintést ad Gecsényi Lajos: Győr vármegye nemesi közgyűlési és törvénykezési jegyzőkönyveinek regesztái. I. 1580-1616. Győr, 1990.

A levéltár kutatótermei Győrött hétfőtől péntekig 9.00-15.00 óráig, Mosonmagyaróvárott hétfőn, szerdán, pénteken 9.00-14.00 óra között tartanak nyitva. Mosonmagyaróváron előzetes bejelentés kívánatos. Az iratok másolására mindkét helyen van lehetőség.

GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYE SOPRONI LEVÉLTÁRA

9400 Sopron, Fő tér 1. (9401 Pf. 82.)

Tel.: (99) 312-198

Igazgató: Dr. Turbuly Éva

Intézményünk két azonos jogállású törvényhatóság, Sopron város és Sopron vármegye levéltárainak egyesítésével jött létre 1950-ben. Ma Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltáraként gazdaságilag és szervezetileg önállóan működik.

Sopron város és az egykori Sopron megye történeti iratanyagát őrizzük. Az utóbbi részeként 1918-ig nálunk található az Ausztriához csatolt kismartoni, nagymartoni, felsőpulyai járások és településeik iratainak jelentős része, valamint az 1950-ben Vas megyéhez csatolt csepregi járásé is. Gyűjtőterületünk Sopron város és az egykori csornai, kapuvári, soproni járás települései. A városi levéltár 1497-ben költözött a mai városház helyén álló egykori épületbe, s máig is e helyen található az utóépületben. A megyei anyagot állandó várostörténeti kiállításunkkal együtt a tér másik oldalán, a Fő tér 5-ben őrizzük.

A levéltár munkatársainak száma 12 fő, az iratanyag terjedelme 4500 ifm.

Sopron megye levéltárának sorsa a középkorban hányatott volt. A sokat szállított, költöztetett iratanyag az 1832-ben épült vármegyeházán talált végleges őrzési helyre. A soproni népszavazást (1921) megelőző időben a levéltári anyagot Eszterházára szállították, ami pusztulása mellett rendszere felbomlását eredményezte. 1923 és 1938 között az akkori levéltárnok, Sümeghy Dezső sajátos tudományos rendszere alapján átrendezte, újra kutathatóvá tette az anyagot. A második világháború Sopront érintő eseményei során a megyei oklevelek többsége, s jelentős mennyiségű dualizmus kori járási iratanyag pusztult el. Az 1947. évi szakszerűtlen selejtezés az alispáni iratsorozatot csonkította meg. E veszteségek ellenére a megyei iratanyag értékét jelzi az 1578-tól induló vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek sorozata az 1597-től meglévő iratokkal. A társadalom-, település-, jog- és családtörténet szempontjából elsődleges adószedői, törvénykezési, árvaügyi iratsorozatok, nemességvizsgálati iratok és jegyzőkönyvek is viszonylagos épségben megmaradtak.

A Soproni Városi Levéltár középkori anyaga Magyarországon kiemelkedő jelentőségű. Közel 4000, az 5400 Mohács előtti oklevélgyűjteményből a városé, s itt található meg a 311 db kódextörredék, 49 db zsidó kódextörredék is. A kora újkori anyag gazdagságát jelzi a tanácsülési jegyzőkönyvek sora 1551-től, a Gerichtsbuch-ok 1590-től, a hagyatéki leltárak külön kötött kötetei 1617-től. A város polgárkönyvei 1535-től találhatóak meg levéltárunkban. E források kimeríthetetlen bázisai a várostörténetnek. Míg a megyei anyagnál a 19. század elejéig a latin nyelv a meghatározó, a kétnyelvű város iratainak többsége németül íródott.

A levéltárnak, mint tudományos és közigazgatási funkciókat ellátó intézménynek, feladata iratanyaga szakszerű megőrzése, védelme, rendezése, feltárása, lehetőség szerinti publikálása, a kutató- és ügyfélszolgálat ellátása. Évente 650-700 kutatási esetet regisztrálunk. A kutatókat és munkatársainkat egyaránt segíti 30000 kötetes szakkönyvtárunk, melynek gerincét a volt törvényhatósági levéltárak könyvtárai alkotják, jelentős 18-19. századi jogi, történeti tárgyú könyvgyűjteménnyel.

A levéltár anyagáról megjelent segédletek: A Soproni Állami Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1967.; Kéziratos térképek a Soproni Állami Levéltárban. Bp. 1968. Két jelentős forráskiadvány, illetve részben feldolgozás jelent meg az elmúlt évtizedekben, mindkettő Horváth

Zoltán munkája. Ezek: A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében. Bp. 1976.; Sopron és a megye múltja egykorú iratok tükrében. Sopron, 1964. Közelmúltban megjelent köteteink: Házi Jenő Emlékkönyv. Szerk.: Dominkovits Péter-Turbuly Éva. Sopron, 1993.; Mollay Károly: Első telekkönyv 1480-1553. Sopron, 1994.; Tóth Péter: Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái I. 1579-1589. Sopron, 1994.; Mollay Károly: Moricz Pál kalmár üzleti könyve 1520-1529. Sopron, 1994.; Kovács József László: Faut Márk és Klein Menyhért krónikája 1526-1616. Sopron, 1995.; Mollay Károly: Hans Seyfridt házipatikája és ecetes könyvecskéje 1609-1633. Sopron, 1995.

A kutatóterem nyitvatartási ideje: kedd-csütörtök 8.00-16.00 óra, pénteken 8.00-14.00 óra között. Fénymásoló és mikrofilmleolvasó készülékekkel is rendelkezünk.

HAJDÚ-BIHAR MEGYEI LEVÉLTÁR

4024 Debrecen, Piac u. 20. (4001 Pf. 39.)

Tel.: (52) 417-758 Fax: (52) 311-005

Igazgató: Dr. Radics Kálmán

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár II. sz. kutató

4024 Debrecen, Kossuth u. 12-14.

Tel.: (52) 417-453

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár III. sz. kutató

4026 Debrecen, Perényi u. 1.

Tel.: (52) 348-279

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Hajdúböszörményi Fióklevéltára

4220 Hajdúböszörmény, Dorogi út 5. (Pf. 71.)

Tel./Fax: (52) 371-442

A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár iratanyaga Debrecen város, az egykori Bihar megye, a Hajdúkerület, Hajdú megye, majd 1950-től Hajdú-Bihar megye területeinek történetére nyújt felvilágosítást.

A fióklevéltár Hajdúböszörményben 1980 óta működik, amelynek gyűjtőköre Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúdorog és Polgár városok, valamint Folyás, Görbeháza, Tiszagyulháza és Újtikos területére terjed. Itt nyertek elhelyezést a Hajdúkerület levéltári iratai, továbbá a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár illetékességi körébe tartozó felekezeti és állami anyakönyvek másodpéldányai.

A levéltár dolgozóinak száma 18 fő, iratanyaga 7700 ifm, amelyből Debrecenben öt raktárhelyiségben 6400, Hajdúböszörményben, a fióklevéltárban 1000 ifm található.

Debrecen város levéltárából már a mohácsi vészt megelőző időből maradtak ránk okmányok, többek között a szücsök 1449-ből származó kiváltságlevele. Igen gazdag a levéltár okleveles anyaga. 100 középkori oklevél, 143 darab török oklevél szolgál forrásanyagul a város történetének kutatásához, de rendelkezésre állnak csaknem hiánytalanul a városi jegyzőkönyvek 1547-től, valamint a kéziratos térképek 1750-től és az egykori titkos levéltár iratsorozatai. Bihar megye nemesi közgyűlésének jegyzőkönyvi anyaga 1688-tól maradt meg, míg a Hajdúkerület Levéltára 1605-től őriz okleveleket és jogbiztosító iratokat. Jelentős források az 1694-től vezetett jegyzőkönyvek és az 1707-1848 között keletkezett hajdúösszeírások. A hajdúvárosok közül Hajdúböszörmény, Hajdúnánás és Hajdúszoboszló közigazgatási iratai nagyobb hiányok nélkül a levéltár állományában vannak. Az állami területi szervek iratai közül kiemeljük a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamara, a Debreceni Tankerületi Főigazgatóság anyagát. A jogszolgáltatás területéről a Debreceni Királyi Ítéltábla és a Debreceni Királyi Törvényszék anyaga, a felsőfokú oktatási intézmények közül pedig a Debreceni Tudományegyetem és a Gazdasági Akadémia iratai különösen jelentősek. Debrecen iskolaváros lévén, bőséges forrásanyaggal szolgálnak a középiskolák fondjai is.

A levéltári anyagról eddig megjelent segédletek: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár fondjegyzéke. Debrecen, 1986.; Hajdú-bihari kéziratos térképek I. Debrecen, 1972.; II. Debrecen, 1982.; A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei sorozatban: A Helytörténetírás Levéltári Forrásai I. 1848-ig. Debrecen, 1972.; II. 1848-1944. Debrecen, 1972.; III. 1944-1971. Debre-

cen, 1976. Levéltári segédletek az iskolatörténeti kutatáshoz: Debreceni iskolák. Debrecen, 1975.; Hajdú-bihari iskolák. Debrecen, 1985.; Útmutató a Hajdúböszörményi Fióklevéltár irataihoz. Debrecen, 1982.

A levéltár négy kiadványsorozatot gondoz. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve 1974-től 21 kötet; a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei 1972-től 22 kötet; Levéltári Dokumentáció 1987-től 1 kötet.; a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Forráskiadványai 1979-től 24 kötet. E sorozatban kerülnek kiadásra Debrecen város magistratusának jegyzőkönyvei 1547-től.

A levéltár kutatótermei: Debrecenben 3 kutató segíti a kutatást, Hajdúböszörményben a fióklevéltár épületében kutatható az anyag. Nyitvatartási idő a kutatótermekben hétfőtől-csütörtökig 8.00-15.30-ig, pénteken 8.00-13.00 óráig. Debrecenben és Hajdúböszörményben szakkönyvtár és mikrofilmleolvasó is rendelkezésre áll. Az iratok másolására minden kutatóhelyen lehetőséget biztosít a levéltár.

HEVES MEGYEI LEVÉLTÁR

3300 Eger, Mátyás király út 62. (3301 Pf. 228.)
Tel.: (36) 320-144, 320-164 Fax: (36) 313-762
Igazgató: Dr. Bán Péter

A Heves Megyei Levéltár Heves és Külső-Szolnok törvényesen egyesült megyék levéltárából jött létre. 1989 óta egyetlen épületegyüttesben működik, jelenleg nem kell külső raktárt fenntartania.

A levéltár dolgozóinak összlétszáma 28 fő, az őrzött iratanyag terjedelme 6050 ifm, de ez folyamatosan növekszik, főként a megszűnő gazdálkodó cégek iratainak átvételével.

A levéltár törzsanyaga Heves és Külső-Szolnok törvényesen egyesült vármegyék levéltára, azaz az 1569 és 1876 közötti korszakokból a levéltárban található a mai Jász-Nagykun-Szolnok megye egy részének iratai is. A vármegyei közigazgatási és törvénykezési jegyzőkönyvek és iratok a 17. század második felétől maradtak ránk (a korábbiak elégték), hasonlóképpen két jelentősebb város, Eger és Gyöngyös iratanyagának többsége is. Gyöngyösről vannak 16. századi református felekezeti és 1605-től török nyelvű iratok is. A falvak fondjai lényegében 1867 után kezdődnek és 1950-ig nagyon töredékesek.

Az állami területi szervek közül az Egeri Pénzügyigazgatóság, a földmérési igazgatóság és megyei tanfelügyelőség dokumentumai a legfontosabbak. A jogszolgáltatás területéről kiemelkedő értékűek az egeri törvényszék úrbéri elkülönözési és tagosítási iratai (1767-1944). Számos esetben itt található a Mária Terézia-kori úrbérrendezés községi tabellái, valamint az abszolutizmus idején felfektetett telekkönyvek is. A tanintézetek közül az Egeri Érseki Jogakadémia, az első magyar nyelvű érseki tanítóképző és az egeri ciszterci gimnázium iratai különösen fontosak. Az egeri káptalan - mint hiteleshely - a 13. századtól és a török korban is folyamatosan működött, ezért a levéltárban 991 db Mohács előtti oklevél kutatható. A levéltár legrégebbi irata IV. Béla 1245-ben kelt oklevele. Letétként őrzi a levéltár az egeri érsekség gazdasági levéltárának, a főkáptalan magán- és gazdasági levéltárának 1945 előtti iratanyagát. Mindezek révén a Heves Megyei Levéltár Északkelet-Magyarország több, egykor 12 vármegyére vonatkozó forrásoknak egyik kutatóhelye. A modern gazdasági irategyüttesek közül - a cégbíróság 1950 előtti anyagán kívül - példaként említhetők az egeri dohánygyár, a hatvani cukor- és konzervgyár, az egercsehi szénbánya, a recski ércbánya iratai. A 18. század közepétől megtalálható kéziratos és a nyomtatott térképek gyűjteménye szinte egészében feltárt, az újabban levéltárba került nagyszámú építési tervrajz feldolgozása 1995-ben kezdődött meg.

A levéltár anyagáról eddig publikált segédletek: Az Egeri Állami Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1962.; A Heves Megyei Levéltár fond- és állagjegyzéke. Eger, 1985.; Repertórium és raktári jegyzék a IV. fondfőcsoport iratairól. Eger, 1990.; Repertórium és raktári jegyzék. XI. fondfőcsoport. Eger, 1992.; Mohács előtti oklevelek gyűjteménye. Eger, 1976.; Kéziratos térképek az Egeri Állami Levéltárban. Bp. 1965.; Oktatástörténeti források a Heves Megyei Levéltárban. Eger, 1976. A levéltár kiadványsorozatai: Archivum. A Heves Megyei Levéltár Közleményei 1973-tól 14 szám és 1 Supplementum.; Tanulmányok Heves megye történetéből 1973-tól 13 kötet.; A Heves Megyei Levéltár segédletei 1974-től 2 kötet; A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 1981-től 3 kötet. Sorozaton kívüli önálló köteteket is többet gondozott a levéltár.

A kutatóterem hétfőtől csütörtökig 8.00-18.00 óráig, pénteken 14.00 óráig tart nyitva. Ugyancsak szakkönyvtárát is használhatják a kutatók, és rendelkezésükre állnak a levéltár iratanyagáról készült, de nem publikált segédletek, raktári jegyzékek is. Az iratok helyben, önköltségi áron másoltathatók.

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYEI LEVÉLTÁR

5000 Szolnok, Pozsonyi u. 40-42. (5001 Pf. 51.)

Tel.: (56) 421-404

Igazgató: Dr. Zádorné dr. Zsoldos Mária

Jász-Nagykun-Szolnok megye Szolnok székhellyel 1876-ban alakult meg. A megye területét a volt Jászkun Kerület jászsági és nagykunsgági helységei és a volt Heves és Külső Szolnok megye, Külső-Szolnok részének települései alkotják.

A levéltár felállítását 1751-ben Mária Terézia királynő rendelte el a kerület székhelyén, Jászberényben. Ettől az időtől kezdve gyűjtötték, rendszerezték az iratokat.

Jász-Nagykun-Szolnok megye megalakulása után 1878-ban a jászberényi levéltári anyag jól rendezett és kutatható állapotban Szolnokra, az újonnan megalakult megyei levéltárba került.

A levéltár dolgozóinak száma 21 fő, iratanyaga 6000 ifm. A levéltár feudáliskori iratanyagának tekintélyes részét a Jászkun-Kerület önálló iratanyaga képezi, amelyben a Kiskunságra vonatkozó iratok is vannak. A területi változások következtében Szolnok megyére vonatkozó iratok viszont a Heves Megyei Levéltárban is találhatóak.

A levéltár a Mohácsi vész előtti időszakból mindössze 3 db oklevelet őriz. Legrégebbi, eredeti irata egy 1422-ből származó birtokadományozási oklevél, mely a Blaskovich család iratai között található.

Paleográfiai ritkaságnak tekinthetők Jászberény és Mezőtúr város levéltárában a török hódoltság korából megmaradt török nyelvű oklevelek.

A 18. század közepétől viszonylag teljesnek tekinthető a Jászkun Kerület és néhány jászkun település levéltári anyaga. A feudális és kapitalista kori iratanyagból forrásértéke miatt különösen kiemelkednek a korábban említett Jászkun Kerület iratai, melyből legjelentősebbek a közgyűlések jegyzőkönyvei, és a hozzájuk tartozó iratok. Meg kell még említeni a Jászkun Kerület II. József-féle közigazgatási iratait, az összeírásokat, a kerületi törvényszékek és a különböző városok alkapitányainak iratait. Sajnos, számos hatóság, város és község iratanyaga megsemmisült, vagy hiányosan maradt fenn. A II. világháború pusztításai különösen nagy károkat okoztak. Eltűntek a főispánok és járási főszolgabírók (a jászapáti és a kunhegyesi kivételével) iratai. Nagyobb részben megsemmisültek Mezőtúr és Törökszentmiklós 1945 előtti iratai is.

A közigazgatási iratok mellett fontosabb irategyüttesek a közigazgatás területi szakszervei (Folyammérnöki Hivatal, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye tanfelügyelőjének, stb.) iratai. A jogszolgáltatás anyaga töredékes. A tanintézmények közül jelentős iratanyaggal rendelkeznek a nagymúltú iskolák: pl. a mezőtúri Dózsa György, a kisújszállási Móricz Zsigmond és a szolnoki Verseghy Ferenc Gimnázium. Az egyházi iratok közül a levéltárunk őrzi a szolnoki Szent Ferenc-rendház iratait. A gyűjtemények közül jelentősek a feudális és kapitalista korban keletkezett térképek és tervrajzok. Különösen értékesek Bedekovich Lőrinc 18. századi kéziratoss térképei, melyeket a Jászkunságról készített.

A levéltári anyagról eddig megjelent segédletek: A Szolnok Megyei Levéltár fondjainak és állagának jegyzéke. Szolnok, 1988.; A Szolnok Megyei Levéltár kéziratoss térképeinek katalógusa. Szolnok, 1974.; A levéltár több dokumentumkötetet adott ki, ezek közül a legutóbbi: Hegyi Klára-Botka János: Jászberényi török levelei. Latin és magyar nyelvű források a

jászság XVI-XVII. századi történetéhez. Szolnok, 1988.; Két kiadványsorozatot jelentet meg: A Szolnok Megyei Levéltári Füzetek 1974-től 12 kötet; Levéltári Évkönyv 1986-tól 9 kötet.

A levéltár kutatóterme munkanapokon 8.00-16.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére. A mikrofilmek kutatását filmleolvasó teszi lehetővé. A kutatók kérésére az iratok másolását a levéltárban el tudjuk végezni.

Kamara-kiállításunkon az érdeklődők megismerkedhetnek a levéltár fontosabb dokumentumaival.

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA

2500 Esztergom, Vörösmarty u. 7. „A” és „B” épület, Vörösmarty u. 14. (2500 Pf. 51.)

Tel.: (33) 311-095

Igazgató: Csombor Erzsébet

Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára

2500 Esztergom, Deák Ferenc u. 2.

Tel.: (33) 311-113

Komárom-Esztergom Megyei Levéltár Komáromi Fióklevéltára

2901 Komárom, Szabadság tér 1. (Pf. 29.)

Tel.: (34) 340-011

A Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára Esztergomban három épületben helyezkedik el. A levéltár szervezeti egységébe tartozott a Komáromi Fióklevéltár és a Tatabányai Fióklevéltár, ám ez utóbbi 1995. január 1-től önálló városi levéltárként folytatja működését.

A megyei levéltár gyűjtőköre Tatabánya és Komárom városok kivételével az egész megyére kiterjed. A fióklevéltárak az elhelyezésüket biztosító város és elődközségei közigazgatási iratait, illetve a város önkormányzatához tartozó közüzemek és intézmények iratanyagát gyűjtik.

A levéltár dolgozóinak összlétszáma 20 fő. Esztergomban összesen 6020 ifm, a Tatabányai Fióklevéltár 260, a Komáromi Fióklevéltár pedig 110 ifm anyagot őriz.

A Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltárában található iratanyag gerincét az 1950-ben az Esztergom megye és Esztergom megyei jogú város levéltárának összevonásával létrejött Komárom Megyei Közlevéltár anyaga adja. A legkorábbi vármegyei és városi iratok a 17. század első feléből származnak, az ezt megelőző időszak anyaga a török időkben elpusztult. A jelenlegi megye területén található városok, illetve kisebb települések közül 60 község, zömmel 20. századi iratanyaga a levéltár őrizetében van. A történeti Komárom vármegye és Komárom szabad királyi város levéltára az első és a második világháborút követő területrendezések alkalmával került a szlovákiai Nyitrai Területi Levéltárba, illetve az utóbbi a Komáromi Állami Járási Levéltárba. A közigazgatás területi szakszervei közül említést érdemel a Komáromi Pénzügyigazgatóság és az Esztergom Megyei Tanfelügyelőség anyaga. Az utóbbi fondban található 1939. évvel kezdődő iratok, az ideiglenesen visszacsatolt területeken fekvő iskolák helyzetéről is tájékoztatnak. A jogszolgáltatás területi szerveitől átvett anyagok közül kiemelkedő értékűek a 19. századi esztergomi járás kataszteri felvételt tartalmazó iratai. A megye területén található országos jelentőségű szénbányák anyaga a Magyar Országos Levéltárba került, míg a kisebb jelentőségű gazdasági szervek fondjait a megyei levéltár őrzi. Az esztergomi székesfőkapitány hiteleshelyi levéltára képezi intézményünk legértékesebb részét, ebben az irategyüttesben található a 937 db 1526 előtti oklevél.

A levéltári anyagról eddig megjelent segédletek: Az Esztergomi Állami Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1962.; Kéziratos térképek az Esztergomi Állami Levéltárban. Bp. 1965.; Levéltári kiadványok: Komárom-Esztergom Vármegye Évkönyve 1946. Esztergom, 1984.; Levéltári Évkönyv 92. Esztergom, 1992.; Levéltári Évkönyv 93-94. Esztergom, 1994.

A levéltár kutatótermei (Esztergom, Vörösmarty u. 7., Esztergom, Deák F. u. 2., Tatabánya, Fő tér 6., Komárom, Szabadság tér 1.) munkanapokon 8.00-15.00 óra között állnak a kutatók rendelkezésére. Esztergomban és Tatabányán szakkönyvtár segíti a kutatómunkát. Iratok másolására mindhárom helyen van lehetőség.

A levéltárban őrzött irattípusokról házi kiállításon tájékozódhatnak az érdeklődők.

NÓGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁR

3100 Salgótarján, Bem út 18.
Tel.: (32) 312-801 Fax: (32) 310-043

3100 Salgótarján, Kossuth L. u. 8.
Tel.: (32) 311-895

3070 Tiribes (Bátonyterenye)
Tel.: (32) 353-152

Igazgató: Dr. Á. Varga László

Nógrád Megyei Levéltár Balassagyarmati Részlege
2660 Balassagyarmat, Hétvezér út 26.
Tel./Fax: (35) 312-745

Nógrád Megyei Levéltár Karancskeszi Részlege
3183 Karancskeszi, Fő út 21.
Tel.: 207 Karancslapujtó

A Nógrád Megyei Levéltár iratanyagát öt helyen őrzi. A levéltár székhelyén található a megyei önkormányzat és intézményei, a megyei igazságszolgáltatás, valamint az állami szakigazgatás területi szakszerveinek iratai 1597-től 1973-ig, illetve a megye területén valamikor is működött gazdasági vállalkozások dokumentumai. A Salgótarján Kossuth Lajos u. 8. szám alatti részlegünkben pedig a volt állampárt 1948-1989 közötti iratai nyertek elhelyezést. Tiribesen - ahol mintegy 10.000 ifm irat tárolására van mód - az 1980-as évek végétől csődbe ment, illetve felszámolt gazdálkodó szervek iratait tároljuk. Balassagyarmaton őrizzük a város és a megye volt két nyugati járásának, a balassagyarmatinak és a rétságinak, továbbá az alájuk rendelt községek történeti dokumentumait a 18. századtól 1973-ig. Karancskesziben a megye volt három keleti járásának (a pásztóinak, a salgótarjáninak, a szécsényinek) és azok községeinek 1950 és 1973 közötti ún. szocialista kori forrásait őrizzük.

A levéltár dolgozóinak száma 31 fő, az iratanyag terjedelme 6485 ifm.

Intézményünk legértékesebb irategyüttese: a feudális korból a megye nemesi közgyűléseinek jegyzőkönyvei - amelyek kisebb-nagyobb megszakításokkal 1597-től 1848-ig megvannak -, a megye adószedőjének, törvényszékének (sedia) iratai; az 1849 és 1860 közötti időszakból pedig a neoabszolutizmus közigazgatási (megyefőnöki) és bírósági dokumentumai - ezen belül is külön érdekesség, hogy megmaradtak az 1857. évi népszámlálásból a megye Ipolyon túli területeinek családi összeíró ívei.

Nagyon hiányos, mondhatjuk esetleges a megye kiegészítéstől 1944-ig terjedő közigazgatási forrásanyaga, mivel a II. világháborúban, illetve az azt követő ún. szocialista kor 1948 és 1956 közötti időszakában lényegében elpusztult. Szerencsére megmaradtak az 1869-es népszámlálás egész megyére kiterjedő községsoros összeíró lapjai, a megye kapitalista kori fejlődésében oly fontos szerepet betöltő Salgótarján szinte teljesnek mondható irategyüttese és a Salgótarjáni Kőszénbánya iratai. Ezen kor talán legértékesebb fondja a Nagy Iván történész-genealógus után maradt gyűjtemény, amely egyrészt az élete során különböző levéltárakból összegyűjtött iratokból és iratmásolatokból, másrészt az élete-munkássága során keletkezett dokumentumokból áll, továbbá a megye földingatlanait tulajdon és adózás szempontjából dokumentáló telekkönyvi és kataszteri iratok gyűjteménye. A kapitalista korról

ellentétben szinte hiánytalanul kerültek levéltárunk őrizetébe a megye 1945 utáni korszakának írásos dokumentumai. Az ún. szocialista kor iratait a megye és a községek esetében 1973-ig, a járásokét pedig megszűnésükig, vagyis 1984-ig őrizzük.

A megyei levéltári anyagról eddig az alábbi segédletek jelentek meg: A Nógrád Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1970.; Kéziratos térképek a Pest és Nógrád Megyei Levéltárban. Bp. 1967.; A legfontosabb levéltár-ismertetések pedig az alábbiak: Nógrád Megye Levéltára. Összeáll.: Schneider Miklós. (Nógrád Megyei Múzeumi Füzetek 17.) Salgótarján, 1969.; Leblancné Kelemen Mária: Adatok a Nógrád Megyei Levéltár történetéhez. In.: Levéltári Közlemények. Bp. 1974.; Uő.: A Nógrád Megyei Levéltár fejlődése a felszabadulástól napjainkig. In.: Levéltári Szemle. Bp. 1975.; A levéltár saját kiadványai az Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból címmel látnak napvilágot, amelyben a kezdetekben csak forrásközléseket, majd a nyolcvanas évek közepétől tanulmányok is megjelennek. Eddig 18 kötet hagyta el a nyomdát.

A levéltár minden egységében a kutató hétfőtől csütörtökig 8.00-16.00 óráig, pénteken 8.00-12.00 óráig áll az érdeklődők rendelkezésére. Mikrofilmleolvasó és íratmásolás használatára a salgótarjáni központban és a balassagyarmati részlegünkben van lehetőség.

PEST MEGYEI LEVÉLTÁR

1052 Budapest, Semmelweis u. 6. (1364 Pf. 30.)

Tel.: (1) 117-6297 Fax: (1) 266-3435

Igazgató: Dr. Egey Tibor

Pest Megyei Levéltár Nagykőrösi Osztálya

2750 Nagykőrös, Hősök tere 4. (2751 Pf. 52.)

Tel.: (53) 350-492 Fax: (53) 353-011

Pest Megyei Levéltár Váci Osztálya

2600 Vác, Géza király tér 10. (2601 Pf. 59.)

Tel./Fax: (27) 310-147

Pest megye levéltárának első ismert említése 1657-ből való, székhelye háromszáz éve Pesten, majd Budapesten, a megyeháza épületében van. A levéltár vidéki fióklevéltárakat működtet. A nagykőrösi intézmény illetékessége Abony, Cegléd, Nagykőrös városokra, valamint a volt ceglédi járás területére, a vácié Dunakeszi, Szentendre, Vác városokra és a volt szentendrei és váci járás területére terjed ki. A Pest Megyei Levéltár fióklevéltárai mellett Aszódon, az egykori Podmaniczky kastély egyik szárnyában iratraktárat is fenntart. A fióklevéltárakban gondozott iratanyag gyakorlatilag az adott terület történetét tükrözi.

A levéltár dolgozóinak száma 41 fő, iratanyaga 14000 ifm.

A történeti megye 1541 és 1686 között teljes egészében török uralom alatt állott. A közigazgatási és jogszolgáltató szervek elmenekülve a királyi területre a szomszédos Nógrád megyében működtek tovább. A menekülés során, majd Fülek 1682. évi ostromakor a megye iratanyagának nagy része megsemmisült, ezért a levéltár 15-16. századi meglétéről csak közvetett adatok szólnak. A történeti forrásanyagot később a szakszerűtlen selejtezések is alaposan megtizedelték.

A levéltári anyag gerincét az igazgatási fondok alkotják, amelyekből három levéltári test tevődik össze: Pest-Pilis-Solt Megye Levéltára (1446-1876) 1100 ifm terjedelmű. A megyei közgyűlési jegyzőkönyvek sorozatának legrégebb kötete 1638-ból való. Az ezt megelőző iratok egészen a 15. századig egy dobozban is elhelyezhetők, a családi és peres anyagokból utólag kiemelt, illetve vásárolt oklevelek (124 db) évköre 1229-ig nyúlik vissza. E levéltári testen belül külön értéket hordoznak az 1701 és 1770 között keletkezett adóösszeírások és az úrbéri pergyműgyűjtemény peres anyagával, földkönyveivel, térképeivel.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun Megye Levéltára (1876-1949) terjedelme meghaladja az 5000 ifm. Benne a megye főispánjának és alispánjának fondja több, mint 1300 ifm. A törvényhatósági bizottság és választmányainak fondjai közül a jegyzőkönyvek hiánytalan sorozatát külön is érdemes említeni, nemkülönben a városok levéltárait.

Pest Megye Levéltárának (1950-től folyamatosan) anyagában külön értéket képviselnek a nemzeti bizottságok, a helyi tanácsok iratai, a gazdasági szervek iratanyaga, köztük a szövetkezeti fondok gyűjteménye.

A levéltári anyagról megjelent segédletek: A Pest Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1975.; Útmutató a Pest Megyei Levéltár nagykőrösi osztálya irataihoz. Bp. 1981.; A levéltár két kiadványsorozatát gondoz. A Pest megye múltjából c. sorozatban megyetörténeti tanulmányok és nagyobb forrásfeldolgozások jelennek meg; a Pest Megyei Levéltári Füzetek

elnevezésű sorozatban pedig repertórium(ok), módszertani anyagok, forrásközlések és kisebb tanulmányok. Ez utóbbiban jelent, illetve jelenik meg a feudális kori megyei jegyzőkönyvekről készült regeszták alsorozata.

A kutatás az iratok őrzési helyén történik. Munkanapokon a levéltár kutatótermei várják az érdeklődőket, Budapesten 8.30-15.30-ig, a fióklevéltárakban a nyitvatartás ideje alatt. Mindhárom helyen szakkönyvtár, filmleolvasó, iratmásoló is rendelkezésre áll.

A házi kiállítások a helytörténet fontosabb dokumentumait tárják a látogatók elé.

SOMOGY MEGYEI LEVÉLTÁR

7400 Kaposvár, Rippl-Rónai tér 1. (7401 Pf. 91.)

Tel./Fax: (82) 320-743, 314-347

Igazgató: Dr. Szili Ferenc

Somogy Megyei Levéltár Nagyberki Levéltári Osztály

7255 Nagyberki, Fő u. 11.

Tel.: (82) 377-087

A Somogy Megyei Levéltár az egykori vármegyei levéltár 1828-ban épített, majd később többször bővített épületében foglal helyet Kaposvárott, a megyeszékhelyen, ezenkívül levéltári osztály működik a Nagyberki községben elhelyezkedő kastélyban. A kaposvári épületben őrzik a megye és településeinek közigazgatási, jogszolgáltatási, gazdasági és családi levéltári irategyütteseit. A nagyberki osztály épületében az 1950-1990 közötti évtizedekben keletkezett járási és községi tanácsi, valamint a telekkönyvi, a vállalati és termelőszövetkezeti iratanyagok vannak elhelyezve.

A levéltárban 27 fő dolgozik, az itt őrzött és gondozott iratok mennyisége összesen 10667 ifm, (Kaposváron 7367, Nagyberkiben 3300 ifm). A török hódoltság korában a megyére vonatkozó iratok nagyobb része elpusztult, ezért a középkorból valamivel több mint 100 oklevél maradt fenn, amelyek közül kettő tartalmaz a megyére vonatkozó adatokat. A 18. századtól kezdődően folyamatosan a levéltárba kerültek a megyei közgyűlési, ill. a 19. század közepétől a főispáni és az alispáni iratok. A levéltár őrzi az első fokú közigazgatási és jogszolgáltatási szervek irategyütteseit. A fenti iratanyagoknak természetesen egyre nagyobb hányadát képezik az 1950 után keletkezett iratok. Az egyéb irategyüttesek, ill. gyűjtemények sorából említésre érdemesek a somogyi uradalmi levéltárak anyagai (pl.: a Piarista Custodiátus Mernyei Uradalma), az alsó- és középfokú oktatási iskolák iratai; a plakát- és fotógyűjtemény; a Kaposvár Városi Tanács tervtára.

A területi közigazgatási hivatalok (pl.: Somogyvármegye Tanfelügyelősége, Somogyvármegyei Földhivatal) iratanyagai mellett említésre méltóak még a megyei levéltár őrizetébe került pártiratok. A megye gazdasági fejlődését tükröző irategyüttesek közül legjelentősebb a MIR Rt Kaposvári Cukorgyára és vállalatának iratai.

A levéltárban őrzött anyagokról eddig megjelent kiadványok, ill. segédletek: Somogy megye levéltára. Kaposvár, 1962. Kaposvári Állami Levéltár fondjegyzéke. Kaposvár, 1962. A legfontosabb történeti forrásokat közli a Harminc nemzedék vallomása Somogyról. Történelmi olvasókönyv Kaposvár, 1967.

A levéltári anyag tudományos feldolgozását tükröző kiadványsorozatok: Somogy megye múltjából Évkönyv 1970-től folyamatosan; Somogyi Almanach 1957-től kétfévente; Iskola és levéltár 1975-től évente két alkalommal. Ezenkívül egyedi tanulmányköteteket is megjelentet a megyei levéltár.

A levéltár kutatótermei mindkét osztályon hétfőtől-csütörtökig 8.00-16.00, pénteken 8.00-14.30 óráig állnak a kutatók rendelkezésére, akiknek a munkáját szakkönyvtár is segíti. Lehetőség van a mikrofilmen történő kutatásra, továbbá megkezdődött a levéltári segédletek számítógépes feldolgozása, amelynek anyaga a későbbiekben szintén a kutatók rendelkezésére áll.

A levéltár tematikus és évfordulós kiállítások rendezésével segíti a történeti dokumentumok szélesebb nyilvánosság általi megismerését (pl.: Cselédsors az uradalmas Somogyban, Középkori oklevelek Somogyban).

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA

4400 Nyíregyháza, Benczúr tér 21. (4401 Pf. 187.)

Tel./Fax: (42) 311-013

Igazgató: Dr. Nagy Ferenc

Szabolcs megyét 1950-ben egyesítették Szatmár-Bereg megyével. Ezek levéltárainak, valamint Nyíregyháza város levéltárának egyesítésével hozták létre a Szabolcs-Szatmár megye levéltárát. 1991 óta az intézmény neve: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára.

Szabolcs megye iratait a 17. században a kisvárdai várban, később a nagykállói megyeházán őrizték. A teljes levéltár 1893-ban került Nyíregyházára.

Szatmár megye levéltára eredetileg Nagykárolyban volt. Napjainkban a történeti Szatmár megyéhez tartozó levéltári anyag részben Kolozsváron és Szatmárnémetiben (Románia), részben Nyíregyházán található.

Bereg megye 1918 előtti iratanyaga Beregszászban (Ukrajna) van. A történeti Ung, Ugocsa és Bereg megye anyagából elsősorban 1919 és 1923 közti iratok vannak a levéltárban.

A levéltárnak Nyírtelek-Varjúlapon lévő raktáraiban a járási és községi tanácsok, valamint a gazdasági szervek és egyesületek iratai vannak elhelyezve.

A levéltárnak 25 alkalmazottja van, az iratok 3739 ifm-t tesznek ki.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye levéltárának iratai közül kiemelkedő Szabolcs megye közgyűlési jegyzőkönyveinek 1550-től 1848-ig hiánytalanul meglévő sorozata, amely igazgatási és igazságszolgáltatási akták egészítenek ki. Viszonylag teljes Szatmár megye közgyűlési jegyzőkönyvek sorozata is 1593-1848 között.

A polgári korszakból rendelkezésre állnak a megyei igazgatás aktái, ellenben a járási hatóságok iratanyaga hiányos. A várostörténet szempontból egyedül Nyíregyháza mezőváros levéltára említésre méltó. Az 1753-as betelepülést követően keletkezett iratanyag.

Nem teljesek az igazságügyi és szakigazgatási iratok. A gyűjtemények között mintegy 700 térkép és 60 Mohács előtti oklevél van. A legújabb kor dokumentumai között van az Áttelepítési Kormánybiztosság anyaga is, amely szlovák-magyar lakosságcsere-re vonatkozik.

A levéltári anyagról kiadott segédletek: A Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1976.; Újabb kiadása: Nyíregyháza, 1987.; a Szabolcs-Szatmár Megyei Levéltár Térképgyűjteménye. Nyíregyháza, 1980.

A levéltár több kiadványt jelentetett meg. Ezeket jellegük alapján három sorozatba lehet besorolni. Az Évkönyveknek eddig 11 kötete jelent meg a következő címekkel: Szabolcs-Szatmár Megyei Helytörténetírás I-VI.; Helytörténeti Tanulmányok VII-IX. és Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv X-XI. Nyíregyháza, 1979-1993.; A Közlemények sorában különböző forráskiadványok jelentek meg 1986-1995 között: Balogh István: Regeszták Szatmár vármegye jegyzőkönyvéből 1593-1616.; Németh Zoltán: Testamentumok, osztályos egyezségek Nyíregyházán 1759-1792.; Takáts Péter: Paraszttvallomások a dadai járásból 1772.; Margócsy József: Egy régi udvarház utolsó gazdája.; Gyarmathy Zsigmond: A dzsentrifőszolgabíró (1922-1938).; Pók Judit fordításában kiadott Szabolcs, Szatmár, Bereg vármegyék katonai leírása 1782-1785 közti leírás.; Kubusné Mecsei Éva Nyíregyházi

testamentumok (1789-1848) c. forrásválogatása.; A Tanulmányok sorozatban megjelent László Géza: Fejezetek Szabolcs és Szatmár-Bereg vármegyék iskolán kívüli művelődésének történetéből 1944-1950. Nyíregyháza, 1993.

A levéltár kutatóterme és szakkönyvtára hétfő kivételével 8.00-16.00 óráig áll a látogatók rendelkezésére. Az intézményben mikrofilm-leolvasó és fénymásoló is van.

TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA

7100 Szekszárd, Béla király tér 1. (7101 Pf. 33.)
Tel.: (74) 311-718, 311-617 (Bartina u. 9. sz. raktár)
Fax: (74) 319-473
Igazgató: Dr. Dobos Gyula

A Tolna Megyei Levéltár irodái és raktárai - kisebb megszakításoktól eltekintve - Szekszárd megyeszékhelyé válásától, 1780-tól a vármegyeháza épületében nyertek elhelyezést. 1993-tól a legújabbkori iratok átvétele egy új raktárépületben történik.

A levéltár dolgozóinak száma 22. A tárolt 7900 ifm-ből 5300 a főépület raktáraiban található.

A levéltárban őrzött 193 Mohács előtti oklevélből a legrégebbi irat 1238-as keltezésű. Tömegesen iratok csak a török kiűzésétől kerültek levéltári őrizetbe. A vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek és iratok 1696-1849, valamint 1867-1945 között kevés hiánnyal, a megyefőnöki iratok hiánytalanul megtalálhatók. Jelentős törvényszéki, polgári peres, büntető és úrbéri peres iratanyaggal rendelkezik a levéltár. A kiegyezés utáni főispáni anyag hiányos, az alispáni viszont teljesen hiánytalan. A szekszárdi, tamási és völgyeségi (bonyhádi) főbírói iratok teljességükben, a többi járás hasonló irategyüttese töredékesen áll a kutatók rendelkezésére. Gazdag a községi, adóhivatali, államépítészeti, tanfelügyelőségi, erdőfelügyelőségi, egyleti-egyesületi, iskolai iratanyag, napjainkból pedig a gazdasági szervek irategyütteseinek számát tevének.

Kiemelkedő értéket képeznek a Tolna megyei nemesi családok 80 ifm-et meghaladó irat-együttese (Apponyi, Benyovszky, Perczel, Csapó, Bezerédi stb.). Személyek közül Liszt Ferenc és Garay János levelei képviselik a legnagyobb értéket.

A levéltári anyagról eddig megjelent segédletek: A Tolna Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1973.; A Tolna Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. 2. bőv. kiad. Szekszárd, 1983.; Tolna Megyei Levéltár fondjegyzéke az 1994. december 31-i állapotnak megfelelően. bőv. kiad. Szekszárd, 1995.; Kéziratos térképek a Tolna Megyei Levéltárban. Bp. 1968., 1986.; A levéltár kiadásában megjelent az Évszázadokon át. Történelmi olvasókönyv I-III. Szekszárd, 1978-1990.; A Tanulmányok Tolna megye történetéből sorozatnak 1968 és 1987 között 11 kötete; a Tolna megyei levéltári füzeteknek 1990-től 5 kötete jelent meg.; A vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek 1698 és 1703 közötti regesztái 1992-ben készültek el.; Forráskiadvány volt az 1829-es Egyed-féle összeírás.

A levéltár kutatóterme a főépületben működik. Hétfő, kedd, szerda, péntek 8.00-15.30; csütörtökön 8.00-17.30 között látogatható. Az összeírásokról, közgyűlési jegyzőkönyvekről, megyei, járási és községi tanácsok jegyzőkönyveiről mikrofilmek készültek. Felhasználásuk mikrofilmleolvasóval történik. A kutatók által kért iratokról xerox- és filmmásolatot tud készíteni a levéltár. A levéltár szakkönyvtára 22.000 kötetes.

Az intézményben rendszeresen egy nagytermi és egy vagy két folyosói kiállítás tekinthető meg. A kiállítások évfordulóhoz, és fontosabb történelmi eseményekhez kapcsolódnak. Előzetes bejelentés alapján a levéltár megtekintésére, bemutatására csoportokat, iskolai osztályokat fogad.

VAS MEGYEI LEVÉLTÁR

9700 Szombathely, Hefele Menyhért u. 1. (9701 Pf. 78.)

Tel./Fax: (94) 313-265

Igazgató: Tilcsik György

Vas Megyei Levéltár Kőszegi Fióklevéltára

9730 Kőszeg, Jurisics tér 2. (9731 Pf. 23.)

Tel.: (94) 360-190

1950-ben a Vas megyei Közlevéltár Vas megye és Szombathely thj. város levéltárából jött létre. 1952-től Szombathelyi Állami Levéltár néven működött tovább. Ekkor kerültek egy intézménybe, a régi megyei levéltár épületébe a Vas megyében fennmaradt valamennyi város és község önkormányzatának iratanyaga, az állami területi, regionális szakszervek, intézmények, magán- és közegyesületek, valamint magánszemélyek iratai. A levéltár 1959 óta őrzi a Vasvár-Szombathelyi Káptalan hiteleshelyi jegyzőkönyveit és iratait. Az intézmény 1968 óta Vas Megyei Levéltár néven működik. Fenntartója a Vas Megyei Önkormányzat. 1972-ben Kőszegen fióklevéltár jött létre, amely Kőszeg város iratanyagát őrzi.

A Vas Megyei Levéltár törzsanyagát Vas vármegye történeti levéltára adja. 1920-ig itt található az I. világháború utáni Párizs környéki béke (Trianon) döntéseként Ausztriához csatolt Felsőőri ill. Németújvári és Jugoszláviához (Szlovénia) csatolt Muraszombati járás iratai is.

A levéltár főállású dolgozóinak száma 22 fő, iratanyaga 8211 ifm (ebből 340 ifm a fióklevéltaré).

Vas megye levéltárának legértékesebb forrásai a 705 db Mohács előtti középkori oklevél, továbbá a megyei közgyűlési jegyzőkönyvek, amelyek 1595-től 1849-ig folyamatosak. A közgyűlés anyaga mellett említést érdemelnek a 17. századtól fennmaradt úrbéri összeírások, a Mária Terézia-féle úrbérrendezés iratai, az országgyűlési követutasítások (18-19. század), a határjárások gyűjteménye és a királyi adománylevelek. Gazdaságtörténeti szempontból külön értéket képviselnek a megye adószedőjének iratai (17-19. század). A megyei törvényszék tisztiperes anyaga (1765-1767) a jobbágyok helyzetéről és mozgalmairól ad képet. Az egyházi szervek anyagából kiemelhető a Vasvár-Szombathelyi Káptalan hiteleshelyi levéltárának jegyzőkönyvei és iratai (1543-1874). A városok és községek fondfőcsoportjának az egyik legjelentősebbike Kőszeg szabad királyi város feudális kori iratai (1529-1848). Jegyzőkönyvei 1572-től maradtak fenn folyamatosan. A titkos levéltár (három sorozat) a város régi kiváltságleveleit őrzi. A város feudális kori anyaga azért is különös érdeklődésre tarthat számot, mivel Kőszeg 1649-ig az alsó-ausztriai kormányhatóságokhoz és kamarához tartozott, és benne nem a magyar jog szerint igazgattak és ítékeztek. Nagy értékei a fióklevéltárnak Kőszeg 1532-es ostromára vonatkozó iratok, valamint azok a városi számadások, amelyek a kőszegi kereskedők hazai és külföldi kapcsolataira is fényt vetnek. Szombathely város jegyzőkönyvei az 1606-os esztendővel kezdődnek. A város közigazgatási iratanyaga a kapitalista korból teljesnek mondható, közgyűlési és annak bizottsági iratait azért is érdemes külön kiemelni, mert benne találjuk a dualizmuskori városfejlődés pénzügyi és gazdasági hátterét.

A levéltár anyagáról megjelent segédletek: A Vas Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1969.; Kéziratos térképek a Vas Megyei Levéltárban. Bp. 1968.; Jelentős kiadványai: Vas megye múltjából. Levéltári évkönyv 1-3. Szombathely, 1976-1986.; Levéltári füzetek. 1-9. Szombathely, 1988-1994.

A levéltár kutatótermei szerdán, pénteken 8.00-16.00 óráig, kedden és csütörtökön 8.00-18.30-ig vannak nyitva, ahol mikrofilm-leolvasók és gyorsmásoló berendezés használata is lehetséges.

VESZPRÉM MEGYEI LEVÉLTÁR

8200 Veszprém, Vár u. 12. (8201 Pf. 152.)

Tel./Fax: (88) 428-411, 428-610

Igazgató: Madarász Lajos

A Veszprém Megyei Levéltár a levéltári törvényben meghatározott feladatait veszprémi székhellyel látja el. A veszprémi várban a Vár u. 12. számú székházépületben van a kutatóterem, a levéltári szakkönyvtár, és itt dolgozik a szakszemélyzet többsége, a Vár u. 6. számú épületben működik a levéltár iratvédelmi műhelye, a Veszprém, Török Ignác u. 5. és 7. számú raktárépületek a további iratgyarapodások bázisául szolgálnak. A fentiekén túl Pápán, A Veszprém Megyei Levéltár Pápai Iratközpontjában (8500 Pápa, Fő út 7., Tel.: (89) 313-794) 3 munkatársunk foglalkozik a járási szintű volt tanácsi szervek iratainak feldolgozásával és kezelésével.

A levéltár dolgozóinak száma 27 fő, iratanyagának mennyisége 1993. december 31-én 7308 ifm. Az iratanyag zöme a volt Veszprém vármegye területére vonatkozóan szolgál forrásul, de tartalmazza az 1946 utáni területátcsatolások következtében hozzánk került települések és szervezetek iratait is a területátcsatolások éveitől.

A török megszállás éveiben a vármegyei levéltári anyag jelentős része elpusztult, így igen kevés középkori iratanyag található levéltárunkban, mindössze 340 db. A pusztulások ellenére is legjelentősebb irategyüttesünk a vármegyei levéltár feudális kori anyaga. A városi levéltárak közül Veszprém városé a jelentősebb, mivel Pápa város iratai 1945-ben igen nagy pusztulást szenvedtek. A polgári kor területi szakszerveinek iratai is csak töredékében találhatók levéltárunkban (pénzügyigazgatóság, tanfelügyelőség, adóhivatalok). A jogszolgáltatás területét is hiányos, csonka iratsorozatok reprezentálják. Gyűjteményeinkből, a teljesség igényét nem várva, kiemelkedő az alsó-, közép- és felsőfokú tanintézetek fondjainak együttese. Az 1950 után keletkezett iratanyagok közül a legfontosabbak a volt megyei tanács és a járási tanácsok többszáz ifm-t kitevő iratanyagai, de igen értékesek a jelenkor kutatáshoz a jogszolgáltatási és pártszervek fondjai is.

Térképgyűjteményünk 986 db-ot számlál, míg az elpusztult iratanyag részbeni pótlásául szolgáló mikrofilmgyűjteményünk 467 ezer felvételt tartalmaz.

Jelenleg még levéltárunkban kutathatók a rendi levéltárak hozzánk került anyagai, amelyek közül kiemelkedő jelentőségű az Egyesített Zirc- Pilis- Pásztó- Szentgotthárdi Ciszterci Apátság Zirci Levéltára és a Szent Benedek Rend Tihanyi Apátságának Levéltára. A kezelésünkben levő iratanyag sokszínűségéről, terjedeleme hiányában, többet mondanak az alábbi adatok: a feudális és kapitalista korból 1110 fondhoz 2141 ifm, a szocialista korból 1463 fondhoz 4594 ifm irat tartozik.

Levéltárunk anyagáról eddig csupán A veszprémi Állami Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1973. című kiadvány jelent meg, amely átdolgozásra, kibővítésre szorul. Saját forrásból vagy külső támogatást igénybe véve 9 kötet jelent meg a Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai című sorozatban, de munkatársaink azon túl számos nem levéltári kiadású kiadvány munkálataiban is részt vettek.

A levéltár kutatóterme hétfőtől-csütörtökig 8.00-16.00 óráig, pénteken (június, július, augusztus hónapokat kivéve) 8.00-12.30-ig áll a kutatók rendelkezésére a Veszprém, Vár u. 12. számú székházépületünkben. A kutatók részére helyben xerox másolatokat készítünk és szintén helyben használhatják a levéltári szakkönyvtár 9200 művet 19000 kötetben tartalmazó könyvgyűjteményét.

ZALA MEGYEI LEVÉLTÁR

8900 Zalaegerszeg, Széchenyi tér 3. (8901 Pf. 110.)
Tel.: (92) 312-794, (92) 314-528 Fax: (92) 316-554
Igazgató: Öriné dr. Bilkei Irén

A Zala Megyei Levéltár az 1730-as években felépült vármegyeház megnyitása óta működik. Jelenlegi központi épületébe 1891-ben költözött, itt őrzi legrégebbi gyűjteményeit, a feudális és polgári kori anyagainak zömét. Itt működik az intézmény ügyfélszolgálat, és áll kutatótermünk is a tudományos kutatás rendelkezésére. Az intézménynek a központi bázisán túl Zalaegerszeg területén egy külső részlege is van a Balatoni úton. Az egyes részlegekben elhelyezett fondőcsoportokról, illetve fondokról az intézmény Széchenyi úti központja nyújt tájékoztatást.

A Zala Megyei Levéltár gyűjtőköre a mindenkori történeti Zala megye területére terjed ki. A megyei központi szervek iratai között az 1918 előtti Zala megyének a mai Szlovéniához és Horvátországhoz tartozó településeire vonatkozó iratokat is őrzi. Az 1946 és 1950 közötti megyehatár módosítások következtében jelentős iratanyaggal rendelkezik a mai Veszprém megye területéről is.

A levéltár dolgozóinak száma 30 fő, iratanyaga meghaladja a 7000 ifm-t.

A Zala Megyei Levéltár törzsanyaga a feudális és polgári kori vármegye közigazgatási és igazságszolgáltatási levéltára. Legrégebbi dokumentuma IV. Béla 1240-ben kelt oklevele. Az első megyei közgyűlési jegyzőkönyv 1555-ből maradt fenn. A megye egykori irattára kisebb hiányokkal egészen 1949-ig kutatható.

A megyei iratanyagból kiemelkednek a Mária Terézia-féle úrbérrendezés iratai, a II. József-kori, illetve Bach-kori közigazgatás és igazságszolgáltatás anyagai. Zala megye városainak iratai 1945 után jórészt töredékesen kerültek be a levéltárba. Kivételt ez alól részben Keszthely, főképp pedig Zalaegerszeg mezőváros levéltára képez, utóbbinak iratai 1743-tól maradtak fenn folyamatosan. Az intézmény mindezek mellett nagy értékű egyházi eredetű iratanyaggal is rendelkezik; ezek közül kiemelkednek a zalavári konvent hiteleshelyi levéltárának középkori oklevelei. A Mohács előtti gyűjtemény 433 oklevélből áll. A Térképtár 1386 db térképpel, a mikrofilmtár 739.455 db mikrofilmmel, a kéziratgyűjtemény pedig értékes kiadatlan kéziratokkal (pl. Holub József jegyzetei) rendelkezik. A levéltár 1950 után kezdte meg a megye területén működő járási főszolgabírói és főjegyzői hivatalok, a városi és községi önkormányzatok levéltári anyagának átvételét. Tevékenysége fokozatosan kiterjedt a gazdálkodó szervek, intézetek és intézmények irattári anyagának felügyeletére és történeti jellegű iratainak átvételére is.

A Zala Megyei Levéltár anyagáról megjelent segédletek: Zala Megyei Levéltár fondjainak jegyzéke. Bp. 1970.; Kézírtos térképek a Zala Megyei Levéltárban. Bp. 1972.

A Zala Megyei Levéltár részt vesz országos tudományos kutatási programokban; szervezi a megyetörténeti kutatásokat, és támogatja a községek, városok helytörténeti kutatásait. 1973 óta évente egy-két alkalommal Zalai Gyűjtemény címmel tudományos kiadványsorozatot jelentet meg. A kiadványsorozat jelenleg a 38. kötetnél tart. Mindezek mellett esetenként egyedi tudományos kiadványokat ad ki, amellyel közreműködik a falu- és várostörténeti monográfiák elkészítésében is. Fontos közművelődési feladatának tartja színvonalas, tudományos igényű konferenciák és kiállítások szervezését is.

A levéltár kutatóterme - előzetes bejelentés alapján - kedden 8.00-19.00 óra, szerdán-csütörtökön 8.00-16.00 óra, pénteken 8.00-13.30 óra között áll a kutatók rendelkezésére. A kutatóteremben lehetőség nyílik az eredeti iratok vagy a róluk készült mikrofilm másolatok tanulmányozására, a mintegy 12000 kötetes történelmi szakkönyvtár használatára és másolatok készíttetésére.

ÁLLAMI SZAKLEVÉLTÁRAK

HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR

1014 Budapest, Kapisztrán tér 2-4. (1250 Pf. 7.)

Tel.: (1) 156-9522

Igazgató: Markó György

A Hadtörténelmi Levéltár 1918 novemberi megalakulása óta (korábban Hadilevéltár, Honvéd Levéltár néven) folyamatosan működő közgyűjtemény. Mint állami szaklevéltár illetékességéből átveszi a központi katonai hatóságok, a mindenkori magyar hadsereg egységeinek, szerveinek, intézményeinek hivatalos iratait; országos hatáskörrel gyűjti a magyar vonatkozású hadtörténelmi iratokat, katonai személyek irathagyatékait, visszaemlékezéseit. Az iratok tervszerű gyűjtésén túl a levéltár feladata az irategyűttesek szakszerű őrzése, a dokumentumok tudományos feldolgozása és a kutatók rendelkezésére bocsátása.

A közgyűjtemény tevékenységét a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum keretében fejti ki, fenntartó szerve a Honvédelmi Minisztérium. A levéltár szervezetéhez tartozik a bécsi Kriegsarchiv-ban működő levéltári kirendeltség, ahol lehetőség nyílik a közös katonai múlt emlékeinek lemásolására.

A levéltár dolgozóinak száma 22 fő, iratanyaga 6557 ifm. A legkorábbi keltezésű dokumentumok a 15. századból őrződtek meg, összefüggő iratgyűjteményekről azonban csak a 18. század második felétől beszélhetünk.

Az országos katonai hatóságok közül kiemelhető a General Commando für Ungarn (1740-től); a cs. és kir. IV. hadtest; a m. kir. Honvédelmi Minisztérium; a m. kir. Honvéd Főparancsnokság; végezetül a m. kir. Honvéd Vezérkar főnökének hivatala.

A katonai területi hatóságok iratai közül említést érdemelnek az első világháború harcaiban részt vett a magyar alakulatok iratai, a Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének dokumentumai, a második világháborúban tevékenykedett honvéd csapatok közül a 2. magyar hadsereg gyűjteménye.

A katonai igazságügyi szervek közül különös forrásértéket képviselnek a cs. kir. hadbíróóságok 1802-1867. közötti fondjai, a cs. kir. aradi rendkívüli katonai törvényszék 1849-es irategyüttese, a szinte hiánytalanul megmaradt szegedi honvéd törvényszék anyaga.

A katonai tanintézetek között legnagyobb iratanyaga az 1872-ben felállított Ludovika Akadémiának van.

A gyűjtemények fondfőcsoportban találjuk a katonai személyek működésével, életével kapcsolatos iratokat tartalmazó Personália; a török hódoltság és a török elleni háborúk irataiból összeállított törökkori gyűjteményt; továbbá a Rákóczi szabadságharcra vonatkozó - főleg iratmásolatokat tartalmazó - kuruc kori gyűjteményt. Felbecsülhetetlen történelmi értéket képviselnek az 1848-49. évi forradalom és szabadságharc hadműveleti iratai.

A levéltár fondjegyzéke 1978-ban jelent meg, a bővített, annotált fond- és állagjegyzék készülőben van. A közgyűjteményt bemutató legújabb irodalom: Korsós László - Szijj Jolán: Hetvenöt éves a Hadi Múzeum és Levéltár. Bp. 1993.

A levéltár kutatóterme munkanapokon 9.00-15.30 között (pénteken 15.00 óráig) áll kutatóink rendelkezésére.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL LEVÉLTÁRA

1024 Budapest, Fényes Elek u. 20. (1525 Pf. 51.)
Tel.: (1) 212-6610, 212-6606, 212-6825, 212-6835
Igazgató: Dr. Jeney Andrásné

A Központi Statisztikai Hivatal Levéltára 1973-ban jött létre, mint a Központi Statisztikai Hivatal elnökének általános és a művelődési miniszter szakmai felügyelete alatt működő, szaklevéltári jellegű tudományos intézmény.

A levéltár feladatköre a Központi Statisztikai Hivatal és központi és kerületi szervezeti egységei, továbbá a Központi Statisztikai Hivatal elnökének felügyelete alá tartozó költségvetési szervek (intézetek, intézmények) levéltári anyagának gyűjtésére, megőrzésére, kezelésére és nyilvántartására terjed ki.

A levéltár létrejöttének során mintegy 5000 ifm iratanyagot gyűjtött össze. Az iratanyag a központi épületen kívül két külső raktárban, Törökbálinton, ill. Sajószentpéteren került elhelyezésre. A Levéltár munkatársainak száma 5 fő.

Az iratmennyiségnek csak töredéknyi része származik a II. világháborút megelőző időszakból az iratpusztulás és iratpusztítás közismert okai miatt. A fent maradt történeti értékű iratgyűjtemény egyik legértékesebb egysége az Országos Községi Törzskönyvbizottság munkáját dokumentáló irategyüttes.

Az 1898-ban létrejött Bizottság feladata volt, hogy Magyarország 63 vármegyéjének helységnevét megvizsgálva azok hivatalos és végleges nevét megállapítsa, valamint hogy a helységnévváltozásokról törzskönyvet vezessen.

Ugyancsak rendkívül nagy értéket képvisel a magyarországi lakosság demográfiai mozgását követő 1900-tól 1940-ig terjedő községsoros adatsor, amely részletes halálloki statisztikát is tartalmaz.

A levéltári anyagról megjelent segédletek: Az Országos Községi Törzskönyvbizottság iratai. Bp. 1979.; A Központi Statisztikai Hivatal Levéltára iratgyűjteményének jegyzéke. Bp. 1983.; Repertórium (1789.) 1869-1979 I-II. kötet. Bp. 1984.; A Központi Statisztikai Hivatal Levéltára mikrofilmtárának tartalmi és tájékoztató katalógusa. Bp. 1985.; A Központi Statisztikai Hivatal Megyei Igazgatóságai kiadványainak tartalmi katalógusa. 1986.; A Történeti Magyarország városainak és községeinek névváltozatai az Országos Községi Törzskönyvbizottság iratanyaga alapján, 1898-1913. I. kötet. Kézirat. Bp. 1995.; Repertórium (1701) 1831-1990. I-II. kötet. Kézirat. Bp. 1990. A levéltárban végzett tudományos munka nagyobb eredményei: Az 1850. évi kolerajárvány Magyarországon. Bp. 1978.; Az 1850. évi erdélyi népszámlálás. Bp. 1994.

A levéltár munkanapokon 8.00-16.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére.

ORSZÁGOS KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS VÍZGAZDÁLKODÁSI LEVÉLTÁR

1044 Budapest, Dunasor 15. (1245 Pf. 1099.)

Tel.: (1) 169-7855, 379-5966

Igazgató: Dr. Szerényi Imre

Az Országos Vízügyi Szaklevéltár 1977-ben kezdte meg működését mint az egyetlen országos illetékességi körű ágazati szaklevéltár. Gyűjtőköre a vízügyi igazgatás központi és területi szerveire, az intézetekre, vállalatokra és társulatokra terjedt ki. Neve 1988-ban Országos Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Levéltárra változott, és kibővült gyűjtőkörrel folytatta tevékenységét: a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium alá tartozó központi és területi szervek, intézetek, vállalatok, társulatok, nemzeti parkok, természetvédelmi felügyelőségek, a vízügy és a természet- és környezetvédelem jeles személyiségeinek iratainak gyűjtésével. A környezetvédelem és a vízügy szétválasztása után a Levéltár ágazati irányítását a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium látja el, a környezet- és természetvédelem iratanyagát azonban továbbra is gyűjti a levéltár.

A levéltár dolgozóinak száma 6 főállású és 1 fő nyugdíjas, iratanyaga 4600 ifm.

A levéltár legértékesebb iratanyaga a múlt század végéről származó ún. hatósági iratanyag, amely a szervezeti keretek változása ellenére mind a mai napig folyamatosan keletkezik: az országban fennállt vagy újonnan tervezett, üzembe helyezett vízügyi műtárgyak, beruházások engedélyezési tervdokumentációja, műszaki leírása, az engedélyező hatóság jóváhagyása stb. Részben ebbe az irategyüttesbe, részben a gyűjtemények közé sorolható az egyik legújabb irategyüttes: a Bős-Nagymaros Vízlépcsőre vonatkozó iratok és tervek gyűjteménye.

A személyek iratai között, illetve a hatósági iratanyagban található a legrégebbi irataink, míg a vízügyi átszervezése során megszüntetett Országos Vízügyi Hivatal iratai között a legfrissebbek.

A levéltárban őrzött iratanyag Alapleltára 1978-ban, Fondjegyzéke 1981-ben, illetve 1986-ban jelent meg; az Országos Vízügyi Hivatal Tanulmánytárának katalógusának első három kötete 1987-ben, az Országos Öntözésügyi Hivatal működését részben bemutató Szemelvények a magyar öntözés történetéből című kötet pedig 1988-ban látott napvilágot.

A kutatás a levéltár Dunasori helyiségében lehetséges hétfőn, szerdán és csütörtökön 9.00-15.00 óráig.

SEMMELWEIS ORVOSTÖRTÉNETI SZAKLEVÉLTÁR

1013 Budapest, Apród u. 1-3.

Tel.: (1) 175-3533

Főigazgató: dr. Vida Mária

A Semmelweis Orvostörténeti Levéltár a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár kiegészítéseként jött létre 1972-ben, pénzügyileg a Népjóléti Minisztérium irányítása alatt áll, a szakmai felügyeletet a Művelődési és Köznevelési Minisztérium látja el.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő (2 részfoglalkozású), az iratanyag mennyisége 600 ifm. A legfontosabb irategyüttesek a Budapesti Királyi Orvosegyesület (1873-1943) iratanyaga, hasonlóan kiemelt jelentőségű az újkori magyar tudomány- és művelődéstörténet szempontjából az Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek iratanyaga (1841-1912). Az egyesületi fond-csoport harmadik jelentős gyűjteménye modern anyag, a MOTESZ (A Magyar Orvosi Társaságok és Egyesületek Szövetsége) iratanyaga (1966-1985). Az intézmény további kiemelkedő jelentőségű fondcsoportja a Személyi irathagyatékok gyűjteménye, amely 123, a magyar orvostudomány és gyógyszerészet területén komoly tevékenységet folytatott, vagy jelentős szerepet játszott orvos és orvos-politikus iratait tartalmazza. Olyan híres orvosok anyaga található itt, mint pl. Entz Béla, Genersich Antal, Haynal Imre, Hugonnai Vilma, Johan Béla, Korányi Frigyes, Korányi Sándor, Markusovszky Lajos és Tauffer Vilmos, vagy mint az orvostörténész Magyary-Kossa Gyula és Mayer Ferenc Kolos iratai. Megemlítendő, hogy a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Történeti Dokumentációs Gyűjteményének „Írott” anyagában található mintegy 300 tételnyi orvosdoktori, sebész-, gyógyszerész- és szülészmesteri diploma a 18-20. századból, vegyes provenienciájú iratok, továbbá számos gyógyszerészeti manuális a 19-20. századból, latin, német és magyar nyelvű természettudományos naplók, feljegyzések és természetesen különféle levelezések. A levéltár fondjai középszinten rendezettek.

A Budapesti Királyi Orvosegyesület és az Orvosok és Tervvizsgálók Vándorgyűléseinek fondjaihoz repertórium készül, amely a tervek szerint 1996-ban jelenik meg.

A levéltár kutatótermének helye a Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár olvasóterme (1012 Budapest, Török u. 12. tel.: 212-5421), a nyitvatartási idő: hétfőn és csütörtökön 10.00-19.00, kedden, szerdán és pénteken 8.00-17.00, szombaton 8.00-12.00 óráig.

SEMMELWEIS ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM LEVÉLTÁRA

1085 Budapest, Üllői út 26. (1450 Pf. 91.)

Tel.: (1) 133-1943/21, 210-0245/253 Fax: (1) 134-0329

Levéltárvezető: Molnár László

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Levéltára 1993 februárjában kezdte meg működését, egy főállású levéltáros státusszal. A levéltár szervezetileg az egyetem Központi Könyvtárához tartozik, gyűjtőköre az egyetem iratképzőire, vagyis a központi szervezeti egységekre, valamint a 61 klinikára és intézetre terjed ki.

A levéltár iratanyaga 283 ifm, melynek túlnyomó része középszintű, 3 %-a darabszintű rendezettségű. Az iratbegyűjtés jelenlegi évhatára 1980. A hallgatói nyilvántartások tekintetében teljes iratsorozattal rendelkezünk az egyetem jogelődje, a nagyszombati orvoskar kezdeteitől, 1770-től fogva. Az intézmény történetének leglényegesebb forrásai a kari tanácsülési jegyzőkönyvek, mely sorozat 1878-tól teljes, korábbról töredékes állapotban van meg. A kari iratanyag 1868-tól folyamatos, de számos iratot őrzünk az 1848-as szabadságharc idejéből is. Külön említésre méltó a 18-19. századi általános orvostörténeti vonatkozású iratgyűjtemény, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűléseinek iratai, valamint a kar néhány jelentős tanáregyéniségétől (Semmelweis Ignác, Korányi Frigyes és Sándor, Genersich Antal, Hőgyes Endre stb.) fennmaradt személyi irathagyaték.

Jóllehet a levéltár csak 1993 óta működik, az iratanyag rendezésére már egy évtizeddel korábban sor került. Ekkor, 1982-ben készült a levéltár repertóriumra Szögi László: A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Levéltára 1770-1970, majd 1984-ben annak kiegészítése. Jelenleg szerkesztés alatt áll az 1951-1969 között végzeteket tartalmazó forráskiadványi kötet, mely szándékaink szerint egy sorozat kezdő darabja lesz.

A levéltár hétfőn és szerdán 9.00-16.00 óra között áll a kutatók rendelkezésére. Az iratok helyben kutathatók, fénymásolási lehetőség adott.

ÁLLATORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA ÉS LEVÉLTÁRA

1078 Budapest, István út 2. (1400 Pf. 2.)

Tel./fax: (1) 322-0849

Levéltárvezető: Dr. Drobinoha Angéla

Az Állatorvostudományi Egyetem Levéltára szervezetileg az egyetem Központi Könyvtárához tartozik. A Művelődési Minisztérium 1986-ban szaklevéltárrá minősítette. A levéltár tagja a Budapest-Gödöllői Egyetemi és Főiskolai Levéltári Szövetségnek.

A 28 fondból álló iratanyag terjedelme 123 ifm, a levéltári munkákat a könyvtár egyik munkatársa látja el.

A levéltár legrégebbi iratai 1741-ből származnak. A folyamatos iratanyag kezdő éve 1787, amikor az állatorvosképzés a pesti egyetem Orvosi Karán, az állatgyógyászati tanszéken, illetve az állatgyógyintézetben megindult. Az egyetemi jogelődöktől megőrzött levéltári anyag az állatorvosképzéssel, az állatorvosi tevékenységgel, illetve az állatbetegségekkel, az állatgyógyászattal kapcsolatos forrásokat foglalja magába, tehát az egyetemtörténeten túl tudománytörténeti kutatásokra is alkalmas. Külön érdekessége a gyűjteménynek, hogy a 18-19. századi források sorozata gazdagon, kisebb rongálódásokat szenvedve maradt meg más egyetemtörténeti archívumokkal szemben, komolyabb hiányok csak a 20. század első felének forrásaiban vannak.

Az intézmény mindenkori központi (igazgatói, dékáni, rektori) hivatalainak iratai mellett hallgatói kimutatásokat, anyakönyveket, különböző tanszéki anyagokat és személyi hagyatékot őriz a szaklevéltár 1985-ös záró évvel.

Az intézmény levéltári vonatkozású kiadványai: Alapvető kutatási segédlet az 1985-ben megjelent levéltári repertórium, Szögi László: Az Állatorvostudományi Egyetem Levéltára (1741) 1787-1972. Bp. 1985.; Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történetéhez I. 1786-1816. Szerk.: Bakonyi Ferencné-Gábor Iván. Bp. 1987.; Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történetéhez II. 1817-1849. Szerk.: Szögi László Bp. 1990.; Dokumentumok a magyar állatorvosi oktatás történetéhez III. 1850-1875. Szerk.: Bakonyi Ferencné- Gábor Iván-Drobinoha Angéla, Bp. 1994.

A levéltár kutatóterme a központi könyvtár olvasóterme, amely teljes nyitvatartása alatt hétfő-kedd 9.00-18.00, pénteken 9.00-15.00 óra között a kutatók rendelkezésére áll, másolási lehetőséggel.

BUDAPESTI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM LEVÉLTÁRA

1093 Budapest, Fővám tér 8.
Tel.: (1) 218-6855/6182
Levéltárvezető: Zsidi Vilmos

A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (BKE) Levéltára 1987-ben alakult meg szaklevéltárként. A levéltár az 1891-1985 közötti magyarországi közgazdasági felsőoktatás jelentős intézményeinek iratanyagát őrzi. Így 1948-tól az önálló közgazdasági egyetem, a jogelőd intézmények közül pedig az 1891-ben megszervezett Keleti Kereskedelmi Tanfolyam, az 1899-ben létrehozott Keleti Kereskedelmi Akadémia és az 1920-ban felállított budapesti egyetemi közgazdaságtudományi kar, majd 1934-től a József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának levéltári dokumentumait. A közgazdasági képzésre vonatkozó, más forrásörző intézményekben fellelhető levéltári anyagokról a repertórium ad tájékoztatást.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő, iratanyaga 350 ifm.

Levéltárunk gyűjtőkörébe tartoznak, az egyetem működése során keletkezett iratok mellett, a közgazdasági képzéssel, a tudománytörténettel kapcsolatos egyéb dokumentumok.

Archívumunk legértékesebb forrásai azok, amelyek a Keleti Kereskedelmi Akadémiára, a két világháború közötti közgazdasági karra és a kolozsvári egyetem közgazdaságtudományi karára vonatkoznak. A ránk maradt iratok nem képeznek túl nagy mennyiséget, de nem érte olyan mértékű háborús pusztulás, mint amilyennel a legtöbb hazai egyetemen sajnos találkozhatunk. Hangsúlyozni kell annak jelentőségét, hogy egészen 1944-ig csaknem hiánytalan kari tanácsülési jegyzőkönyvi sorozat áll rendelkezésre, a levéltári anyag jelentős részét teszik ki a különböző hallgatói nyilvántartások. Sajnos a háború előtti időből tanszéki, intézeti iratanyag alig maradt ránk.

A levéltári anyagról megjelent segédlet: Szögi László: A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Levéltára. Repertórium 1891-1978. (1985) Bp. 1988. Levéltárunkról német nyelvű ismertető is készült: Zsidi Vilmos-Szögi László: Archiv der Universität für Wirtschaftswissenschaften Budapest. In: Archivpraxis und historische Forschung. Mitteleuropäische Universität und Hochschularchiv. Herausg. Mühlberger, Kurt. (Schriftenreihe des Universitätsarchivs Univ. Wien 6. Band.) Wien, 1992. p. 126-132. A levéltári források felhasználásával több jelentősebb egyetemtörténeti munka készült, amelyek közül az egyik legfontosabb a Tanulmányok a magyarországi közgazdasági felsőoktatás történetéből. A 75 éve alakult az első Közgazdaságtudományi Kar Magyarországon című tudományos konferencia előadásai. Szerk.: Szögi László-Zsidi Vilmos. (A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Levéltárának Kiadványai 2.) Bp. 1995.

A kutatóhelyiség - fénymásolási lehetőséggel - kedden 9.00-15.00 óra, pénteken pedig 9.00-13.00 óra között áll rendelkezésre.

MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI FŐISKOLA LEVÉLTÁRA

1061 Budapest, Andrásy u. 69-71.

Tel.: (1) 342-1738

Levéltárvezető: Blaskóné Majkó Katalin

A Levéltár 1995. májusában kapta meg a hivatali elismerést. Gyűjtőkörébe tartozik a mai főiskola és jogelődeinek iratanyaga 1871-től napjainkig. Az 1945 előtti időkből az iratok csak töredékesen maradtak meg, viszont teljes és hiánytalan sorozatban kutathatók a hallgató tanulmányi nyilvántartások 1876-tól 1956-ig.

Az iratanyag terjedelme kb. 30 ifm, hozzá kéziratos repertórium készült.

Az anyag a Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtárának olvasótermében kutatható nyitvatartási időben.

BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM LEVÉLTÁRA

1111 Budapest, Bertalan Lajos u. 2. X/7.
Postacím: 1111 Budapest, Budafoki út 4-6.
Tel.: (1) 204-1111/17-03
Levéltárvezető: Dr. Kiss Márton

A Budapesti Műszaki Egyetemen a rendszeres levéltári munka a Központi Könyvtár 1972. február 1-jén megalakult levéltári részlegében indult meg. Levéltárunk ma is a BME Könyvtár és Tájékoztatási Központ szervezetén belül, de 1993. január 1-jétől szaklevéltárként működik. A BME Levéltára alapító tagja az 1993 nyarán megalakult Budapest-Gödöllői Egyetemi és Főiskolai Levéltári Szövetségnek.

Levéltárunk dolgozóinak a száma 2 fő, iratanyaga 480 ifm (43 fond). Levéltárunkban megtalálhatók - a József Ipartanoda 1846-os alapításától kezdődően - a Műegyetem elődintézményeinek az iratai. Gyűjtjük és őrizzük ezen kívül a Budapesti Műszaki Egyetem központi szerveinek, intézeteinek és tanszékeinek, társadalmi szervezeteinek, kulturális és sportegyesületeinek, kollégiumainak stb. az iratanyagát, továbbá az elhunyt nevesebb professzoroknak a hagyatékait. A legértékesebb, s egyszersmind a leggyakrabban kutatott anyagaink az egyes fondok különálló állagaiként kezelt egyetemi, kari és osztályülési jegyzőkönyvek. Szintén értékes források a különböző hallgatói nyilvántartások (törzskönyvek, szigorlati, államvizsga és doktori szigorlati jegyzőkönyvek stb.). A professzori hagyatékok közül Bánki Donáté a legjelentősebb.

Önálló kiadvánnyal levéltárunk nem rendelkezik. Az anyagunkat ismertető segédletünk, Szögi László: A Budapesti Műszaki Egyetem Levéltára. Repertórium I. 1846-1960. c. munkája, 1975-ben jelent meg a BME Központi Könyvtára Műszaki tudománytörténeti Kiadványok c. sorozatának 24. köteteként.

Kutatószolgálatot a hét három napján: kedden, szerdán és csütörtökön 9.00-15.00 óra között tartunk. A kutatók munkáját az alapvető általános kézikönyvekkel, s iratok másolásával is segíteni tudjuk. Önálló kiállítások rendezésére helyiség hiányában nem vállalkozhatunk, de az egyetem könyvtárában tartott kiállításokhoz az irataink kölcsönzésével rendszeresen hozzájárulunk.

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM LEVÉLTÁRA

1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Tel.: (1) 133-1338 Fax: (1) 113-3296
Igazgató: Dr. Szögi László

Magyarország legrégebb, folyamatosan működő egyeteme a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem. Egyetemünk őst 1635. május 12-én Pázmány Péter esztergomi érsek alapította Nagyszombatban. A bölcsészeti karon még abban az évben, a teológiai pedig 1638-ban kezdődött meg az oktatás. 1667-ben a jogi kar, majd 1769-ben az orvosi fakultás megalapítása volt az egyetem régibb történetének legkiemelkedőbb eseménye. Az universitas a 18. század végén előbb Budára, majd Pestre költözött. Az egyetem szervezésében alakultak ki a hazai felsőfokú szakoktatás első intézményei is (mérnökképzés, állatorvosi képzés).

A 20. század közepén a bölcsészeti korból kiváltak a természettudományokkal foglalkozó intézetek és tanszékek, s megalakult a Természettudományi kar. Egy évvel később, 1950-ben a Hittudományi kart, majd 1951-ben az Orvostudományi fakultást választották le az egyetemről. A nyolcvanas évek eleje óta működik a negyedik, az Általános Iskolai Tanárképző Főiskolai kar.

Az ELTE-n 1958 óta levéltári gyűjtemény, 1984 óta szaklevéltár működik, melynek gyűjtőköre kiterjed az egyetem összes intézményére.

A levéltár dolgozóinak létszáma 5 fő, iratanyaga közel 800 ifm. Az itt őrzött iratanyag döntő többsége 19-20. századi. (A régibb anyag egy része az Országos Levéltárban 1956-ban égett el.) Az iratanyagból kiemelkedik száz eredeti középkori oklevél, vagy nagy tudósaink közül Pais Dezső és Fejér Lipót személyi hagyatéka. A levéltári anyagról 1988-ban jelent meg repertórium. A levéltárban muzeális- és fényképgyűjtemény, valamint hangarchívum és videotéka is működik.

Levéltárunk központja a Budapest-Gödöllői Egyetemi- és Főiskolai Levéltárak Szövetségének, amely 1993-ban alakult 21 felsőoktatási intézmény részvételével, az alapítók történeti értékű iratanyagának feldolgozására és védelmére.

A levéltár egyik bázisa a hazai felsőoktatás-történeti kutatásoknak is, e tárgyban több kiadványunk látott napvilágot az utóbbi években: *Matricula Universitatis Tyrnaviensis 1635-1701.*; *Hittudományi fakultások és tanintézetek a 20. századi magyar egyetemeken.*; *Tanulmányok a magyar felsőoktatás 19-20. századi történetéből.*; *Hat évszázad magyar egyetemei és főiskolái.*

A kutatás helyben történik, hétfőn, kedden és csütörtökön 9.00-12.00, illetve 13.00-16.00 óráig.

ERDÉSZETI ÉS FAIPARI EGYETEM LEVÉLTÁRA

9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky út 4. (9401 Pf. 132.)

Tel.: (99) 311-100 Fax: (99) 311-103

Levéltárvezető: Mastalír Ernőné dr. könyvtári főigazgató

A Művelődésügyi Minisztérium a 64455/1984. számú miniszterhelyettesi rendeletével az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára szervezetében önálló szaklevéltárat létesített. Felügyeleti hatósága az MKM Levéltári Osztálya, a felügyeletet pedig az Egyetem rektora a Központi Könyvtár főigazgatója útján gyakorolja.

A levéltári dolgozók száma 1 fő, iratanyaga 561 ifm. A levéltár gyűjtőköre kiterjed az Erdészeti és Faipari Egyetem és jogelődjeinél keletkezett iratanyagra. Az erdészeti felsőoktatás szorosan kapcsolódott a bányászati és kohászati felsőoktatáshoz: kezdetben 1808-tól 1846-ig Selmecbányán egymás mellett, az tán 1846-tól 1949-ig egyazon szervezetben működtek 1919-ig Selmecbányán, ettől kezdve Sopronban, végül 1949-től szétváltak: az erdőmérnökképzés Sopronban maradt, a bánya-, kohó-(és földmérő)-mérnökképzés átkerült Miskolcra. Az 1949-től 1959-ig tartó szétválás során a bányászok és a kohászok az irataikat rendre átvitték Miskolcra a Nehézipari Műszaki Egyetemre. Közben 1955-ben az Erdőmérnöki Főiskolának minden itt lévő régi iratát át kellett adni a Soproni Levéltárnak. Ezt az iratanyagot 1985-ben visszakaptuk, amit 1986-ban a két Egyetem Levéltára egymás között szakma szerint megosztott.

Levéltárunkban a 18. és 19. század első feléből származó irat nem található, és elég gyér a 19. század második felében keletkezett irat is. A legrégebb hallgatói fő(törzs)könyv az 1842/43. évi, a legrégebb tárgymutató az 1848. évi, tanácsülési jegyzőkönyvek 1872-től, rendszeresen iktatott iratok 1890-től vannak meg.

A levéltárról írott önálló ismertető: Németh Mária: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltára. In: Az egyetemi levéltárak. Bp. 1986. 50-52.; Hiller István: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Szaklevéltára. In.: Levéltári Szemle, 1987. 89-100.; Hiller István: Gondolatok és tapasztalások az Erdészeti és Faipari Egyetem Levéltárával kapcsolatban. In.: Levéltári Közlemények, 1987. (1990.) 93-98. Levéltárunkról is bő terjedelemmel ír Sivák István: A Nehézipari Műszaki Egyetem Levéltára címen a már említett Az egyetemi levéltárak, Bp. 1968. áttekintés 53-63 oldalán.

A levéltár hétfő, kedd, csütörtök 8.00-19.00 óráig, szerda 8.00-15.45 óráig, péntek 8.00-14.30 óráig áll a kutatók rendelkezésére.

GÖDÖLLŐI AGRÁRTUDOMÁNYI EGYETEM LEVÉLTÁRA

2100 Gödöllő, Páter Károly u. 3.

Tel.: (28) 310-200

Levéltárvezető: Kiss József Mihály

A Gödöllői Agrártudományi Egyetem jogelődjét 1920-ban alapították. (Budapesti kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar Mezőgazdasági osztálya) Az 1930-as évek közepén ez az osztály is betagozódott a József nádor Műegyetem szervezetébe. A Magyar Agrártudományi Egyetemet 1945-ben létesítették Budapesten. Gödöllőt 1949-ben jelölték ki az egyetem székhelyének, s egy év múlva meg is indult ott az oktatás.

Az egyetem szaklevéltára 1993-ban alakult meg, s tagja a Budapest-Gödöllői Egyetemi és Főiskolai Levéltári Szövetségnek. A levéltárban egy fő szakképzett levéltáros dolgozik, az iratanyag terjedelme 350 ifm.

Az iratanyag rendezése jelenleg is folyik, segédletet (repertóriumot) 1996 végéig szeretnének megjelentetni a forrásokról. Az eddig kialakított fontosabb iratsorozatok közül kiemelkedik az Állatélettani és Takarmánykutatási Állomás (1896-1944), valamint az egyetemi és kari tanácsulések jegyzőkönyvei.

Kutatni előzetes egyeztetés alapján helyben lehet kedden és csütörtökön 9.00 és 16.00 óra között.

KERTÉSZETI ÉS ÉLELMISZERIPARI EGYETEM SZAKLEVÉLTÁRA

1118 Budapest, Villányi út 35-43. (1518 Pf. 49.)

Tel./Fax: (1) 166-6220

Levéltárvezető: Földváriné dr. Kocsis Luca

A Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Szaklevéltára 1993. január 1-jén alakult meg a Központi Könyvtár szervezeti keretében. Felügyeletét az Egyetem főtitkára látja el. A levéltár tagja a Budapest-Gödöllői Egyetemi és Főiskolai Levéltári Szövetségnek, amely szakszerű működését segíti elő.

Az iratanyag terjedelme: 175 ifm, amely az Egyetem és annak jogelőd intézményei történeti-muzeális értékű dokumentumait őrzi az elmúlt 150 évből.

Az állomány két részből áll:

1. Egyetem- és szaktörténeti gyűjtemény - a Központi Könyvtár állományából elkülönített, archívumi anyag, amely nagyobb részt a nem könyvjellegű történeti vonatkozású dokumentumokat (kéziratok, oklevelek, fényképek, érmek stb.) foglalja magába. Egyedi és sajátos dokumentum-együttesek a Personáliák, az Entz Ferenc által 1853-ban alapított intézmény tudós tanárainak életrajzi gyűjteményei.

2. Iratok - az egyetem jogelőd intézményeitől és az egyetemi irattár történeti értékűvé vált iratanyaga - begyűjtés és rendezés alatt állnak.

1995-ben a Központi Könyvtár történeti forráskiadványt jelentetett meg: Száz éve nyílt meg a Budapesti Magyar Királyi Kertészeti Tanintézet. Dokumentumok a felsőbb szintű kertész-képzés történetéből I. 1894-1944. A levéltári repertórium előkészület alatt áll.

A Szaklevéltár belső és külső adatszolgáltatást végez és kutatószolgálatot lát el. A kutatóterem nyitvatartási ideje: kedd és csütörtök 9.00-16.00 óra. Az egyetemi könyvtár és a szaklevéltár együttműködése a történeti dokumentumok együttes, egymást kiegészítő hasznosulását eredményezi.

MISKOLCI EGYETEM LEVÉLTÁRA

3515 Miskolc, Egyetemváros

Tel.: (46) 365-111/16-67, 16-71 Fax: (46) 369-554

Levéltárvezető: Dr. Zsámboki László könyvtári főigazgató-helyettes

1735-ben a bécsi Udvari Kamara Selmecebányán két évfolyamos bányászati-kohászati tanintézetet (Bergschule) szervezett a Habsburg Birodalom szakember-szükségletének kielégítésére. 1762-ben Mária Terézia királynő Selmecebányán egy új típusú felsőoktatási intézményt alapított, mely 1867 után magyar tannyelvű, magyar állami oktatási intézmény lesz, 1904-től főiskolai megnevezéssel. A főiskola 1919-től Sopronban működik. 1934-től az országos jellegű József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem bánya-, kohó- és erdőmérnöki karaként működik. 1949-től a bánya- és kohómérnöki osztály a Miskolcon szervezett Nehézipari Műszaki Egyetem Bányamérnöki Kara és Kohómérnöki Kara lesz, ezt új alapítású Gépészmérnöki Kar egészíti ki. 1981-től Állam- és Jogtudományi, 1990-től Gazdaságtudományi Karral, 1992-től pedig Bölcsészettudományi Intézettel bővült. A bánya- és kohómérnök-képzés 1735-től folyamatos az intézmény keretében. 1990-től az intézmény neve: Miskolci Egyetem.

A levéltár alapítási éve: 1982. Dolgozóinak száma 3 fő, iratanyaga 363 ifm. A legfontosabb irategyüttesek: 1. Központi hivatalok, szervezetek stb. anyagai: hallgatói főkönyvek (1842-től), tanácsulési jegyzőkönyvek (1872-től), államvizsga jegyzőkönyvek (1876-től), diploma- és végbizonyítványok (1838-tól), hallgatói szervezetek, egyesületek iratanyagai és emlékei (az 1830-as évektől). 2. A selmeci tanszékek anyagából töredékek: műszaki rajzgyűjtemény az 1840-es évektől, tanszéki leltárkönyvek az 1880-as évektől, államvizsga dolgozatok 1876-tól, tanszéki iktatott iratanyagok az 1920-as évektől stb. 3. Személyi fondok (37) 1770-től: J. N. Lang von Hanstadt (1770-1842), Kerpely Antal (1837-1907), Andaházy Szilárd (1830-1899), Faller Károly (1857-1913) stb. A közös vezetés alatt működő Selmeci Műemlékkönyvtár és az Egyetemtörténeti Múzeum állományában is jelentős mennyiségű kézirat található 1480-tól. 1949-től 1986-ig az egyetemi iratképző helyek állománya a levéltárban van. Jelentős a film-, video-, hang- és képtár állománya is.

Jelentős, az egyetem történetére vonatkozó kiadvány az alapvető levéltári források eredeti és magyar nyelvű kiadásával: Selmectől Miskolcig 1735-1985. Írta és szerk.: Zsámboki László Miskolc, 1985.

A kutatóterem nyitvatartási ideje hétfőtől péntekig 8.00-16.00 óráig.

PANNON AGRÁRTUDOMÁNYI EGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁR ÉS LEVÉLTÁR

8360 Keszthely, Deák F. u. 16. (8361 Pf. 66.)

Tel.: (83) 312-330 Fax: (83) 315-105

Igazgató: Dr. Pétervári András

A Pannon Agrártudományi Egyetem 3 karra tagolódik: Georgikon Mezőgazdaság-tudományi Kar, Keszthely; Mezőgazdaság-tudományi Kar, Mosonmagyaróvár; Állattenyésztési Kar, Kaposvár. Az egyetem szervezetébe tartozik a Takarmánytermesztési Kutató Intézet, Iregszemcse is.

A Georgikon Kart - Európa legelső önálló mezőgazdasági felsőfokú intézményét - 1797-ben alapította gróf Festetics György. A Mosonmagyaróvári Kart 1818-ban Albert Kázmér herceg birtokán Wittmann Antal hozta létre. A Kaposvári Kar elődjét 1961-ben nyitották meg, mint Felsőfokú Mezőgazdasági Technikumot. Az Iregszemcsei Kutatóintézet jogelődje az 1936-ban alapított Növénynemesítő Telep.

A Művelődési Minisztérium a 71.475/87. sz. alatt engedélyezte 1987. szeptember 1-től a szaklevéltár működését.

A levéltár dolgozóinak száma 1 fő. Az iratanyag 142,08 ifm, amely az 1864-től 1988-ig Keszthelyen keletkezett, az egyetem központi és a keszthelyi kar iratait öleli fel. A korábbi - 1797-től 1848-ig terjedő - időszak anyaga, az ún. Georgikoni anyag jelenleg az OL Festetics családi levéltárában található.

Jelenleg birtokunkban levő anyag 1986-tól, hosszú hányattatás után került vissza az egyetemhez. Ekkor kezdődött a meglevő iratanyag tudományos feldolgozása, mely munka eredményeképpen 1990-ben megjelent a repertórium.

A gyűjtőmunka napjainkban is folyik, részben a személyi hagyatékok vonatkozásában, másrészt pedig az intézmény 1949-es megszüntetését követően az iratanyag különböző intézményekhez került, s ezen intézményektől folyamatosan kapjuk vissza az anyagainkat.

Külön kutatóterem nincs, hanem a könyvtár helyiségei állnak a kutatók rendelkezésére, naponta 8.00-12.00 óráig. Mikrofilm olvasásra, ill. másolásra lehetőség van.

Az egyetem és a keszthelyi kar története szempontjából fontos dokumentumokból rendszeres, tematikus kiállításokat szervezünk. Levéltárunk szoros szakmai kapcsolatban áll a Zala Megyei Levéltárral, az ELTE Levéltárával, valamint munkakapcsolatunk van a többi, elsősorban felsőoktatási intézményi levéltárral.

TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZAT LEVÉLTÁRA

GYŐR MEGYEI JOGÚ VÁROS LEVÉLTÁRA

9022 Győr, Rákóczi Ferenc út 1. (9001 Pf. 648.)

Tel./Fax: (96) 312-288

Igazgató: Bana József

Győr Város Levéltára a város és a hozzá tartozó intézmények iratait őrzi 1600-tól 1962-ig. Gyűjtőterülete és illetékessége megegyezik a fenntartó önkormányzatával. Győr esetében az 1271-ben, V. István által adott kiváltságlevél teremtette meg a közjogi város megtestesítéséhez vezető előfeltételeket. A várba telepítettek a fehérvári polgárok által élvezett jogokban részesültek (szabad bíróválasztás, vásártartás). Sajnos a törökök közel négy éves uralma alatt az okmányok megsemmisültek, így a korábbi szabadalmi jogok visszaszerzését tanúvallomásokkal kellett igazolni. A szabad királyi városi rangra emelés után a már korábban kialakult városi kancellária munkája a városigazgatási ügykörök bővülése révén tetemesen megnövekedett. Minden valószínűség szerint ekkor kerültek a levéltárba tartozó iratok az 1562-ben épült, akkor még földszintes városházára. Gyakorlatilag a helyi és a központi akarat levéltárügyben 1846-ban találkozott, aminek eredményeként Streibig Károly nyerte el Győr első önálló levéltárnoki tisztségét. Tulajdonképpen Visky József hivatalba lépésétől (1861) számítható a városi levéltár mai értelemben is helytálló működése. Az általa őrzött anyag szélesebb körű volt a különböző hivatalok által „termeltnél”. Egyre bővülő kézikönyvtár, valamint még pecsétgyűjtemény is szerepelt a leltárban. A háborús események során a levéltárat károsodás nem érte, de a légoltalmi biztonságba helyezés éveiben a pincék nyirkos levegője megtámadta a régebbi iratokat, jegyzőkönyveket. A város levéltárát 1950-ben, nem sokkal a tanácsrendszer bevezetése után központilag egybeolvasztották az egykori Győr-Moson megyei Levéltárral. A vidéki állami levéltárakat az 1969-es „levéltári törvény” alapján a megyei tanácsok hatáskörébe utalták. A Győr-Sopron megyei 1. sz. Levéltár 1962-ig vette át Győr Város Tanácsának iratait.

A rendszerváltozást követően Győr Város Önkormányzatának Közgyűlése egyhangúlag megszavazta a városi levéltár szervezeti önállóságának helyreállítását és a régi városházát jelölte meg az új intézmény székhelyéül. Győr Város Levéltára 1994. március 1-től tevékenykedik az épületben. A városi és a megyei önkormányzat a kölcsönös érdekek figyelembevételével részletes megállapodást kötött a városi levéltár érdekében. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közgyűjteményi Főosztály Levéltári Osztálya engedélyezte Győr Megyei Jogú Város Levéltár alapítását és nyilvántartásba vette az új városi intézményt.

A levéltár dolgozóinak létszáma 7 fő, jelenleg 1600 ifm iratot őriz raktáraiban.

A levéltárhoz kötődik a Győri Tanulmányok, a város tudományos szemléje. A levéltár rendszeresen szervez kiállításokat saját anyagaiból.

A kutatóterem nyitvatartási ideje: kedd-szerda 8.00-15.00, csütörtök 12.00-18.00, péntek 8.00-12.00 óra.

SZÉKESFEHÉRVÁR VÁROS LEVÉLTÁRA

8000 Székesfehérvár, Zichy liget 10. (8001 Pf. 102.)

Tel./Fax: (22) 328-733

Igazgató: Dr. Farkas Gábor

Székesfehérvár Város Levéltára három évszázados intézmény. 1950 előtt a városi önkormányzat adminisztráció része volt, ezután területi levéltár egységeként (Székesfehérvári Állami Levéltár, Fejér Megyei Levéltár) működött 1991 végéig. 1992 január 1-től ismét a városi önkormányzat önálló intézménye, ahol a városi önkormányzat hivatalai, intézményei, gazdasági szervei iratanyagát őrizzük.

Gyűjtőköre Székesfehérvár város területe.

A levéltár alkalmazottainak száma 5 fő, az iratanyag terjedelme 1995. év végén 992 ifm.

Az iratanyag zöme újkori eredetű; a török kiűzésének évében, 1688-ban, a városi önkormányzat megszervezésével kezdődik, a 145 évig tartó török hódoltságra, továbbá az 1543 előtti évszázadokra vonatkozó iratanyag hollétéről nincs tudomásunk.

Az iratok gerincét a városi önkormányzat testületi anyagai képezik: így a tanácsülési jegyzőkönyvek, ill. 1848 után az önkormányzati igazgatás modernizálása folytán: bizottmányi-, községtanácsi-, polgári választmányi városhatósági, törvényhatósági elnevezésű jegyzőkönyvek és ezek iratai. A feudális városigazgatás másik fontos irategyüttesét a törvényszék anyaga: jegyzőkönyvek és az iratok adják. Ezek 1699-től 1871-ig több sorozatban kerültek megőrzésre: büntető és polgári perek, árvtörvényszéki és csódtörvényszéki iratok. A testületi iratokon túl az egyedi szervek iratai tartalmazznak lényegesebb várostörténeti adatokat: így az államigazgatás megbízottjainak, (a királyi biztosok, majd a főispánok) továbbá a városi önkormányzat fejének, a főbírónak és a polgármesternek az iratai. Külön is felhívjuk a figyelmet a polgármester 1929-1950 között keletkezett iratainak tematikus rendezettségére. Az önkormányzati hivatalok közül kiemeljük a telek-, az urbáriumi-, a kamarás-, a mérnöki-, a tiszti főügyész, a szegényügyi hivatal iratainak jelentős történeti értékét, továbbá a nemzeti ill. a községi népiskolák anyakönyveit, iratait. A levéltár külön egységben őrzi a városi önkormányzat tisztviselőinek irathagyatékát, személyi iratait.

A levéltárnak fondjegyzéke van, de más kiadott segédlete nincs. Városi levéltári adatokat a Székesfehérvári Állami Levéltár fondjegyzékében (1967) illetve a kéziratos térképekről kiadott publikációkban, a feudális kori összeírásokról közölt kiadványokban találunk.

A levéltár kiadványai: Közlemények Székesfehérvár város történetéből c. sorozatban jelentek meg 1926-tól.

Kutatási lehetőség: a kutatóterem 9.00-15.00 óra között munkanapokon áll az érdeklődők rendelkezésére, a kutatási témát, az első kutatási eset idejét előzetesen kérjük bejelenteni.

TATABÁNYA MEGYEI JOGÚ VÁROS LEVÉLTÁRA

2800 Tatabánya V., Fő tér 6. (2801 Pf. 111.)

Tel.: 34/331-576 Fax: 34/311-283

Igazgató: Dr. Ravasz Éva

A Tatabányai Városi Levéltár alapítását tekintve fiatal intézmény, hasonlatosan a fenntartó önkormányzathoz, hiszen Tatabánya Megyei Jogú Város, Komárom-Esztergom Megye székhelye 1997 októberében ünnepli várossá alapításának ötvenedik évfordulóját.

A levéltár 1992-től a Komárom-Esztergom Megyei Levéltár fiókintézményeként szerveződött és működött. 1995. január elsejétől a városi önkormányzat önállóan funkcionáló közgyűjtőménye.

A levéltár gyűjtőköre Tatabánya város, illetve a város alkotó elődközségek - Alsógalla, Bánhida, Felsőgalla, Tatabánya - önkormányzatainak hivatalai, intézményei és gazdasági szervei iratanyagát őrzi.

Gyűjtőköre Tatabánya város közigazgatási területe. A levéltár alkalmazottainak száma 5 fő, 2 főállású és 3 részfoglalkozású munkatársa van. A levéltárban őrzött iratanyag terjedelme 292 ifm. A levéltári anyag fondjegyzéke kéziratban elkészült, kiadása előkészítés alatt áll.

A levéltár kiadványai: Két ízben jelentettük meg a Tatabányai Levéltári Füzeteket: Adalékok Tatabánya művelődéstörténetéhez. 1994.; Források és tanulmányok Tatabánya oktatástörténetéhez.

Kutatási lehetőségek: valamennyi munkanapon: 8.00-16.00 óra között állunk az érdeklődők és kutatók rendelkezésére.

KÖZTESTÜLET LEVÉLTÁRA

AKADÉMIAI LEVÉLTÁR (MTA LEVÉLTÁRA)

1051 Budapest, Roosevelt tér 9. (1361 Pf. 7.)

Tel.: (1) 138-2344/143-146

Osztályvezető: Dr. Hay Diana

A Magyar tudományos Akadémia Elnöksége a 48/1963. sz. határozatával 1963 szeptemberében alapította a Magyar Tudományos Akadémia Levéltárát. A levéltár története azonban visszanyúlik az Akadémia alapításáig, és két szakaszra tagolódik. Az első szakasz az alapítástól, 1825-től 1949-ig, az Akadémia szocialista átszervezéséig tart. E szakasz iratanyagát a mai napig az Akadémiai Könyvtár Kézirattárában őrzik és kezelik, ennek az irategyüttesnek a neve: Régi Akadémiai Levéltár (RAL).

1949-ben a Magyar Tudományos Akadémiát átszervezték. Az Akadémia vezetősége döntött az önálló Akadémiai Levéltár létrehozásáról. A levéltár történetének második szakasza tehát 1964. január 1-jével kezdődik, amikor is az Akadémiai Levéltár önálló egységként, de az Akadémiai Könyvtár szervezetén belül megkezdte munkáját. Feladata az 1949 után keletkezett akadémiai iratok (dokumentumok) begyűjtése, őrzése és tudományos feldolgozása lett. A művelődésügyi miniszter 1970-ben szaklevéltárrá nyilvánította az Akadémiai Levéltarat.

A levéltár dolgozóinak száma: 5 fő teljes és 1 részfoglalkozású. Az iratanyag terjedelme 1994. december 31-én 2086 ifm.

Az első irategyüttes, a Magyar Tudományos Tanács (1948-49) iratai híven tükrözik, hogy mit jelentett a fordulat éve a magyar tudományos életben.

Az Akadémiai Levéltár állományának zömét az Akadémia központi testületi és hivatali szerveinek iratai alkotják. A legfontosabbak: a közgyűlések, az elnökségi ülések iratai; az Akadémia vezetőinek iratai (elnöki, főtitkári, főtitkár-helyettesi stb. iratok); a tudományos osztályok és a funkcionális főosztályok iratai.

Az Akadémiai Levéltár őrzi a Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) iratait, melyben megtalálhatók a minősítettek személyi iratai. A levéltár gyűjtőkörébe tartozó kutatóintézeti anyagnak csak kis része került a levéltár állományába, azok nagyobb részét maguk az intézetek őrzik. A levéltár állományában vannak a megszűnt dokumentációs központok iratai, továbbá a Ajándékozás vagy letét útján tudóshagyatékok is kerültek a levéltárba (Treitz Péter, Bardócz Árpád, Györffy Barna iratai). A levéltár 7036 darabos fényképgyűjteménnyel és 619 darabos hangszalaggyűjteménnyel is rendelkezik.

Legjelentősebb kiadványai: Szelei László: A Magyar Tudományos Akadémia Levéltára az Akadémiai Könyvtárban. Bp. 1970.; MTA Elnökének iratai 1950-70. Repertórium. Bp. 1971.; Elnökségi Titkárság iratai 1950-1969. Repertórium. Bp. 1977.; Magyar Tudomány Tanács 1948-49. Repertórium. Budapest, 1969.; A II. Filozófiai és történettudomány osztályának iratai 1949-1972. Repertórium. Bp. 1979.

A kutatóterem hétfőtől csütörtökig 9.00-16.00 óráig, pénteken 9.00-13.30-ig van nyitva az Akadémiai Székházában.

NYILVÁNOS MAGÁNLEVÉLTÁRAK

FÜGGETLEN KISGAZDA ÉS POLGÁRI PÁRT TUDOMÁNYPOLITIKAI INTÉZET KISGAZDA LEVÉLTÁRA

1056 Budapest, Belgrád rkp. 24.
Tel.: (1) 118-1205 Fax: (1) 118-1824
Levéltárvezető: Dr. Virágh Ferenc

A közokiratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló törvény alapján működő magánlevéltár a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt 1993. január 28-án született 249. sz. határozatával jött létre.

A gyűjtőkörébe tartozó alapvető iratállagát a Kisgazdapárt népfrontba erőszakolásának előestéjén a párt vezetői megőrzésre a Magyar Dolgozók Pártja 1948-ban szervezett Munkásmozgalmi Intézetének ajánlották fel. A félelem légkörében, főleg az 1945-1947 évi iratokat semmisítették meg nagy erővel, illetve tüntették el az átadás előtt. Mégis 93 doboznyi irat maradt fenn a Munkásmozgalmi-, az MSZMP Párttörténeti Intézetének levéltárában.

Amikor megjelent a levéltárakról szóló 1991. évi LXXXIII. sz. tv., mely államosította a Politikatörténeti Intézet levéltári részlegében őrzött állag egy nagy körét-, a Független Kisgazdapárt iratai átkerültek a Kisgazda Levéltárba.

A levéltár gyűjtő munkát végez retrospektíve a kisgazdamozgalom 1945 előtti korszakára és az 1949 utáni időszak dokumentumai körében. Így került hagyatéki úton az intézménybe pl. Bajcsy-Zsilinszky Endre 1941. február 4-ére készült, de el nem mondott képviselői beszédének szövege. Mindezt kiegészíti az 1989 után a párt részlegeinek irattárában lévő, selejtezendő iratállomány.

A kutatók számára már az alakuló levéltár iratrendezése (regesztázása) alatt is rendelkezésre állt az intézmény a kutatókkal előzetes időegyeztetés szerint.

A Kisgazda Levéltár része a hazai szervezeti hálózatnak és a Nemzetközi Irattári Testület Parlamenti és Politikai Pártok Irattári Irodájának is.

NYITOTT TÁRSADALOM LEVÉLTÁRA

1067 Budapest, Eötvös u. 14.
Tel.: (1) 342-0584 Fax.: (1) 327-3250
Igazgató: Rév István

Az OSA (Open Society Archives) a kommunizmus és a hidegháború tanulmányozásához szükséges forrásokat gyűjti, őrzi meg és teszi hozzáférhetővé. A gyűjteményben mindenképp előtt a második világháború utáni Közép- és Kelet-Európára, illetve az emberi jogok huszadik századi fejlődésére, problémáira, sérelmeire vonatkozó dokumentumok találhatóak. Az Archívum része a New York-i székhelyű, emberbaráti célokat szolgáló világszervezetnek, a Soros Alapítványnak. Az Archívumban őrzött dokumentumok és források bárki számára szabadon kutathatóak.

A levéltár dolgozóinak száma 18 fő, és kb. 3000 ifm található.

A gyűjtemény gerincét a Szabad Európa Rádió (SZR) Kutatóintézetének dokumentumai képezik. A SZER/SZR és a Soros Alapítványhoz tartozó OMRI (Open Media Research Institute) 50 évre szóló megegyezése alapján a dokumentumokat 1995 tavaszán szállították Budapestre.

Münchenben a Kutatóintézet archívuma a rádiós osztályok szerkesztősegeit segítette, azokat látta el háttéranyaggal. A Kutatóintézet 1951-től, tehát a Rádiók működésének kezdetétől gyűjtött anyagot és információt a keleti blokk országairól. A rádiók információs alosztályainak munkatársai igyekeztek a teljes kommunista táborról beszerezni és archiválni az összes fellelhető hivatalos és nem hivatalos, nyugati és keleti hírforrásból származó adatot, információt. Az egyes nemzeti osztályok archívumait külön gyűjtötték és rendszerezték. Figyelték és gyűjtötték az adott ország hivatalos sajtójából és elektronikus médiumaiból fellelhető híreket, tudósításokat, információkat, a nyugati sajtó régióra és az egyes országokra vonatkozó híradásait és elemzéseit, a keleti blokk ellenzéki és szamizdat kiadványait is; valamint egyéb forrásból például disszidensekkel menekültekkel készített interjúk, közvéleménykutatások alapján is igyekeztek információkhoz jutni. Az anyagokat különböző szempontok alapján rendszerezték: az egyes nemzeti algyűjtemények mindegyikében ennek megfelelően található egy témakörök szerinti sajtóarchívum, egyes nevezetes közéleti személyiségek, politikusok, művészek, értelmiségiek, ellenzékiek tevékenységére vonatkozó biográfiai algyűjtemény, a rádió munkatársai által készített háttérinterjúk és információk gyűjteménye, valamint más kisebb gyűjtemények. Külön említést érdemel az archívum két jelentős algyűjteménye, az orosz és lengyel szamizdat gyűjtemény, a maga nemében mindkettő a világ legnagyobbjai közé tartozik.

A kutatórészlegek előfizettek lényegében minden fontosabb otthoni hivatalos sajtókiadványra (beleértve esetenként nemcsak a folyóiratokat, hanem a regionális és vidéki sajtót is, de gyűjtötték az emigrációban megjelent sajtót is, valamint igyekeztek beszerezni minden, az egyes országokban megjelenő illegális kiadványt is.

A kutatórészlegek nem csupán gyűjtöttek és rendszerezték, hanem komoly tudományos igényű, mégis naprakész elemző munka is folyt. E munka eredményeképpen születtek meg a különböző háttér, és helyzetelemzéseket közreadó rendszeres heti és havi kiadványok, amelyeket nemcsak a szerkesztőségek használtak, hanem amelyekre a nyugati világ régióival

foglalkozó, vagy a régió iránt érdeklődő tudományos, politikai, és oktatási intézményei is rendszeresen előfizettek.

Az archívum jelenlegi könyvtárának állománya (mintegy tizenötezer kötet) nemcsak az egyes országokkal kapcsolatos hazai hivatalos és ellenzéki, valamint az emigráns politikai, szociológiai, gazdasági, történeti tárgyú kiadványokat és szépirodalmat ölelte fel az adott ország nyelvén, hanem a hidegháború általános elméleti és tényfeltáró irodalmát is, beleértve a katonai stratégiáról, fegyverkezésről, leszerelésről, úrkutatásról, terrorizmusról, kémkedésről szóló, nagyrészt angol nyelvű műveket.

Ma a magyar, a lengyel, a bolgár gyűjtemény, a volt Szovjetunióra vonatkozó ún. Red Archives, és az orosz, valamint a lengyel szamizdat gyűjtemény van kutatható állapotban. Rövidesen elkészül a cseh/szlovák, és a román gyűjtemény is. Az egyes algyűjtemények részletes katalógusa megtalálható az Archivum olvasótermében, és rövidesen az Internet hálózaton, a <http://www.osa.ceu.hu> címen is hozzáférhető lesz.

Egyéb gyűjtemények

Az OSA-ban került megőrzésre az Index on Censorship c. Londonban megjelenő folyóirat sajtóarchívuma. A chicago-i De Paul Egyetem az OSA-nak adományozta az egyetem mellett működő, az ENSZ Biztonsági Tanács által létrehozott emberi jogi szakértői bizottság volt Jugoszláviában elkövetett emberi jogi sérelmekkel kapcsolatos archív anyagainak másodpéldányát. Ezek az anyagok a feldolgozás pillanatnyi állapotában azonban még nem kutathatóak.

POLITIKATÖRTÉNETI INTÉZET LEVÉLTÁRA

1054 Budapest, Alkotmány u. 2.
Tel.: (1) 112-4421, 111-5659
Levéltárvezető: Zalai Katalin

A Politikatörténeti Intézet Levéltárának elődje 1948-ban szerveződött. 1955-ig a Magyar Dolgozók Pártja Munkásmozgalmi Intézete, 1957-től a Magyar Szocialista Munkáspárt Párttörténeti Intézete részlegeként, 1989 óta a Politikatörténeti Intézet keretei között működik.

A Politikatörténeti Intézet nyilvános magánlevéltár, mely a közlevéltárakra vonatkozó szabályok szerint működik. A levéltár fő feladatának a magyar baloldali mozgalmak iratainak gyűjtését, megőrzését, kutathatóvá és publikussá tételét tekinti. Gyűjtőköre kiterjed az 1945 előtt és után működött munkás- és más baloldali pártok, szakszervezetek, ifjúsági szervezetek, egyéb munkás sport- és kultúr egyesületek és más haladó szervezetek irataira; a két világháború közötti, ill. az 1945 utáni baloldali emigráció szervezeteinek, valamint más külföldön működött magyar munkásszervezetek irataira; a baloldali politikai mozgalmak, ill. a baloldalhoz közelálló személyiségek dokumentumaira és visszaemlékezéseikre. Különösen nagy az érdeklődés az 1956-os eseményekkel kapcsolatos gyűjtemény és a külföldi levéltárakból származó, a magyar munkás és baloldali mozgalmak történetére vonatkozó iratmásolatok iránt.

A levéltár gyűjtőkörébe tartozott az 1948-1956 között működött Magyar Dolgozók Pártja és a Magyar Szocialista Munkáspárt 1957-1989 között keletkezett iratai, melyeket a rendszerváltást követően a magyar parlament (1991. évi LXXXIII. sz. tv.) a tagnyilvántartás kivételével államosított. Az iratok 1992-ben kerültek a Magyar Országos Levéltárba.

A levéltár dolgozóinak létszáma 4 fő, az iratanyag mennyisége kb. 1500 ifm.

A publikációs terv elsősorban - a korábban csak belső használatra szánt levéltári segédletek kiadására és dokumentumkötetek összeállítására irányul. Előkészületben van a Magyar Kommunista Párt vezető testületi jegyzőkönyveinek 1945-1948 kiadása, s tervezik a Szociáldemokrata Párt testületi anyagainak 1945-1948 megjelentetését is.

A levéltár kutatóterme munkanapokon (csütörtököt kivéve) 8.30-16.00 óráig tart nyitva.

SZAKSZERVEZETEK KÖZPONTI LEVÉLTÁRA

1064 Budapest, Rózsa u. 50.
Tel.: (1) 322-7494, 342-6136
Igazgató: Dr. Czákó Sarolta

1075 Budapest, Dózsa György út 68.
Tel.: (1) 342-2374

1415 Budapest, Dózsa György út 84/B.

A Szakszervezetek Központi Levéltára 1971-es alapítása óta szaklevéltárként az 1995: LXVI. tv. hatálybalépésével magánlevéltárként működik. Az alapítólevél értelmében gyűjtőköre az 1945 utáni szakszervezeti szervekre terjed ki, a SZOT Tanácsára, annak középszerveire, a Szakszervezetek Megyei Tanácsaira, a SZOT intézményhálózatára, valamint az ágazati szakszervezetekre. 1990-ben a szakszervezetek szövetségé alakultak, a SZOT helyett pedig megalakult a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége. Új szakszervezeti tömörülések jöttek létre, amelyek végül hat szakszervezeti konföderációba tömörültek.

A levéltár fenntartója az MSZOSZ, gyűjtőköre egyelőre nem terjed ki a többi konföderációra.

A levéltár dolgozóinak száma 6 fő, iratanyaga 2880 ifm, amelyből 1600 ifm anyagot őriz a Rózsa utcai levéltári központ, 950 ifm-t a Dózsa György út 68. sz. alatti részleg, a többi iratanyag pedig az MSZOSZ Dózsa György úti székházának alagsorában, átmeneti raktárakban nyert elhelyezést.

A szakszervezetek érvényben lévő iratkezelési szabályzata szerint az irattári őrzés 10 év, ezért sok levéltárinak minősülő iratanyagot őriznek még az irattárak, melyeknek mennyisége kb. 1000 ifm.

Az irategyüttes az 1945 utáni szakszervezeti mozgalom történetének dokumentumanyaga, bár a gyűjtés során szórványosan bekerültek 1945 előtti dokumentumok is. A Szaktanács, később SZOT, az ágazati szakszervezetek vezető testületi üléseinek és apparátusának iratai, a Szakszervezetek Megyei Tanácsai vezető testületei és apparátusi iratai, valamint a SZOT intézményének iratai szolgálnak forrásul a kutatás számára. A levéltári fondok sorába tartozik egy 257 db-ból álló visszaemlékezés-gyűjtemény, egy filmtár és plakátgyűjtemény.

A levéltár számos kiadványt jelentetett meg. 1980-ban a SZOT Központi Iskola kiadványaként egy kétkötetes Szemelvénygyűjteményt, amely 1848-1975 közötti szakszervezeti dokumentumokból készült válogatás az oktatás számára. Tervezte egy tízkötetes dokumentumsorozat kiadását, amelyből csak néhány kötet látott napvilágot: a 2. sorszámú kötet 1899-1911.; a 6-os 1944-1945.; a 7-es (1945-1948), valamint a 9-es (1953-1958).

A levéltár kutatóterme munkanapokon 8.00-16.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére, a kutatók munkáját a levéltár egy 3000 db-os kézikönyvtárral és iratmásolatok készítésével segíti.

EGYHÁZI LEVÉLTÁRAK

A következő részben az egyházi levéltárakat (katolikus, protestáns, zsidó stb.) ismertetjük.

Ha a megfelelő adatok nem álltak rendelkezésre, a hiányokat Balázs Péter: Magyarország levéltárai. Budapest, 1983. című művéből pótoltuk.

Az egyházi levéltáraknak két közös, állami kiadásban megjelent segédletük van, ezeket külön nem említjük.

A magyarországi egyházi levéltárak fondjegyzékei I-II. 1/a. b. c. III-IV. kötet. Szerk.: Veres Miklós-Nagy Lajos-Dóka Klára. Bp. 1976-1987.

A magyarországi egyházi levéltárak térképei I-XVI. Összeáll.: Dóka Klára. Bp. 1989-1992.

Az egyházi levéltári anyag egy része letétként az önkormányzati levéltárak kezelésében van, amire esetenként a figyelmet felhívtuk. A katolikus káptalani levéltárak - ezen kívül - a törvények értelmében az 1950-es években szintén állami kezelésbe kerültek.

Ahol a katolikus püspöki és káptalani levéltárak közös intézményként működnek, a gyűjteményt együtt ismertetjük.

A RÓMAI KATOLIKUS EGYHÁZ LEVÉLTÁRAI

ESZTERGOMI PRÍMÁSI ÉS FŐKÁPTALANI LEVÉLTÁR

2500 Esztergom, Mindszenty tér 2. (2501 Pf. 25.)
Tel.: (33) 313-690, 311-288 Fax: (33) 311-085
Igazgató: Hegedüs András

Hazánk egyik legrégebbi levéltára, az esztergomi érsek alapította.

A levéltár székhelye Esztergomban a Bazilika sekrestyéje volt egészen 1543-ig. A török terjeszkedés következtében többszöri költözés után véglegesen 1882-ben kapta az érseki rezidencia első emeleti helyiségeit, illetve a Bazilika második szintjét.

Az esztergomi főegyházmegye területe kiterjedt a történelmi Magyarország felvidéki területére, Pozsony vármegyétől egészen a Szepességig, Trianon után jelentős veszteséget szenvedett. Újabbán, 1993 óta, a Pápai Hungarorum Gens kezdetű enciklika szabályozta a magyar egyházmegyék területét. Az Esztergomi Érsekség megkapta Budapest egész közigazgatási területét Csepel kivételével. Így neve Esztergom-Budapesti Érsekség lett, székhelye továbbra is Esztergom maradt.

A levéltár dolgozóinak száma 3 fő, a primási levéltár iratanyagának mennyisége kb. 2000 ifm, a káptalani levéltaré kb. 600 ifm. Mindkettő napjainkban is gyarapodik.

A levéltár rendezési nyomai a 17. századra tehetők, de napjainkig terjedő érvénnyel a levéltári rendszer alapját Batthyány József primás (1776-99) vetette meg. Maradandónak bizonyult az Archivum Ecclesiasticum és a Saeculare anyag szétválasztása, és ezeknek további tagolása (egyházkormányzati iratok), az Acta Protocollaria leveleskönyveket, urbáriumokat, conscriptioakat, tisztii törzskönyveket, leltárkönyveket stb. tartalmaz, az Archivum Juridico-Oeconomicum et Directorale általános politikai, katonai, levéltártörténeti stb. adatokat nyújt az érdeklődőknek. Az Esztergomi Bazilika Építési Hivatal Iratai a Bazilikával kapcsolatos iratokat, számadásokat, nyugtatványokat tartalmaz.

A gyűjtemények között igen jelentős a Mohács előtti oklevelek gyűjteménye mintegy 1200 középkori oklevelével. A legkorábbi oklevél az 1015-ben kelt, 1329-es átiratban maradt fenn, a pécsváradai apátságról szól. A másik jelentős gyűjtemény a Canonica Visitatio jegyzőkönyvei, amelyek 1557-től 1940-ig terjedő időszakot ölelik fel. Az Acta Consistorialiában található a szentszéki bíráskodás aktái 1526-tól kezdődően. Az Ipolyi Gyűjtemény több ezer levelezésével tűnik ki.

A Főkáptalani Levéltár eredetét a 11. századra vezeti vissza. A levéltár a Főszékesegyházi Káptalan tevékenysége során jött létre, idővel megkapta a hiteleshelyi jogokat, ezzel országos szintű jelentőséget nyert.

Az anyaga sokrétű, igen értékes az Acta Radicalia, a Gazdasági Levéltára, valamint egyes kanonokok hagyatéka a 18. századtól kezdődően. A Mohács előtti gyűjtemény mintegy 3000 db oklevéllel büszkélkedhet.

A levéltár kutatószolgálat - előzetes bejelentkezés alapján - kedd-szerda-csütörtök 9.00-13.00 óra között áll a kutatók rendelkezésére.

KALOCSA-KECSKEMÉTI ÉRSEKI LEVÉLTÁR

6300 Kalocsa, Szentháromság tér 1. (6301 Pf. 29.)

Tel.: (78) 462-166/17

Levéltáros: Lakatos Andor, Szabó Attila

A Kalocsa-Kecskeméti Levéltár gyűjtőköre a mindenkori egyházmegye területére terjed ki. A levéltár a kalocsai Érseki Hivatal teljes iratanyagát folyamatosan gyűjti és őrzi 1717-től 1992-ig.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő, iratanyaga 750 ifm. Az iratanyag a mai Bács-Kiskun megye déli területeinek történetére ad felvilágosítást, továbbá mivel az egykori egyházmegye 1922 előtt a ma Jugoszláviához tartozó bácskai területekre is kiterjedt, így az ezekre vonatkozó iratanyagokat is itt őrzik.

A török hódoltság és az ezt követő harcok miatt 18. sz. előtti irat csak igen kevés található a levéltárban: 17 középkori oklevél és 5 törökkori irat. A későbbi korokból viszont az iratok folyamatosan a levéltárba kerültek.

A legfontosabb irategyüttesek az egyházkormányzati iratok mellett az egyházlátogatási jegyzőkönyvek, az egyházmegyében lévő települések plébániai iratai és anyakönyvi másodpéldányai, valamint papjainak perszonális iratai. Az egyházmegyében lévő r.k. népiskolákon kívül itt őrzik az egyházi vezetés alatt működő közép- és felsőfokú iskolák (Jézustársasági Gimnázium, Nagy és Kiszeminárium stb.) iratait is. Ezeken kívül még a levéltár őrzi a Főegyházmegyei Főtanfelügyelőség, a Főszentszék, az Alapítványi Hivatal és a Szent Ágoston Irodalmi Egylet iratait. A gyűjtemények közül az egyházmegyei tervtár érdemel említést.

A Főkáptalani Levéltár anyaga az 1739-es újjáalapítástól kezdődően található a levéltárban. Köztük található a káptalani ülések jegyzőkönyvei, úriszéki és patronátusi iratai valamint az Alapítványi Hivatal iratai. Külön egységet képeznek a káptalan gazdálkodásának (Dékáni Hivatal, Uradalmi Jóságigazgatóság) iratai. A hiteleshelyi okmányai jelenleg a megyei levéltárban nyertek elhelyezést.

A levéltár kutatóterme és a szakkönyvtár munkanapokon 8.00-16.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére. Iratok másolására lehetőség van.

KALOCSAI ÉRSEKI GAZDASÁGI LEVÉLTÁR

6300 Kalocsa, Hunyadi út 2.
Tel.: (78) 462-861
Levéltáros: dr. Kuczy Károly

A Kalocsai Érsekség Levéltára két egységből áll. Az érseki kastélyban van a személyes levéltár, a gazdasági iratanyag pedig a Hunyadi János u. 2. alatt. A személyes és gazdasági levéltári anyagot 1884-ben szétválasztották. Az iratanyag szétválogatása és levéltári rendbe sorolása az uradalom elképzelése szerint történt. 1985-ben a tulajdonjog fenntartása mellett a város átvette az anyag megőrzését, kezelését. A Képzőművészeti Gyűjteménnyel együtt a felújított Katona István történetíró kanonok kispalotájába került.

A levéltár dolgozóinak a létszáma egy részmunkaidős (4 órás), az iratanyag terjedelme 34455 ifm.

Az 1945-ös földosztás és más épület-államosítások következtében nem maradt gyűjtőterület, az anyag nem gyarapodik. Igen fontos része a Gazdasági Levéltárnak a 800 db-ot meghaladó térképmennyiség. Az iratok tartalmazzák a birtokokon, pusztákon folyó feudális gazdálkodást, a jobbágyszabadítás idején az elkülönített érseki pusztákon folyó kapitalizálódó nagybirtok gazdálkodását. Igen értékesek továbbá az ármentesítésre, vizek lecsapolására vonatkozó iratok. Az iratanyag tagolódása: Birtoklási iratgyűjtemény, Gazdatiszti ülések jegyzőkönyve (iratokkal), Tisztiszéki és prefektusi iratok, Számvevőségi és főpénztári iratok (mellékletekkel), Mérnöki és erdőhivatali iratok, Urbáriumok, dézsmajegyzékek, jobbágyszabadítás, Ármentesítés, vízügy, halászat iratai, Térképek gyűjteménye.

A levéltárról megjelent kiadványok: Bán Péter: A Kalocsai Érsekség Gazdasági Levéltára. In.: Levéltári Szemle, 1988. 3. sz.; Dóka Klára: A Kalocsai Érseki Tartomány térképeinek katalógusa (Magyarországi Egyházi Levéltárak térképei sorozat). Bp. 1990-1991.- Kuczy Károly: A Kalocsai Érsekség Gazdasági Levéltár kéziratos térképeinek kartográfiai névtára 1. Érsek-Harta és Szentkirály puszták térképneveinek vizsgálata. In.: Bács-Kiskun Megye Múltjából. XI. Szerk.: Iványosi Szabó Tibor. Kecskemét, 1992.; 2. Bakod, Böd, Csepeg érsekségi puszták térképneveinek vizsgálata. In.: Bács-Kiskun Megye Múltjából. XII. Szerk.: Iványosi Szabó Tibor. Kecskemét, 1993.; 3. Csorna, Karácsony, Vadé érsekségi puszták térképneveinek vizsgálata. In.: Bács-Kiskun Megye Múltjából. XIII. Szerk.: Iványosi Szabó Tibor. (Megjelenés alatt).

Az iratanyagban való kutatás - előzetes megállapodás szerint - kedden és pénteken 10.00-12.00 óráig lehetséges.

EGRI ÉRSEKI GYŰJTEMÉNYI KÖZPONT FŐEGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR

3300 Eger, Széchenyi u. 5.
Tel.: (36) 321-332 Fax: (36) 320-508
Igazgató: Dr. Löffler Erzsébet

Az Egri Érseki Levéltár öt felső-magyarországi római-katolikus egyházmegye 1970 előtti iratait őrzi.

Az egri püspökséget az 1009-1010. évben Szent István alapította. 1804-ben az aránytalanul nagy kiterjedésű egri püspöki egyházmegyét felosztották, és az egri püspökséget érseki főegyházmegye rangjára emelték. A változások folytán az egyházmegyénél maradt iratanyag teljes átrendezésére került sor, és így jött létre a régi levéltárnak, az Archivum vetusnak nevezett iratanyag. Az 1805. évvel kezdődő érseki korszak iratait a kancellária új levéltára, az Archivum novum őrzi.

A levéltár fenntartója az egri főegyházmegyei hatóság, dolgozóinak száma 1 fő, iratanyaga 480 ifm, ami közepes szinten rendezett és kutatható állapotban van.

Az Archivum vetusban elhelyezett 3381 db iratnak mintegy kétharmad része az 1762-1799. évekből származik. Az öt darab Mohács előtti oklevél nem eredeti, hanem 17-18. századi másolat. A legrégebb 1214-ből való. A fondban kizárólag beadványok találhatók: rendeletek, alapítványok ügyei, iskolák ügyei, vallásügyi rendelkezések, papok, plébániák ügyei. Az Archivum novum terjedelme 240 ifm. A beadványokon kívül a főegyházmegyei hatóság határozatának vagy válaszlevelének fogalmazványait is tartalmazzák. - A canonica visitatiók között a legrégebb az 1746. évi. A levéltár őrzi az egyházmegyei alapítványi hivatal, az egyházmegyei főtanfelügyelőség, néhány szerzetesház iratait. Külön gyűjteményként őrzi 160 db tervrajzot és néhány kéziratot térképet. Letétként őrzi az erdélyi Gyergyóalfalu egyházi anyakönyveit és Historia Domusát. Az egyházmegyei számvevőség iratai csak az 1929-1958. évekből találhatók a levéltárban.

A levéltár anyagáról a Levéltári leltárak 3. számaként jelent meg Soós Imre: Az egri érsekség levéltára. Bp. 1957. című munkája, továbbá egy kiadvány jelent meg: Kiss Péter: Arcvonalok Eger művelődéstörténetéből 1944-ig. Eger, 1993.

A levéltár kutatószobája hétfőtől szerdáig 8.30-16.00 óráig, csütörtökön 8.30-18.00 óráig és pénteken 8.30-13.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére.

VESZPRÉMI ÉRSEKI ÉS FŐKÁPTALANI LEVÉLTÁR

8200 Veszprém, Vár u. 16. (8201 Pf. 109.)

Tel.: (80) 311-121

Igazgató: Dr. Körmendy József

A veszprémi püspökséget Szent István alapította, 1993 óta működik érsekségként. A levéltár gyűjtőköre a mindenkori egyházmegye területére terjed ki. Mind az érseki, mind a káptalani levéltár anyaga jelenleg az érseki palotában található.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő, iratanyaga 278 ifm (az érseki levéltáré 257 ifm, a káptalanié 21 ifm). Az érseki levéltárnak 693, a káptalani levéltárnak 1073 Mohács előtti oklevele van. Az érseki levéltár legértékesebb része az egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1698-1942-ig és az „Acta et fragmenta visitationis canonicae parochiarum” 1747-1846, melyek az egyházlátogatási jegyzőkönyvek alapokmányait tartalmazzák.

Értékesen egészíti ki a vizitáció anyagát a hívek összeírása, a „Conscriptiones animarum” 15 kötete. A protestánsok által elfoglalt templomok tulajdonjoga körül támadt viták iratait 1721-1790-ig, az „Acta negotium religionis cum acatholicis concernentia” tartalmazza megyék és plébániák szerint rendezve. A püspöki szék üresedése idejéből származó iratok a „Correspondentiae vicariales 1773-1841”. Értékesek a plébániák speciális iratai 1652-1838-ig, a papság személyi ügyei 1742-1832-ig, és a papok végrendelete „Testamenta parochorum” (1730-1843).

Külön kötetekben szerepelnek a plébániajavadalmak legújabb összeírásai, a lelkészek jelentései, az iskolai- és plébánia-látogatásokról felett jegyzőkönyvek, tanítófizetések rendezése, a plébániák szervezési iratai, az egyházmegyei zsinatok aktái, a püspök joghatósága alá tartozó apátok, prépostok, kanonokok kinevezése, hűségesküjére, és beiktatására vonatkozó iratok.

Az „Acta religiosorum ordinum” (1732-1843) nagyjából a szerzetesrendek II. József által történt eltörlésére vonatkoznak. További iratok az egyházmegye felosztására vonatkozó okmányok, a papnevelésre vonatkozó iratok, jelentések, a szentelési anyakönyvek, körlevelek, a püspöki szentszéki iratok (1721-1990).

A levéltár külön részlege az egyházmegyei főtanfelügyelői irattár. (Acta scholarum 1823-1948).

A Káptalani Levéltár magánlevéltár jellegű és főleg a gazdaságra vonatkozó iratokat őriz.

A levéltárról eddig megjelent ismertetések: Lukcsics Pál: A veszprémi püspöki levéltár. In.: Levéltári Közlemények, 1931.; Borsa Iván: A veszprémi püspökség levéltárának első jegyzéke 1352-ből. In.: Levéltári Közlemények, 1942-45.; Lukcsics Pál: A veszprémi káptalan levéltára. In.: Levéltári Közlemények, 1930. Kumorovitz L. Bernát: Veszprémi regeszták 1301-1387. Bp. 1953.

A kutatószolgálat - fénymásolási lehetőséggel - kedden és csütörtökön 9.00-16.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére.

GYŐRI PÜSPÖKI ÉS SZÉKESKÁPTALANI LEVÉLTÁR

9021 Győr, Káptalandomb 1. (9002 Pf. 60.)

Tel.: (96) 313-255 Fax: (96) 313-256

Levéltáros: Dr. Bóna László vikárius

A győri püspökséget Szent István király alapította. Levéltára csak a 17. századtól őriz összefüggő irategyütteseket. A győri káptalan közel egyidős a győri püspökséggel. A püspöki levéltár a Püspökvár ún. toronyszobáiban (kettő a 3. és egy a 4. emeleten) van elhelyezve. A káptalani levéltár anyaga a Székesegyház torony melletti első emeleti ún. levéltári helyiségében van.

A levéltár dolgozóinak száma 1 fő, iratanyaga 548 ifm (438 ifm a püspöki levéltár anyaga, 110 ifm a káptalani levéltár anyaga).

A püspöki levéltárban 7 Mohács előtti oklevél található. A legrégebb eredeti irat kelte 1337. Az anyag a következő irategyüttesekből áll: Régi egyházkormányzati iratok: végrendeletek (testamenta 1636-1856), helytartótanácsi és kancelláriai leiratok (Intimata 1725-1829), canonica visitatiók (1641-1942), személyi ügyek (Personalia 1740-1846), plébániákra vonatkozó iratok (Parochialia 1735-1840), levelezések és rendeletek (Missilia 1745-1846), dispensatiók (1731-1856), plébániai javadalom összeírások (Conscriptiones proventum parochialium 1690-1840), plébánia alapítványok (Fundationes), szerzetesrendek (Ordines religiosi), Keresztély Ágost iratai (1697-1717), kapszás anyag, egyéb anyag (Miscellanea 1692-1856), vegyes egyházkormányzati iratok. Összefüggő egyházkormányzati iratsorozatok: egyházmegyei kormányzat iratsorozata (1856-1945), szentszéki ügyek (Consistorialia 1735-1934), püspöki körlevelek (1857-1944), anyakönyvi másodpéldányok és templomszámadások, iskolai levéltár. Gazdasági iratok: úriszéki iratok (1744-1853), Vecseszékre vonatkozó iratok, ügyészi iratok (1879-1943), vegyes gazdasági iratok. A felsorolt irategyüttesekből a legértékesebbek a canonica visitatiók.

A káptalani levéltár legrégebb irata 1228-ból való, a Mohács előtti oklevelek száma 252. Irategyüttese: instrumentális és politikai rész: káptalani törzsanyag, Papóczi prépostság iratai, Szent Adalberti prépostság iratai (1628-1800), országgyűlési iratok, Egyházmegyei Alap iratai (1810-1912), alapítványi iratok, árvaházak és árvaalap iratai. Káptalani gazdasági iratok: feudáliskori gazdasági iratok, káptalani gazdasági ülések iratai, Papóczi prépostság gazdasági iratai, úriszéki iratok, ügyészi iratok, végrendeletek (1896-1940), adásvételi jegyzőkönyvek (1836-1848), telek és birtokkönyvek (1803-1869), árvaszámadások (1829-1856), Központi gazdasági hivatal iratai, összeírások, térképepláda, vegyes gazdasági és rendezetlen gazdasági iratok. Az iratok közül a számadáskönyvek különösen értékesek.

A levéltári anyag alapján készült jelentősebb kiadvány: Dr. Bedy Vince: A Győri Székesegyház története. A Győri Káptalan története.

A kutatás - lehetőleg a téli hónapok kivételével - előzetes megbeszélés alapján történhet.

SOPRONI TÁRSASKÁPTALAN LEVÉLTÁRA

9400 Sopron, Szent György u. 7.

Postacím: Társaskáptalani Plébánia 9400 Sopron, Fegyvertár u. 2.

Tel.: (99) 312-396

Levéltáros: Nagy István

A Szent Györgyről címzett társaskáptalant Mária Terézia alapította 1780-ban. Fangler József megyéspüspök az addig egy városplébániát megosztva a Társaskáptalanhoz plébániát alapított.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő, iratanyaga 10 ifm. A legrégebbi irat I. Lipót 1664-ben kiadott címeres levele. A káptalani ülésjegyzőkönyvek az 1819-1839 közötti évekből maradtak meg. Külön csoportosították a Sopron megyével és Sopron várossal folytatott levelezések (1772-1863) iratait. A Káptalani levelezés (1780-1866) című sorozatban püspöki levelek, káptalani okiratok, a kanonoki stallumokra pályázók iratai stb. találhatóak.

Az iratanyagban mintegy felét különböző gazdasági jellegű iratok alkotják, a káptalani számadások (1780-1864), a Szent György templom (1810-1866) és a Szent János kápolna (1814-1890) számadásai, valamint a rábasebesi birtokra vonatkozó iratok (1721-1869).

A levéltár őrzi néhány egyesület, így a soproni katolikus legényegylet (1899-1918) és a Mária kongregáció (1912-1942) iratait is.

A Barco család iratai Barco József kanonok (1780-1809) révén kerültek a káptalani levéltárba. A levéltárnak térkép (rábasebesi uradalom, erdőgazdaság) és tervrajz gyűjteménye van.

A levéltár előzetes megbeszélés szerint áll a kutatók rendelkezésére.

PÉCSI PÜSPÖKI LEVÉLTÁR

7621 Pécs, Szent István tér 23. (7601 Pf. 113.)

Tel.: (72) 314-224

Levéltárvezető: Kersák Pál

A pécsi püspökséget Szent István alapította 1009-ben. Az egyházmegye területe a történelem folyamán változásokon ment keresztül. Kezdetben Baranya és Tolna vármegye, Somogyból 10 plébánia és a Dráván túli Baranya szélességében a Szávaig terjedő terület tartozott hozzá. 1773-tól kezdve ez utóbbi részből csak 11 plébánia maradt meg, majd Trianonnal ez is elveszett a Baranya-háromszöggel együtt. Az egyházmegye ma a székesegyházi és a tolnai főesperességre tagolódik.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő, iratanyaga 350 ifm. Az anyag (1227)-1239-1989-ig terjed. Az első oklevél 1239-ből való.

A török hódoltság idején (1543-1686) a püspökség iratanyaga elveszett. E korból mindössze 4 oklevele és 25 Mohács előtti oklevél másolata van, a hódoltság korából pedig 75 irat maradt meg. A püspöki hivatal iratai képezik a levéltár fő fondját. Ebből nagyságában és rendezettségben kiemelkedik az egyházkormányzati állag, a legtöbbet kutatott visitationes canonicae (1721-1847) és a conscriptiones (1733-1802). Jelentős fond még a Szentszék (Consistorium), továbbá a Főtanfelügyelőség iratai. Pécsi érdekesség a Tanítóképző iratainak (1840-1915) és a Jogi Lyceum (1832-1918) fondja. A püspökök személyi iratainak gyűjteménye, az egyházmegyei főtanfelügyelőség, egyesületi és szerzetesrendi iratok, a pécsi pálos rendház fondja, a püspöki uradalom jószágigazgatóságának fondja, végül térképek és tervrajzok képezik még a levéltár iratállományát.

Kutatási engedélyért az Egyházmegyei Hatósághoz kell fordulni. A kutatás előzetes megbeszélés szerint történik az iratok őrzési helye mellett lévő kutatószobában. Az iratok másolása fotózással történhet.

PÉCSI KÁPTALANI LEVÉLTÁR

7621 Pécs, Szent István tér 23. (7601 Pf. 113.)

Tel.: (72) 314-224

Levéltárvezető: Várnagy Antal

A pécsi székeskáptalan eredete a püspökség alapításának idejére megy vissza, amelyről az első adat az 1009. évből való, és az egyházmegye határait írja le. A káptalanra vonatkozó első írásos forrás 1176-ból származik és a káptalan prépostját említi. A káptalan hiteleshelyi funkciókat is ellátott.

A török időkig működött Pécsen egy társaskáptalan is, Várbeli Keresztelő Szent János Káptalan néven. Első adata 1230-ból való. Amikor az 1526. évi mohácsi csata után a székeskáptalan levéltárát Nyugat-Magyarország felé mentették, jelentős része menekítés közben elpusztult.

Az iratanyagot egy levéltáros kezeli, a levéltár anyagának terjedelme 170 ifm. A legkorábbi eredeti irat 1239-ből származik. Összesen 8 Mohács előtti oklevele van a levéltárnak.

A káptalani magánlevéltár említhető első helyen (káptalani gyűlések jegyzőkönyvei és iratai 1700-as évekkel kezdődően). Elnevezését a hiteleshelyi anyagtól való megkülönböztetés céljából kapta. (Utóbbi most a Baranya Megyei Levéltárban található.) A káptalan gazdasági levéltára (1767-1947) a testület birtokainak elszámolásait és a gazdálkodással kapcsolatos egyéb iratait tartalmazza. A székesegyházi levéltár részben a templom fenntartását szolgáló uradalomra, részben az épület építésére és karbantartására vonatkozó iratokat tartalmazza az 1737-1950 közötti évekből. A pécsi papnevelő intézet és teológiai főiskola levéltára az intézmény iratait, valamint uradalmának elszámolásait (1747-1950) őrzi, s ugyanide került a káptalani és a papnevelő intézet közös jogtanácsosának iratanyaga (1926-1947) is. A levéltár térkép- és tervtárának anyaga 1100 db-ból áll.

Aigl Pál kanonok levéltári tiszte idején összegyűjtött levéltári adatok alapján kiadta a *Historia brevis venerabilis Capituli c. művét* 1838-ban. A levéltár részletes feldolgozása még várat magára.

Kutatószoza a legújabb idők óta áll rendelkezésre, a kutatás előzetes megbeszélés szerint lehetséges.

SZEGED-CSANÁDI PÜSPÖKSÉG LEVÉLTÁRA

6720 Szeged, Aradi vértanúk tere 2. (6701 Pf. 178.)

Tel.: (62) 311-932 Fax: (62) 317-901

Levéltáros: Prof. Dr. Lotz Antal

A csanádi püspökséget Szent István alapította. A török alóli felszabadítás után a püspöki székhely néhány évtizedig Szeged, majd az 1740-es évektől Temesvár lett. - A püspöki székhely 1923-ban került át Temesvárról Szegedre. A jelenlegi püspöki székház, ahol a levéltár anyaga is megtalálható, 1930-ban készült el.

A levéltárban 1 fő dolgozik rész munkaidőben, az iratanyag mennyisége 120 ifm, melynek kétharmadát az egyházkormányzati iratok alkotják. A levéltári anyagot a következő irat-együttesek alkotják: a püspöki hivatal iratai (1923-1950), a püspöki szentszék iratai (1925-1950), a makói püspöki helynökség iratai (1918-1923), a debreceni helynökség iratai (1945-1952), az egyházmegyei számvevőség (1924-1950) és az egyházmegyei főtanfelügyelőség (1945-1949) iratai. A levéltárban található a Magyarországon maradt nagyváradi és a szatmári püspöki és káptalani javak kezelését intéző igazgatótanács (elnöke a csanádi püspök volt) 1930-1939 közötti iratanyaga is.

Az egyházmegyei papnevelő intézet irataiból csak töredék maradt meg az 1930-1948 közötti évekből.

A levéltárban kutatni - az egyházmegyei hatóság engedélyével - előzetes bejelentés alapján lehet.

SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖKI ÉS KÁPTALANI LEVÉLTÁR

8000 Székesfehérvár, Városház tér 5. (8001 Pf. 178.)

Tel.: (22) 311-490 Fax: (22) 315-593

Levéltáros: Mózessy Gergely

A székesfehérvári püspökséget Mária Terézia 1777-ben alapította. Az egyházmegye kormányzása körében keletkezett iratok kezelése és őrzése a püspökség első évtizedeiben (1777-1816) az aulában történt. Ebben az időben külön levéltári kezelésnek nincs nyoma. A kormányhatóságoktól, a megyei szervektől, egyházi és világi személyektől érkezett rendeleteket, leveleket és a püspöki rendelkezéseket egy jegyzőkönyvben vezették (Protocollum intimatorum), külön jegyzőkönyvet vezettek továbbá a rendeletek végrehajtásáról, valamint a püspöki igazgatással kapcsolatos iratokról is (Acta Ecclesiae Albaregalensis). Ezeknek a jegyzőkönyveknek megfelelő két nagy sorozatban helyezték el az iratokat is: Intimata és Acta. 1816-ban Vurum püspök Aigner Károly levéltárost bízta meg a régi iratok levéltári rendezésével, aki tárgyi alapon 1191 levéltári egységet alakított ki.

A levéltár időközben szükségessé vált gyökeres újjárendezése Shvoy Lajos püspök nevéhez fűződik, aki annak végrehajtására különlegesen alkalmas embert talált Kuthy István levéltáros személyében. Kuthy 1933-1935 között végezte a rendezés munkáját, a levéltár anyagát 10 csoportra osztva. Ennek a munkának kapcsán került a püspöki levéltárba a püspöki gazdasági levéltár, valamint a kiváltságos prépostság levéltárának iratanyaga.

A püspöki levéltár illetékességi körébe tartoznak az esperesi kerületek és plébániák - különben helyszínen őrzött - iratai is.

A levéltár dolgozóinak száma jelenleg 1 fő, iratanyaga kb. 426 ifm (400 a püspöki levéltáré és 26 ifm a káptalani levéltáré).

A székesfehérvári püspökséggel egyidőben, 1777-ben alapított székesegyházi káptalan levéltárának vezetője, őre a mindenkori örkanonok volt, 1961-től a püspöki levéltáros gondozza a püspöki székház egy külön épületrészében. A levéltárának törzsanyagát 9 sorozatba osztották: általános egyházi ügyek, püspöki határozatok és levelek, iskolákra, papnevelésre, tudományos intézményekre vonatkozó, alapítványi ügyek, káptalant és kanonokat közvetlenül érintő ügyek, káptalani birtokokra vonatkozó, püspököket érintő iratok, világi ügyekre vonatkozó.

A püspöki és káptalani levéltár anyagáról megjelent segédletek: Kéziratok alapelettár 1970.; Repertórium. (1777-1852) a Káptalani levéltár anyagáról 1859.; Nagy Lajos: A székesfehérvári Püspöki Könyvtár repertórium. Bp. 1957.

A levéltári anyagban - az egyházmegyei hatóságtól való engedélykérés után - hivatalosan szerdán és csütörtökön 8.00-16.00 óráig lehet kutatni. Más időpontban csak előzetes megbeszélés alapján.

SZOMBATHELYI PÜSPÖKI LEVÉLTÁR

9700 Szombathely, Berzsényi tér 3. (9701 Pf. 41.)

Tel.: (94) 312-056 Fax: (94) 318-538

Levéltáros: dr. Kiss Mária

A szombathelyi püspökség Magyarország fiatal alapítású egyházmegyéi közé tartozik. Mária Terézia 1777. február 17-én írta alá alapítólevelét. Területét a zágrábi, veszprémi és győri püspökségek területéből hasították ki. A szombathelyi egyházmegye területe Vas megyét és Zala megye egy részét foglalja magában. A püspökség a trianoni békeszerződés következtében jelentős területet veszített.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő, az iratanyag terjedelme 362 ifm. A legrégebbi irat 1565-ből való. A levéltár fondjai közül az Intimate a kancelláriától, helytartótanáctól, majd a minisztériumtól érkezett egyházkormányzati és tanügyi vonatkozású ügyeket tartalmazza. Forrásérték szempontjából leggazdagabb az Acta cancellariae sorozata, amely az egyházkormányzat minden területére kiterjedő iratokat foglalja magába. Egyháztörténet, társadalom- és gazdaságtörténet, művészettörténet, iskolaügy kutatásához egyaránt értékes forrásul szolgál.

A visitationes canonicae a 17-19. században végzett egyház-látogatások alkalmával készült feljegyzéseket tartalmazza. A püspöki szentszék iratai 1753-tól találhatóak a levéltárban.

Az oktatásra vonatkozó iratok külön sorozatot alkotnak. 1870-től a cancellariai iratok között található az iskolákkal kapcsolatos ügyek. 1928-tól az egyházmegyei főtanfelügyelő működése során keletkezett iratok önálló registraturát képeznek 1949-ig.

A papi hagyatéki ügyek, végrendeletek, a hozzátartozó leltárokat, és a hagyaték végrehajtásával összefüggő iratokat tartalmazza (1755-1868).

A püspöki körlevelek, javadalomösszeírások, az egyházmegye főpásztorainak személyi iratai, a szeminárium iratai, tervrajzok, térképek gyűjteménye, az új plébániák (főleg Zala megye területén) létesítésére vonatkozó sorozatok nemcsak egyháztörténeti kutatásoknál használhatók eredménnyel.

A levéltári anyagról megjelent segédlet: A szombathelyi egyházmegye térképei. In.: A Veszprémi, Székesfehérvári, Szombathelyi Egyházmegye térképei. Összeáll.: Dóka Klára. (Magyarországi egyházi levéltárak térképei. X.). Az esztergomi érseki tartomány térképeinek katalógusa. Bp. 1991.; Házi Jenő és Buzás József összeállításában canonica visitatio forrásközlések készültek.

A levéltárban előzetes megbeszélés alapján hétfőtől-csütörtökig 9.00-13.00 óráig lehet kutatni kutatóterem hiányában a levéltár raktári helyiségében.

VASVÁR-SZOMBATHELYI SZÉKESKÁPTALAN LEVÉLTÁRA

9700 Szombathely, Berzsényi tér 3. (9701 Pf. 41.)

Tel.: (94) 312-056 Fax: (94) 318-538

Levéltáros: dr. Kiss Mária

A Vasvár-Szombathelyi Székeskáptalan magán- és hiteleshelyi levéltárát közös helyen őrizték, a káptalan templomában. Évszázadok során többször károsodást szenvedett. A török előrenyomulása miatt az országgyűlés határozata értelmében a káptalan hiteleshelyi levéltárát Vasvárról a védettebb Szombathelyre szállították át a magánlevéltárral együtt. A levéltárat a vártemplom tornyának földszintjén helyezték el. A székesegyház felépítése után a káptalani levéltár céljára a sekrestye fölött két nagyméretű helyiséget alakítottak ki, ahol ma is őrzik a levéltári anyagot.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő (a püspöki levéltár dolgozói látják el a káptalani levéltár kezelését is), iratanyaga 69,5 ifm. Középkori okleveleinek száma: 276 db. Legrégebbi irata 1224-ből való.

A levéltárban őrzött anyagot többször rendezték, részben időrendet, részben tárgy szerinti rendet alakítottak ki. A II. világháború alatt a székesegyházat ért bombatámadás során a levéltár rendje felbomlott. A néhány évvel ezelőtt elkezdett rendezési munka eredményeként nagyobb része kutatható.

A káptalanra vonatkozó okleveleket a Diplomatariumba sorolták (1224-1669). Az 1600-as évek második felétől fondokba osztották az iratokat: káptalani ülések jegyzőkönyvei, egyházlátogatások iratai, kanonok kinevezések, szinódusok feljegyzései képeznek fondot. Kanonok személyi iratai, családokra vonatkozó iratok, alapítványok, országgyűlési iratok fondjai képeznek nagyobb terjedelmű együttest.

A káptalani birtokok igazgatásának iratai, urbariumok, összeírások, úriszéki perek, több megye történetére szolgálnak forrásként. A káptalan kezelte a szombathelyi szeminárium birtokait, így ezekre vonatkozó gazdasági iratok is a káptalan levéltárában található.

A levéltár anyaga az egyes rendezések során készített segédletek alapján kutatható. Az iratok egy része a folyó rendezés miatt nem használható.

Az iratok a püspöki levéltárban állnak a kutatók rendelkezésére - előzetes bejelentés alapján - hétfőtől-csütörtökig, 9.00-13.00 óráig.

VÁCI PÜSPÖKI ÉS KÁPTALANI LEVÉLTÁR

2600 Vác, Migazzi Kristóf tér 1. (2601 Pf. 167.)
Tel.: (27) 315-124, 315-800 Fax: (27) 315-055, 315-800
Igazgató: Dr. Beke Margit

A Püspöki Levéltár a püspöki hivatal és a püspöki uradalom történeti értékű iratait tartalmazza. Ennek megfelelően két nagy részre oszlik: egyházi és gazdasági levéltárra. Jelenleg a Gazdasági Levéltár a Pest Megyei Levéltár Váci Osztályán van letétben. A veszélyeztetett plébániai iratokat a Püspöki Levéltár az egyházmegye területéről begyűjti, így néhány plébánia irattára már itt található. A plébániákon maradó történeti értékű iratokat - elsősorban Historia Domusokat - mikrofilmen őrzi. Itt található meg a Váci Püspöki Szeminárium és Hittudományi Főiskola iratanyaga az 1720-tól 1952-ig terjedő időszakban. Ezen kívül kevés személyes hagyatékkal is rendelkezik.

A püspöki levéltár iratanyaga a központi épületen kívül két telephelyen (Egyházmegyei Könyvtár, Székesegyház) van elhelyezve.

A Székeskáptalan levéltára a káptalan működése (hiteleshelyi és magán) során létrejött történeti értékű iratokat, valamint a Székeskáptalan tagjainak személyi irathagyatékát gyűjti. Magán és gazdasági levéltára az Egyházmegyei Könyvtár épületében található.

A levéltár dolgozóinak száma 1 fő, iratanyaga 353 ifm. A levéltár legrégebbi iratanyaga a tatárjárás ideje alatt elpusztult. A kánoni látogatásokról készített Visitatio Canonica 1673-tól 1842-ig folyamatos, a püspöki hivatal iratai pedig 1623-tól kezdve található meg. Jelentős irategyütteseik még: Iskolai, plébániai, alapítványi, valamint a főesperesi látogatások iratai, a Helytartótanács leiratai és a Bellum Gallicum, Althanneana, Migazziana elnevezésű iratcsomók.

A káptalani levéltár néhány Mohács előtti és koraújkorai oklevéllel rendelkezik, továbbá még a 18. századi átiratban ránk maradt oklevelei, továbbá a káptalani és gazdasági ülésjegyzőkönyvek, az alapítványi iratok, valamint az urbáriumok és dézsmajegyzékek.

Legjelentősebb kiadványai: Mezősi Károly: A váci egyházmegye a török hódoltság idején. Kiskunfélegyháza, 1939.; Kovách Paulus: Specimen monographiae Capituli Vactiensis. Vác, 1884.; Rusvay Tibor-Varga Lajos: A XVII. század eleji Vác történetének egyik forrása. Vác, 1992.

NYÍREGYHÁZI GÖRÖG KATOLIKUS PÜSPÖKI LEVÉLTÁR

4400 Nyíregyháza, Bethlen u. 5. (4401 Pf. 60.)

Tel.: (42) 317-397 Fax: (42) 314-734

Igazgató: Dudás László püspöki titkár

A hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye 1912 nyarán alakult több görög katolikus egyházmegye magyar nyelvű egyházközségeiből. Tulajdonképpeni levéltára is ettől kezdődik. Iratanyaga a két világháború ellenére sértetlenül megmaradt. Csak két fasciculus tűnt el.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő, iratanyaga 140 ifm. Az iratok a püspökség épületében, száraz helyen, Dexion-Salgó polcokon vannak tárolva.

A levéltár fő anyagát az egyházkormányzásban előforduló intézkedések, továbbá egyes egyházközségek ügyei és személyi vagy más problémákkal kapcsolatos ügyeinek iratai alkotják, 1912-től napjainkig terjedően. Ezekhez az iratokhoz évenkénti iktatókönyvek, és ábécé rendszerű index tartozik. Az iktatókönyvek közül figyelmet érdemel az 1914. évi. Az év februárjában az egyházmegye első püspöke ellen elkövetett bombamerénylet nyomai láthatók rajta. Mint legrégebbi iratokat őrzi a levéltár a hajdúdorogi esperesi kerület iratait magyar, latin és szláv nyelven. Mivel az egyházmegye iskolákat is tartott fenn, az egyházmegyei főtanfelügyelőség iratai is megtalálhatók: 1906 és 1949 között.

A Székeskáptalan iratai 1916-tól eléggé hiányosan vannak meg. Az 1950 őszen megalakult Hittudományi Főiskola és Papnevelő Intézet iratait is őrzi levéltárunk.

Külön helyen található az egyes egyházközségek költségvetési és számadási iratai. A legrégebbi iratokhoz tartoznak még a kb. 1 ifm-t kitevő összeírások anyagai különböző időkből.

Nagyon kis mennyiségben található az egykori hitbuzgalmi egyesületek tevékenységeinek iratai is.

Nagyobb mennyiségben, de szintén hiányosan fordulnak elő a történelmi Magyarország görög és latin szertartású egyházmegyéinek püspöki körlevelei, különböző időkből a jelen napig.

A levéltári anyagról önálló ismertetés, kiadás nem készült. Viszont több kutató használta fel cikkeiben és könyveiben a levéltár anyagát. A cikkek és tanulmányok lábjegyzetében szereplő: HPL rövidítés a Hajdúdorogi Püspöki Levéltárat jelenti.

A levéltár - fénymásolási lehetőséggel - előzetes bejelentés alapján áll a kutatók rendelkezésére.

A levéltár kutatóterme kedden és szerdán 9.00-15.00 óráig fogadja a kutatást.

BENCÉS FŐAPÁTSÁGI LEVÉLTÁR

9090 Pannonhalma, Vár 1.

Tel.: (96) 470-001, 470-022 Fax: (96) 470-011

Levéltáros: Dr. Csóka Gáspár

A Géza fejedelem által alapított (996) apátságnak Szent István adott kiváltságlevelet 1002-ben. Ettől kezdve az apátságnak nagy gondja volt jogi és birtokügyeinek okleveles biztosítására. A pápai, királyi és magánoklevelek számát (kb. 35 oklevél) a 13. sz. első felében Uros apát mintegy másfélszáz oklevéllel gyarapította. A 13. sz. elején kezdődik a konvent hiteleshelyi működése. A 14. századból származik az a registrum, amely az első kísérlet az okleveles anyag rendezésére és jelzetelesítésére. A tatárok nem pusztították el a monostort, a török korban pedig Győrbe, majd Bécsbe menekítették a levéltárat. A 16. sz. legvégén megszűnt a szerzetesi élet az apátságban és ezzel a hiteleshelyi tevékenysége is. A bencés élet 17. sz-i újjászervezése után a Pannonhalma fennhatósága alatt újjáéledt apátságok (Bakonybél, Tihany, Dömölk-Celldömölk) anyagát a főapátsági levéltárba gyűjtötték. A Zalaapátiban újjáéledő Zalavári apátság csak a 19. sz. végén csatlakozott a Magyar Bencés Kongregációhoz, s lényegében csak a 19-20. századi anyaga van Pannonhalmán. Az ún. függő apátságok közül Tihany rendelkezett a leggazdagabb levéltári anyaggal (közte olyan nevezetességekkel, mint az 1055-ös alapító levél vagy az 1211-es birtokösszeírás).

A 18. század folyamán megkezdődött az anyag rendezése (az akkor kialakított Capsa és littera jelzés ma is érvényes!), másolati könyvek és mutatók készítése. Amikor II. József a Rendet feloszlatta, a levéltár Budára került, s onnét a 19. sz. elején került vissza Pannonhalmára. Ekkor folytatódott a rendezés és további kutatási segédletek készítése.

Az 1802-ig, a Rend visszaállításáig terjedő ún. történelmi levéltárat kiegészíti a 19-20. századi iratok gyűjteménye. A levéltár gyűjtőkörébe tartozik a főapáti hivatal, a rendi főiskola, a gimnáziumok és rendházak, a rendi gazdasági hivatalok, valamint az egyházmegye, a Területi Apátság plébániáinak iratanyaga. Részben letétként, részben örökségként a Guary, Somogyi, Chernel, Kende, Erdődy és Lónyay családok levéltárai is az intézménybe kerültek.

A levéltár iratanyagának mennyisége 192 ifm.

A rendi levéltár leggazdagabb forráspublikációja az Erdélyi László és Sörös Pongrác szerkesztésében megjelent rendtörténet okmánytára: A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története I-XII. kötet. Bp. 1902-1916. A koraközépkori oklevelek legújabb kritikai kiadása Györffy György: Diplomata Hungariae Antiquissima. Bp. 1992. kötetben található.

A levéltár előzetes megbeszélés szerint egész évben fogadja kutatóit.

MAGYAR FERENCES LEVÉLTÁR

1024 Budapest, Margit krt. 23.
Tel.: (1) 212-5628
Levélárvezető: Dr. Borsodi Csaba

A ferences rend Magyarországon a 13. század első felében telepedett meg. 1233-ban jött létre az Esztergomi Custodia, amely rövidesen a Magyar Provincia nevet kapja.

Az 1523-ban Burgosban tartott Nagykáptalanon az akkor már több magyar provincia határait újra rendezik. A jelenleg működő két magyar ferences rendtartomány területén az elmúlt századok során több provincia működött: Provincia Sanctissimi Salvatoris, Provincia Sanctae Mariae, Provincia Bosnia Argentinae. Jelenleg két ferences rendtartomány működik Magyarországon: A Kapisztrán szent Jánosról Nevezett Magyar Ferences Rendtartomány és A Szűz Máriáról Nevezett Magyar Ferences Rendtartomány. (Utóbbi rendtartomány 40 évi kényszerű szünet után 1990-ben újította fel tevékenységét.)

A Magyar Ferences Levéltár jelenleg az 1757-től működő Kapisztrán rendtartománynak és elődeinek iratait őrzi. A mariánus rendtartomány központi szerveinek iratai a Magyar Országos Levéltár őrizetében vannak, az egyes rendházak iratai pedig a területileg illetékes önkormányzati levéltárakban.

A levéltárban 1 levéltáros dolgozik, iratanyaga 40 ifm, amely az önkormányzati levéltárakból visszaérkező iratokkal is növekszik.

A Magyar Ferences Levéltár legjelentősebb irategyüttesei: Mohács előtti oklevelek gyűjteménye, 112 db oklevél (a legrégebbi irat 1261-ből származik). A szalvatoriánus rendtartomány (Provincia Sanctissimi Salvatoris) központi iratai 1564-1899., a bosnyák bányavidéki rendtartomány (Provincia Bosnia Argentinae) tartományfőnökségének iratai 1611-1757., a kapisztrán rendtartomány (Almae Provinciae Sancti Johannis a Capestrano) tartományfőnökségének iratai 1757-1950., a ferences rendházak és plébániák iratai 1600-1950., 54 rendház és plébánia iratai, Jakosich gyűjtemény. Az anyag jelenleg a fondok szintjéig rendezett. A jelenleg önkormányzati levéltárakban őrzött, de a rendtartomány tulajdonát képező iratok begyűjtése módosíthatja a kialakított szerkezetet.

A levéltár anyagában a kutatás a levéltárossal történő előzetes egyeztetés után lehetséges.

MAGYAR PIARISTA RENDTARTOMÁNY KÖZPONTI LEVÉLTÁRA

1088 Budapest, Mikszáth Kálmán tér 1. (1444 Pf. 266.)

Tel.: (1) 138-2211

Levéltárosok: Csányi László, Koltai András

A piarista rend Magyarországon 1642-től működik. A magyar rendtartomány központi levéltárának gyűjtőköre a tartományfőnökség iratai mellett kiterjed a rendi képzés intézményeire, a rend tagjainak személyi hagyatékaira, valamint a budapesti piarista gimnáziumra és rendházra. Ezenkívül őriz iratokat megszűnt és működő rendházak és iskolák anyagából.

A levéltár dolgozóinak száma jelenleg 2 fő, iratanyaga kb. 200 ifm. Az iratok legnagyobb részét a tartomány központi kormányzatának iratai alkotják. Ennek két része közül az Archivum Vetus az 1900 előtti iratokat tartalmazza, az Archivum Novum pedig az 1850 utáni iratokat tartalmaz. Az Archivum Vetus ezen kívül több más provenienciájú iratsorozatot is őriz: így többek között tucatnyi középkori oklevelet, 18-19. századi magyar piaristák kéziratának gyűjteményét, a valamint különböző rendházakból összegyűjtött legfontosabb 17-18. századi rendtörténeti források gyűjteményét a „Fontes pro historia provinciae concinnanda” című, jórészt 17. századi köteteket tartalmazó gyűjteményt. A 20. század óta az egyes rendtagok (pl. Sík Sándor, Takáts Sándor, Friedreich Endre és Balanyi György) hagyatékai külön fondokba kerülnek. A levéltár őriz több piarista intézmény iratait is, így a budapesti, nagybecskereki, váci, veszprémi rendházakét és a kolozsvári Kalazantinumét.

A levéltár repertóriumja jelenleg készül. A piarista tartományfőnökség által kiadott kötetek: Magyar piaristák a XIX. és XX. században. Szerk.: Balanyi György. Bp. 1942.; Balanyi György és mások: A magyar piarista rendtartomány története. Bp. 1943.; Piaristák Magyarországon 1642-1992. Szerk.: Holl Béla. Bp. 1992.

A levéltárban kutatni előzetes bejelentés után lehet. A levéltár kutatószobájában korlátozott másolási lehetőség és szakkönyvtár is áll a kutatók rendelkezésére.

CISZTERCI NŐVÉREK BOLDOGASSZONY HÁZA MONOSTOR LEVÉLTÁRA

2623 Kismaros, Szuttai dűlő 8365 hrsz. (2623 Pf. 10.)
Tel./Fax: (27) 350-029

A levéltár a Boldogasszony Háza Monostor szervezetébe tartozik. A levéltári munkát - mint minden egyéb szolgálatot - az apátnő megbízása alapján végzik a szerzetesek. „Függetlenített” levéltáros nincs, félállásban besegít 2 fő. A levéltári anyag gyűjtése folyamatos, rendezése még évekig eltarthat.

A levéltár anyaga a szerzetesrendek „feloszlata” után titokban alakult szerzetesközösség munkájával, életével és történetével kapcsolatos. Az üldöztetés idején az iratok jelentős része megsemmisült, más részét sikerült megmentenünk. A levéltár magyar, francia, német nyelvű levelezést, fordításokat, teológiai doktorátusi anyagok kéziratait, kisebb gyűjteményeket, teológiai és hitéleti folyóiratanyagot (magyar, francia, német nyelven) foglal magába.

Kutatási lehetőség a későbbiekben lesz csak az olvasóteremben, az intézmény vezetőjének engedélye és a vonatkozó szabályok alapján.

JÉZUS TÁRSASÁGA MAGYARORSZÁGI RENDTARTOMÁNYÁNAK LEVÉLTÁRA

1085 Budapest, Mária u. 25. (1447 Pf. 462.)

Tel.: (1) 118-3479 Fax: (1) 118-9366

Levéltárvezető: dr. P. Lukács László

A jezsuita rend első hazai kollégiuma 1561-ben nyílt meg Nagyszombatban. Ez a rendház ugyan hat évvel később kénytelen volt bezárni kapuit, a rend azonban a 16. század végétől 1773-ig, feloszlásáig kisebb megszakításokkal működött az országban (Régi Társaság). A Jézus Társasága csak 1853-ban tudott újból letelepedni Magyarországon, s a szerzetesek működési engedélyük megvonásáig, 1950-ig dolgoztak hazánkban (Új Társaság). A magyar rendházak 1561-1773 között, majd 1853-tól 1909-ig az osztrák rendtartomány, 1909-től pedig az önálló magyar rendtartomány keretein belül működtek. A magyar rendtartomány 1989-től tevékenykedik ismét hivatalosan Magyarországon.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő, iratanyaga kb. 25 ifm.

A magyar provincia levéltára a rend igen mozgalmas és egyedülállóan jól dokumentált történetének csak nagyon kevés emlékét őrzi. A Régi Társaság igen gazdag anyaga elsősorban a rend római levéltárában (Archivum Romanum Societatis Jesu), a bécsi Österreichische Nationalbibliothekban (Litterae Annuae Provinciae Austriae S. I.), a Magyar Országos Levéltárban (rendházak levéltárai), a Budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirattárában (háztörténetek, diariumok) és a Pannonhalmi Bencés Főkönyvtárban (Paintner-gyűjtemény) található, de alig van 17-18. századi anyagot őrző köz- és katolikus egyházi gyűjteményünk, ahová jezsuita vonatkozású források ne kerültek volna. A visszaállítás után (1853) a magyarországi rendházak, majd 1909-től a provincia levéltára szinte kizárólag csak 19-20. századi anyagot tartalmazott. 1950 után ennek egy része megsemmisült, másik részét a rendtársak megmentették. 1991-ben kezdődött a megmaradt anyag összegyűjtése és feldolgozása. A provincia levéltára a 17. századból mindössze négy eredeti kéziratos kötettel és néhány kisebb irattal rendelkezik. Az Új Társaságra vonatkozó források közül ki kell emelni az egyes rendházak historia domusait, iskolai anyakönyveket, a személyekre vonatkozó levelezéseket. Igen jelentősek a 20. századi rendtörténészek (elsősorban Szittyay Dénes, Petruich Antal és Holovics Flórián) kézírathagyatékai, amelyekről gépiratos jegyzék áll rendelkezésre.

Mivel az anyag begyűjtés és rendszerezés alatt áll, ezért a kutatási lehetőségek egyelőre korlátozottak.

A REFORMÁTUS EGYHÁZ LEVÉLTÁRAI

MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ ZSINATI LEVÉLTÁRA

1091 Budapest, Kálvin tér 8.

Tel.: (1) 217-6478

Igazgató: Dr. Horváth Erzsébet

A Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára 1951-ben jött létre Magyar Református Egyetemes Konvent Levéltára néven. Ekkor választották külön, mi tartozik az Egyetemes Konvent Irattárába, ill. mely irategyüttes képezi a Konvent Levéltárát. 1964-ben, amikor megváltoztatták az Egyetemes Konvent nevét, a Levéltár elnevezése is megváltozott. Magyarországi Református Egyház Központi Levéltára lett, 1970-ben pedig a Zsinat Elnöksége határozatában a levéltárnak a mostani elnevezést adta. A művelődésügyi miniszter 1970-ben határozatával az intézményt szaklevéltárrá nyilvánította, meghatározva illetékességi- és gyűjtőkörét.

A levéltár dolgozóinak száma 3 fő, iratanyaga 920 ifm.

A levéltár gyűjtőkörébe tartoznak: a Magyarországi Református Egyház zsinatainak, az egyház életét összefogó Zsinati Iroda osztályainak (pénzügyi, külügyi, diakóniai, missziói, társadalom missziói, közigazgatási-jogi, iskolaügyi, sajtó, elnökségi) országos jelentőségű, országos szinten szervezett református egyesületek, szövetségek (pl. Ökumené, Egyházak Világtanácsa, Magyar Evangéliumi Külmisszió, Skót Zsidómisszió, Filadelfia Diakonissza Egylet, Bethesda Kórház Keresztyén Ifjúsági Egyesület, Soli Deo Gloria Református Diákszövetség) és az egyház vezetésében résztvevő nem lelkészek (Tisza István, Balogh Jenő, stb.) iratai.

A levéltár hétfőtől csütörtökig 9.00-13.00, 14.00-17.00, pénteken 9.00-13.00, 14.00-16.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére.

DUNAMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET RÁDAY LEVÉLTÁRA

1092 Budapest, Ráday u. 28.
Tel.: (1) 216-5117 Fax: (1) 217-6321
Igazgató: Nagy Edit

A Ráday Levéltár fenntartója a Magyarországi Református Egyház Dunamelléki Egyházkerülete, amelynek kebelén belül a - könyvtárból, levéltárból és múzeumokból álló - Ráday Gyűjtemény részeként, a Ráday Kollégium keretében működik. Gyűjtőköre az egyházkerület és az ebbe tartozó egyházmegyék, egyházközösségek, iskolák és más egyházi intézmények, továbbá a református egyházban tevékenykedő vagy azzal valamilyen kapcsolatban álló jeles személyiségek iratai.

Legrégibb irata egy 1204-ből származó oklevél. A püspöki iratok 1626-tól maradtak fenn. Az egyházkormányzati iratok közül kiemelkedő forrásértékű anyag a magyarországi és erdélyi protestáns egyházak történetére vonatkozóan az Archivum Agentiale, a püspöki és esperesi vizitációk jegyzőkönyvei pedig a volt alsó- és felső baranyai, kecskeméti, külsősomogyi, pesti, solti, tolnai és vértessaljai egyházmegye településeinek történetére nézve.

Legjelentősebb családi hagyaték a névadó Ráday család levéltára, irodalomtörténészek körében egyik legkedveltebb és legtöbbet kutatott iratgyűjtemény a Szemeretár.

A levéltár mintegy 600 ifm iratanyagot őriz saját raktárában, továbbá segítséget nyújt az egyházközösségek helyben tárolt iratainak gondozásában. Munkatársainak száma a vezetővel együtt négy fő.

Eddig megjelent segédletek: A Magyarországi Református Egyház levéltári anyagának fondjegyzéke. Bp. 1976.; A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményének kéziratkatalógusa., Bp. 1982. (Előkészületben: az Egyetemi levéltárak fond- és állagjegyzékei azonos szerkezetben.) Kiadványok: A Ráday Gyűjtemény évkönyvei I-VII. kötet. Bp. 1955-1994.; Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár XVI-XVII. kötet. Bp. 1993.

A levéltár hétfőtől péntekig 10.00-14.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére.

DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET LEVÉLTÁRA

8500 Pápa, Csáky László u. 17. (8501 Pf. 48.)

Tel./Fax: (89) 324-240

Igazgató: Köntös László

A Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára a Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek (könyvtár, levéltár, múzeum) tagintézményeként működik. Ezen intézmények a Pápai Református Főiskola megszüntetésének (1952) következményeként kerültek közös igazgatás alá 1958-ban. Addig a levéltár önálló intézményként működött. Az egyházkerület 1765-ben, Torkos Jakab püspök kezdeményezésére hozott határozatot a levéltár felállításáról. Az 1874-ben hozott egyházkerületi határozat rendezte a levéltár sorsát oly módon, hogy állandó székhelyül Pápát jelölte ki, az anyagot az Ókollégium épületében helyezték el. A levéltár - „köszönhetően” a történelmi viszontagságoknak azóta is többször költözött, míg végül 1969-ben, egy kényszerköltözést követően került mai helyére.

A tudományos gyűjtemény dolgozóinak száma 8 fő, a levéltárban dolgozik 1, az iratanyag mennyisége 200 ifm. A levéltár gyűjtőköre az egész (történelmi) egyházkerület, beleértve a ma már határon túli, de egykor az egyházkerülethez tartozott területeket is. Legrégibb egyházkerületi jegyzőkönyvünk 1712-ből való, de 1585-től kezdődően őrzünk egyházkerületi anyagokat (levelek, naplók, pénztári iratok, végrendeletek, feljegyzések). Kilenc történelmi egyházmegye (Pápa, Tata, Veszprém, Órség, Belsősomogy, Bars, Komárom, Drégelypalánk) levéltári fondjait őrzi a levéltár. Ezek közül említésre méltó három 17. századi barsi egyházmegyei jegyzőkönyv. Ugyancsak levéltárunk őrzi az egyházkerülethez tartozó egyházközségek és intézményeik anyagát is. Az egész kerületből 112 gyülekezet iratanyagát gondozzuk, míg 95 gyülekezet továbbra is a helyszínen őrzi levéltárát. A gyülekezeti anyag legkorábbi oklevele 1510-ből való, a pápai református egyház levéltárából. Igen értékes a kiskomáromi vegyes anyakönyv (1624-1710.), valamint a lepsényi egyház vegyes anyakönyve (1676-1803.). Ugyancsak említésre méltó a Pápai Református Kollégium iratanyaga, amelyet az ún. Liszkay-gyűjtemény őriz. A személyi fondok közül érdemes megemlíteni Kanizsai Pálfi János püspök leveleskönyvét (1611-1638.).

A levéltári anyagban a kutatás előzetes megbeszélés alapján történhet, a könyvtár és a múzeum szintén a kutatók rendelkezésére áll.

TISZÁNINENI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET ÉS KOLLÉGIUM LEVÉLTÁRA

3950 Sárospatak, Rákóczi út 1.

Tel.: (42) 323-057

Igazgató: Dienes Dénes

A levéltár két testület, az 1531-ben alapított sárospataki református főiskola kollégiumi és az 1735-ben szerveződött tiszánineni református egyházkerület levéltári anyagából jött létre. Gyűjtőköre Borsod-Abaúj-Zemplén megyére terjed ki, úgy azonban, hogy az I. világháború előtt beérkezett anyag az ország jelenlegi határain túlról került ide. A gyűjtőterület határai a levéltár egyházi jellegénél fogva nem merevek. Az intézmény szekciói: 1. Kollégiumi, 2. Egyházkerületi, 3. Egyházmegyei, 4. Családi, 5. Sárospatak városi szekció. A 18. századtól tárol anyagot és jelenleg is gyűjt.

A levéltár dolgozóinak száma 2 fő, iratanyaga 400 ifm. A legfontosabb irategyüttesek a református egyház és vele szoros összefüggésben a sárospataki Kollégium történetének dokumentumai. A legrégebb eredeti dokumentum 1294-ből való. Nem elhanyagolható az észak-magyarországi régió településeinek helytörténetére vonatkozó anyag sem. Közép- és törökkori iratok - köztük török hatóságok által kiállított dokumentumok is - családi és egyházkerületi szekciónkban találhatóak, mintegy 400 missilis. Külön érdekesség, hogy tárolunk 505 szláv vonatkozású levelet. Sárospatak város dokumentumai is igen jelentősek.

Levéltárunk történetét megírta Hörcsik Richárd in.: Borsodi Levéltári Évkönyv V. szám. Miskolc. A levéltár közleményei a tudományos gyűjtemények kiadványaiban jelennek meg.

A levéltár kutatóterme Sárospatakon a Kollégium épületében található, munkanapokon 9.00-16.30 óráig áll a kutatók rendelkezésére. A kutatás az iratok őrzési helyén történik. A Kollégiumi Nagykönyvtár kitűnő anyaga minden kutató által igénybe vehető munkája megkönnyítéséhez, de a levéltár is rendelkezik kisebb szakkönyvtárral. Iratok másolására lehetőség van.

TISZÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET ÉS KOLLÉGIUM LEVÉLTÁRA

4044 Debrecen, Kálvin tér 16.

Tel.: (52) 414-744/168, 169, 170 Fax: (52) 418-297

Igazgató: Dr. Barcza József

Az egyházkerület 1769-ben létesítette első, hivatalos levéltárát és 1773-ban választotta meg első levéltárnokát. A református kollégiumban a 18. század közepén a könyvtári és levéltári anyag szétválasztásával létesült külön tanári felügyelet alatt levéltár. A két levéltár 1952. évi egyesítése után, két szekciót (egyházkerületi és kollégiumi) alkot.

A levéltár igazgatási körébe tartozik a Nagykunsági Református Egyházmegyei Fióklevéltár, a Hajdúsági Református Egyházmegyei Fióklevéltár és a Mezőtúri Református Egyházközségi Fióklevéltár.

A levéltár dolgozóinak száma 5 fő, iratanyaga 2464 ifm, melynek fele része belső fondként a kerületi levéltárban, másik fele pedig külső fondként a fióklevéltárakban és a gyülekezetek irattáraiban van.

Legrégibb irata a 15. század végéről származó magyar prédikáció. De az 1209 évtől kezdődően oklevélmásolatok, s a reformáció idejétől fogva pedig eredeti oklevelei gazdag történeti hagyományt őriznek. Az 1526 előtti időből 71 oklevél másolata van. Legjelentősebb kútfői az 1567-től hiánytalanul meglévő jegyzőkönyvek, valamint 1588-tól folyamatosan készítettett diáknévsorok.

A kerület püspöki hivatalának iratai 1708-tól kezdődően maradtak fenn, az egyházmegyék igazgatásának fontosabb iratai egyházkerületi utasításra 1769 után másolatban is készültek, s az egyházkerületi levéltárba kerültek. Az egyházmegyék és egyházközségek iratai között történeti értékűek az egyházlátogatási iratok, a bírósági tárgyalások iratai, az alapítványok és vagyon összeírások, valamint az iskolai iratok. Az országos szolgálatokhoz és intézményekhez kapcsolódó adminisztráció iratai számtalan iskolatörténeti, kultúrtörténeti, gazdaságtörténeti, statisztikai stb. adattal rendelkeznek. Kitűnő adalékot őriznek az egyéb egyházi személyek hátrahagyott és levéltárban elhelyezett iratai, melyek között értékesek a gyülekezetekre, egyházi személyekre, eseményekre vonatkozó adattárak. Nem egyházi eredetű letéteket, hagyományokat is őriz a levéltár, közöttük a Kollégiumot fenntartó intézmények, hazai és külföldi egyházak, személyek alapítványi iratait.

A levéltári anyagról készült feldolgozások, segédletek: Nagy Sándor: A Tiszavidéki Református Egyházkerület Levéltára. In.: Ref. egyház VIII. évf. 16. sz.; A Debreceni Kollégiumi Levéltár. In.: Egyháztörténet I. évf. 1-2. füzet.; Kormos László: Tiszántúli Református Egyházkerület és a Debreceni Református Kollégium Levéltárának ismertetője. Debrecen, 1984.

A levéltárban a kutatószolgálat hétfőtől péntekig - mikrofilmolvasási, másolási lehetőséggel - áll a kutatók rendelkezésére. A levéltári kézikönyvtár mellett a kutatók bármikor használhatják a Nagykönyvtár állományát.

AZ EVANGÉLIKUS EGYHÁZ LEVÉLTÁRAI

EVANGÉLIKUS ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

1085 Budapest, Üllői út 24.

Tel.: (1) 114-3084

Igazgató: Vető Béla

A magyarországi evangélikus egyház országos gyűlése 1812-ben úgy határozott, hogy az ország közepén, Pesten állítja fel önálló levéltárát. Az önállóvá lett levéltár 1816-tól 1908-ig a pesti evangélikus egyházközség iskolájában (a Deák téri templom melletti épületben) működött, majd átköltözött mai helyére, az Üllői úti egyházi székházba. Az intézményt a magyarországi evangélikus egyház legfelső önkormányzati testülete, az Országos Egyház tartja fenn. A levéltár az Evangélikus Gyűjteményi Tanácson belül a hazai levéltárügy képviselőjét is ellátja.

A levéltár dolgozóinak száma 5 fő, az iratanyag terjedelme 1000 ifm. A legrégebbi dokumentum 1357-ből való, a Mohács előtti oklevelek száma 11. Az iratanyag a következő együttesektől áll: Az Archivum generalis ecclesiae fond (1379-1915.) részben a magyarországi evangélikus egyház legfelső testületének, részben egyes gyűjtőknek anyagából alkotott gyűjtemény. Egyháztörténeti szempontból különösen értékes forrásanyag a Schulek József-féle gyűjtemény, amely 36 kötetben tartalmaz a 17. századtól a 19. század elejéig keletkezett iratokról, levelekről készült másolatokat. Ebben a fondban nyert elhelyezést Luther Márton eredeti, sajátkezűleg írt végrendelete. A Magyarországi Evangélikus Egyetemes (ma: Országos) Egyház irattára (1864-1950.) a zsinati iratokat, a közgyűlési, presbitériumi és bizottsági jegyzőkönyveket, az egyetemes egyház főjegyzőjének, iskolai felügyelőjének, valamint az egyetemes egyházi irodának regisztraturáit foglalja magában az 1864. évtől napjainkig.

A bányai, a dunáninnyi, a dunántúli, a tiszai evangélikus egyházkerület, továbbá az egyházmegyék iratait, valamint néhány egyházközségi anyagot őriz még a levéltár. Egyébként a gyülekezetek levéltári anyagát a központi levéltár csupán nyilvántartja. A megszűnt egyházi iskolák iratanyaga között jelentős a budapesti evangélikus gimnázium és a budapesti evangélikus leánygimnázium fondja. Ugyancsak a levéltár őrzi a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karának levéltárát, valamint a Tiszai Evangélikus Egyházkerület (miskolci) Jogakadémiájának iratait is.

A személyi irathagyatékból jelentősebbek: Bruckner Győző művelődéstörténész iratgyűjteménye, Fabó András lelkész, történetíró gyűjteménye, Kovács Sándor püspök, egyháztörténész irathagyatéka, Payr Sándor egyháztörténész iratgyűjteménye, Radvánszky Béla művelődéstörténetíró iratgyűjteménye, Raffay Sándor teológiai tanár, püspök iratai, Székács József püspök, író iratai és Zsilinszky Mihály történetíró irathagyatéka.

A levéltár anyagáról két kötetben segédlet jelent meg nyomtatásban: A Magyarországi Ág. Hítv. Ev. Egyetemes Egyház Levéltárának jegyzéke. Bp. 1912. és 1915.

A levéltári anyagban kutatás keddtől péntekig 9.00-12.00 és 13.00-15.00 óra között, a kutatói szándék előzetes bejelentése alapján lehetséges. Másolat készítésére helyben lehetőség van.

BÉKÉSCSABAI EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET LEVÉLTÁRA

5600 Békéscsaba, Luther u. 1.
Tel.: (66) 322-162
Levéltáros: Kovács Pál

A békéscsabai evangélikus gyülekezet (Egyházközség) a török hódoltság utáni időkben 1718-ban alakult, főleg az akkori Felső-Magyarország (ma Szlovákia) megyéiből származó, nagyjából szlovák nyelvű jobbágyokból.

A levéltár fenntartója a békéscsabai evangélikus gyülekezet, szakmai felügyeletet az Evangélikus Országos Levéltár gyakorolja.

Az iratanyag a Lelkészi Hivatal, a Gondnoki (gazdasági) Hivatal és az egyházi Főhatóságok levelei, rendeletei fennmaradt anyagából alakult ki, amelyet először Haan Lajos lelkész (1855-1891) szedett össze és rendezett.

A többi anyagot a második világháború után Mályusz Elemér professzor, majd a levéltár szaklevéltárrá nyilvánítása után (1970) Dedinszky Gyula lelkész a Levéltári Igazgatóság útmutatása szerint rendezte és elkészítette a fondjegyzéket, valamint a hozzá tartozó raktárjegyzéket, mutatókat.

A levéltárnak egy dolgozója van, iratanyagának terjedelme 50 ifm. A legrégebbi iratok az 1722. évi anyakönyvi töredék és az 1728-ban felfektetett első pénztári napló. Legértékesebb részét az anyakönyvek adják. Jelentős forrásértéke van az ülésjegyzőkönyveknek (az egyházközség presbitériumának és képviselőtestületének üléseiről), amelyek a hozott határozatok mellett tartalmazzák a gyülekezeti élet fejlődését (választások, egyházi iskolák, események stb.). Legterjedelmesebb a gondnoki hivatal iratanyaga (adózás, számadás, leltárak stb.), amely azonban kevesebb közérdeklődésre tarthat számot. Az iskolák iratanyagának túlnyomó része az 1948-as államosításkor állami kezelésbe került.

A békéscsabai gyülekezet a 20. század első felében jelentős szociális tevékenységet folytatott, több intézményt tartott fenn (árvaház, öregek otthona, diakonissza intézet). Ezek megmaradt iratanyagát is a levéltár őrzi. - Ugyancsak ebben az időben jelentős egyesületi munka folyt. Sajnos ezek irataiból csak töredékek vannak. Akad néhány kisebb családi- és személyi iratanyag is (Stark, Szeberényi, Koren család).

Dedinszky Gyula kutatásaiból és az ő szerzőségében több kiadvány jelent meg a levéltár anyagának felhasználásával, de más tudományos és honismereti szerzők is jelentettek meg idevonatkozó részleteket, legutóbb a folyamatosan megjelenés alatt álló Békéscsaba monográfia is használt fel anyagot.

A levéltári anyagban a kutatás előzetes megbeszélés szerinti időben és helyen lehetséges.

NYÍREGYHÁZI EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET LEVÉLTÁRA

4400 Nyíregyháza, Luther tér 14.

Tel.: (42) 311-360

Levéltáros: Magyar László

Iratgyűjtés 1753-tól, a Nyíregyháza újratelepítésétől folyik, a telepesek az őket érintő néhány levelet a megelőző időből (1683-1743-ig 4 levél) magukkal hozták. Az iratokat Miklósfy Sámuel lelkész három kötetben „leveleskönyv”-be köttette, majd 1851-ben ismét egy kötetet állított össze az érkező iratokból. Ettől kezdve a gyülekezet vezető lelkészei kezelték az iratokat. Az egyházmegyei és egyházkerületi levéltári anyagot 1952 után az Evangélikus Országos Levéltár gyűjtötte be. Így a levéltár korábbi anyaga csak a fondalkotó gyülekezet levelezési anyagát tartalmazza.

A levéltár dolgozóinak száma 1 fő + 1 fő részfoglalkozású dolgozó, az iratanyag terjedelme 27 ifm.

A levéltár ez idő szerint három fondalkotó egyházközség, a nyíregyházi evangélikus egyházközség, az 1935-ben alakult és 1965-ben megszűnt délszabolcsi misszió egyházközség és az 1911-ben alakult és 1977-ben megszűnt kisvárdai evangélikus egyházközség iratait őrzi.

A nyíregyházi evangélikus egyházközség anyagából a leveleskönyvek és a gyülekezet történetével foglalkozó, 1802-től vezetett Historia domus forrásértéke a legnagyobb. Ezen túlmenően a szuperintendensi látogatások iratai és a kerületi jegyzőkönyvek érdemelnek említést.

Kutatásra a lelkészi hivatal helyiségeiben van lehetőség hétfőtől péntekig 9.00-13.00 óráig.

SOPRONI EVANGÉLIKUS LEVÉLTÁR

9400 Sopron, Templom u. 12.
Tel.: (99) 311-568 (Lelkeszi Hivatalban)
Igazgató: Alpárné dr. Szabó Erzsébet

A Soproni Evangélikus Levéltár a soproni evangélikus gyülekezet fennállása óta, a 16. század elejétől gyűjti és őrzi az egyházközség iratait. A szakmai felügyeletet az Evangélikus Országos Levéltár gyakorolja. A soproni evangélikus levéltár részére a Soproni Evangélikus Gyűjteményeknek, melyet könyvtár és múzeum egészítenek ki.

A levéltárban egy fő teljesít szolgálatot rész munkaidőben, iratanyaga 210 ifm.

A soproni evangélikus egyházközség levéltára a reformációtól a mai napig folyamatosan működik. 1533-tól kezdődően megszakítás nélkül gyűjtötték és őrizték az iratokat, amelyeket a 19. században többször is rendeztek. Az iratok keletkezése sokrétű. Az iratok között a konventi és presbitériumi gyűlések jegyzőkönyvei a leghangsúlyosabbak. Tekintélyes mennyiségű a pénzügyi jellegű irat, amely részben az egyházközség háztartását tükrözi, részben pedig az alapítványok kezelése során keletkezett.

Jelentős értéket képvisel a tanügyi vonatkozású levéltári anyag is. Az irattermelés jelentős növekedéséhez vezettek a 19. század folyamán létrejött társadalmi egyesületek és szervezetek. Szakbizottságokat állítottak fel, (Választóbizottság, Pénzügyi Bizottság, Felülvizsgáló Bizottság, Templom Bizottság, Jogügyi Bizottság, Építő Bizottság, Gazdasági Bizottság, Temető Bizottság, Iskola Bizottság, Szegényügy Bizottság, Árvaházi Bizottság, Testvéregyesületi Választmány, Diakonissza Választmány), amelyek javaslataikat, jelentéseiket a konvent és a presbitérium elé terjesztették.

Külön állagként szerepelnek a lelkeszi szolgálat során keletkezett anyagok: szolgálati naplók, hirdető könyvek, hitoktatási naplók, stb. A könyvanyagból külön kiemelt egységet képeznek a jegyzőkönyvek és az anyakönyvek.

A levéltári anyagról eddig segédletek még nem jelentek meg. Kiadványai még nincsenek. A fontosabb dokumentumokat időszaki kiállításon a gyülekezet múzeumi kiállításán mutatják be az érdeklődők számára.

Kutatási lehetőség: hétfőn és csütörtökön 14.00-18.00 óráig (anyakönyvek kutatása: munkanapokon 8.00-12.00 óráig a Lelkeszi Hivatalban). Az iratok másolására van lehetőség.

SZARVASI EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET LEVÉLTÁRA

5540 Szarvas, Vasút u. 10. (5541 Pf. 22.)

Tel.: (66) 313-153

Kutatótermi felügyelő: Gunda Mária

A gyülekezet 1722-ben települt felvidéki és Pest megyei szlovák nyelvű lakosokból. Az első évtizedekből csak az anyakönyvek maradtak meg. A 19. században kezdett gyarapodni a levéltári anyag, főként a hivatali és gazdasági (háztartási) jellegű iratokból. Az iratokat első ízben Jancsovics István lelkész rendezte 1841-ben, illetve 1852-ben. 1964-től Kovács Pál lelkész rendezte a meglévő iratokat.

A levéltári anyag az egyházközség fejlődése során is egységes maradt 1953-ig. Ekkor az egyházközség ó- és újtemplomi részekre oszlott, azóta az Újtemplomi Egyházközség Szarvas, Szabadság út 70. alatt külön őrzi 1953-tól keletkezett iratait, de szervezetileg ezek is az osztatlan levéltár részei.

A levéltár dolgozóinak száma 1 fő, az iratanyag terjedelme 101 ifm.

A lelkészi hivatal iratanyagának főbb állagai: anyakönyvek (1734-től napjainkig), az egyházi cselekmények bejegyzései, a Jancsovics által jegyzékelt régi anyag és a lelkészi hivatali ügyiratok. A presbiteri és közgyűlési jegyzőkönyvek 1786-tól napjainkig találhatóak meg a levéltárban. A gondnoki hivatal iratanyaga (1840-1944.) párbérekönyvekből, adófőkönyvekből, egyházi adózáshoz készült birtokkimutatókból, párbérbeszedési naplókából, közpénztári naplókából, főkönyvekből és különféle alapok naplóiból áll. Még néhány időközben megszűnt egyházi szerv iratai is itt kerültek elő, így a szarvasi evangélikus özvegy- és árvasegélyező egyesület, a szarvasi evangélikus Luther árvaház és a szarvasi protestáns nőszövetség iratainak megmaradt töredékei. Az iratokat felhasználták Hellebranth János (1822.), Zsilinszky Mihály (1872.), Nádor Jenő (1922.) és Maday Pál (1960.) monográfiáikban. Valamennyinek címe: Szarvas története.

A kutatóterem hétfőtől péntekig 9.00-12.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére.

EGYÉB EGYHÁZAK LEVÉLTÁRAI

BAPTISTA LEVÉLTÁR

1062 Budapest, Aradi u. 48.
Tel.: (1) 132-2332 Fax: (1) 131-0194
Levéltárvezető: Kiss Emil

A Baptista Levéltár 1948-tól működik, gyűjtve a magyar vonatkozású bel- és külföldi történeti értékű dokumentumokat. Alapítója Kirner A. Bertalan lelkész, aki szenvedélyes gyűjtőként a fenti évben az egyházi évfordulót használta fel a levéltár alapítására. Gyűjteményileg a Baptista Levéltárhoz tartozik a Történelmi Emlékgyűjtemény, amelyet Szebeni Olivér lelkész, egyháztörténész hozott létre 1963-tól, dokumentumok mellett tárgyi emlékek őrzésére is.

A levéltár dolgozóinak száma 1 fő egy fizetett alkalmazott és két önkéntes időszakos dolgozó), iratanyaga mintegy 76 ifm, az emlékgűjteményé 12,6 ifm, továbbá a levéltár anyaga tartalmazza az 1989-ben jogutód nélkül megszűnt Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa fennmaradt iratanyagát is, melyet a volt tagegyházak 30 évre zároltak.

Az egyházkormányzati iratok az 1870-es évektől találhatók a levéltárban, az egyházi közgyűlések és különböző egyházkormányzati szervek iratai, jegyzőkönyvei 1912-től 1990-ig találhatók meg. A gazdasági ügyiratokat 1896-tól, a bel- és külföldi levelezést ugyancsak ettől az évtől őrzi a levéltár. Jelentős forrásértékű az 1874 és 1965 közötti anyakönyvi sorozat.

Nyomtatvány- és fényképgűjteményt a századfordulótól őrzi a levéltár. A lapgyűjteményben az 1895-től megjelenő (folyamatosan a legrégibbi) Békehírnök hetilap teljes sorozata egyedül itt található meg az országban. Jelentős a német nyelvű és a külföldi magyar sajtógyűjtemény is. Erdélyi, felvidéki és vajdasági iratok másolatai is megtalálhatók a levéltárban.

Az intézmények iratai közül a Baptista Teológiai Akadémia iratai a jelentősebbek, továbbá a szeretetszolgálati intézmények és az egyesületek iratai is említésre méltók.

A levéltár anyagát több hagyaték és letét gazdagítja. Kiemelkedőek a Kirner A. Bertalan levéltáralapító, Baranyai Mihály teológiai igazgató, Tresánszky Vilmos teológiai tanár, Csillag István ügyvéd, Somogyi János és Seres Benjámint hagyatéka, valamint Haraszti Sándor letétje.

A Történelmi Emlékgyűjtemény kiadványgyűjteménye mellett igen fontos a magyarországi egyházalapító Meyer Henrik levelezésének hiteles másolata és az újságkivágás-gűjtemény az egyház sajtójáról.

Alkalmi kiállítások a levéltár anyagából a Baptista Teológiai Akadémia épületében láthatók (1061 Budapest, Benczúr u. 31.)

A Baptista Levéltár kutatóterme szerdánként 9.00-16.00 óráig áll a kutatók rendelkezésére. Iratok másolására van lehetőség.

BUDAI SZERB ORTODOX EGYHÁZMEGYEI LEVÉLTÁR

2000 Szentendre, Pátriárka u. 5. (2001 Pf. 22.)

Az 1970 óta szaklevéltárként működő intézmény 1979-től a Szerb Egyházművészeti és Tudományos Gyűjtemény kezelésében áll.

A levéltár iratanyagának terjedelme 110 ifm, és a 17. századtól találhatók benne iratok. A püspöki hivatal egyházigazgatási és bíraskodási jegyzőkönyvei az 1771-1950., elnöki iratai az 1871-1946., egyházigazgatási iratai az 1871-1950., egyházbíraskodási iratai az 1743-1950 közötti évekből származnak. Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek csak az 1805-1806-os esztendőkből maradtak meg. Említést érdemelnek az 1777-1886 közötti leveleskönyvek, s a levéltárban 7-8 ifm-nyi vegyes irat is található a 19-20. századból. A magyarországi szerb iskolaügy irányításával kapcsolatos jegyzőkönyvek az 1771-1950 közötti évekből, az iratok viszont csak az 1871-1950-es évekből maradtak meg. A levéltár őrzi a Tököly-Popovics Száva által a 19. század első felében alapított pesti Tökölyánium szerb kollégiumot 1900-tól felügyelő patronátus jegyzőkönyveit (1902-1935.) és iratait (1905-1949.) is. A kollégium, a szentendrei szerb tanítóképző (1812-1816.), a szerb népiskolák iratai a magyarországi szerb iskolaügy és művelődéstörténet fontos dokumentumai.

A levéltár folyamatosan begyűjti a szerb egyházközségek (Eger, Győr stb.) iratait, és átvette már a grábóci szerb kolostor 16. századtól kezdődő iratanyagát. A budai, mohácsi és szegedi kerületi esperességek iratai szintén a püspöki levéltár alkotórészei. Jelentős forrásértékű az egyházközségek anyakönyveinek (1725-1896.) levéltári gyűjteménye.

Mind az egyházigazgatási, mind az egyházi bíraskodási iratok kutatását egykorú segédletek (íktató és mutató könyvek) könnyítik meg.

A kutatási lehetőségekről érdeklődni a (26) 312-171 vagy a (26) 314-457-es telefonszámon lehet.

MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZ LEVÉLTÁRA

1055 Budapest, Nagy Ignác u. 2.
Tel.: (1) 111-2801
Kutatótermi felügyelő: Szász János

A Magyarországi Unitárius Egyház újabbkori terjedésére csak a 19. században vált lehetőség azáltal, hogy az 1848. évi tc. 20. §-a törvényesen bevett vallásfelekezetnek fogadta el.

A trianoni békeszerződés elszakította az Unitárius Egyház erdélyi részeit püspökségével egyetemben és a megcsonkult rész önállóvá kellett váljon. 1940-ben, Kolozsvár Magyarországhoz csatolásának következményeként visszaállították az első világháború előtti jogviszonyt, és a budapesti esperességből újra az egyik körzete lett az egységes Magyar Unitárius Egyháznak Duna-Tiszamenti (IX.) unitárius Egyházkör néven. A második világháború következményeként újra visszaállt az 1920 és 1940 közötti állapot és így áll ma is, azzal a különbséggel, hogy 1971 őszén az Unitárius Egyház szervezete teljessé vált azzal, hogy a magyar állam elismerte hivatalosan is az egyházat püspökségnek.

1867 előttről a levéltárnak nincs anyaga. 1867 és 1920 között az úgynevezett Főhatósági Levéltár a kolozsvári Egyházi Levéltárban van.

Budapesten csupán az esperesi levéltár volt és az egyes egyházközségeknél a saját levéltáruk. 1920-1940 között fővárosunkban volt a központi levéltár is, és ez itt is maradt, míg 1940 és 1944 között ismét az első világháború előtti helyzet állt elő. Végül 1945 után fokozatosan kialakul a Magyarországi Unitárius Egyházi Levéltár teljes és végleges képe.

A levéltár dolgozóinak száma 1 fő, az iratanyag terjedelme 50 ifm, ami rendkívül hiányos, mert a háborús események igen megritkították az anyagot. Hasonló sors érte néhány egyházközségünket is (pl. Polgárdi, Debrecen), ahol a harcok csak töredékét hagyták meg a régebbi iratoknak. Némileg kedvezőbb a kép azáltal, hogy az egyház társadalmi egyesületeinek iratanyagából (Dávid Ferenc Egylet, Nőszövetség, Ifjúsági Egylet, Iparoskör, cserkészlet, Egyetemi hallgatók Brassai Sámuel Egyesülete) értékes emlékeket őrzött meg. Ugyanilyen értéket jelentenek a különböző gyűjtemények és letéti anyagok adományozói által bekerült iratanyagok. Elég értékes az újabbkori (főként 1970 óta) tudatos tervszerűséggel gyűjtött tudományos kéziratok, könyvkiadások anyaga.

A levéltár a kutatók rendelkezésére pénteki napokon 10.00-14.00 óráig, illetőleg előzetes megbeszélés alapján áll.

MAGYAR ZSIDÓ LEVÉLTÁR

1075 Budapest, Síp u. 12. (1368 Bp. 5. Pf. 204.)

Tel.: (1) 142-1335/23

Levéltárvezető: Frojimovics Kinga

A Magyar Zsidó Levéltár 1970 óta működik szaklevéltárként és a Magyar Zsidó Hitközségek Országos Hitközségek Országos Szövetségéhez (MAZSIHISZ) tartozik. Gyűjtőköre a magyarországi zsidó hitközségek és szervezetek iratanyagára, valamint a zsidó vallás és tudományos élet jelentős személyiségeinek (rabbik, írók, tudósok stb.) hagyatékaira terjed ki.

A levéltárban jelenleg 1 fő levéltáros dolgozik, iratanyaga kb. 300 ifm. Jelenleg rendezés alatt áll, a már rendezett és kutatható anyag összterjedelme kb. 120 ifm. A legjelentősebb irat-együttesek: A vidéki hitközségek megmaradt iratanyaga, az elpusztult vidéki hitközségek eredeti anyagkönyvei, zsidó tudósok, közéleti személyiségek, rabbik hagyatékai, az országos hatáskörű intézmények és szervek, ill. egyesületek, segélyszervezetek iratai.

A levéltár anyagáról eddig megjelent segédletek: Haraszi György: A magyar zsidó levéltári repertórium. Szerk.: Komoróczy Géza. Bp. 1993., amely a már rendezett anyag jegyzékét közli. Ezen kívül az ÚMKL a Magyarországi egyházi levéltárak fondjegyzékei című sorozatának IV. köteteként megjelent: A baptista, görögkeleti, izraelita és unitárius egyházak levéltári anyagának fondjegyzékei Bp. 1986., melyben szintén található egy fondjegyzék.

A levéltár munkanapokon délelőtt 9.00-13.00 óra között áll a kutatók rendelkezésére, akiket azonban egyelőre csak előzetes megbeszélés alapján tud fogadni.

KÉPJEGYZÉK

1. Kanizsai Dorottya címere. Buda, 1519. június 25. (MOL)
Fotó: Gyarmathy László
2. A Kísrédei Rhédei család grófi címere. Pozsony, 1808. október 28. (MOL)
Fotó: Gyarmathy László
3. Választópolgárok jegyzéke. In: Elenchus officialium, 1686-1870. (BFL)
Fotó: Király Ilona
4. Tanúsítvány Andreas Gundel laibachi mészárosmester fiának céhfelvételéről.
Nürnberg, 1732. október 27. (BFL)
Fotó: Király Ilona
5. A sátoraljaújhelyi levéltár helyiségei műemlék bútorzattal
6. A soproni levéltár kiállítási helyiségei (részlet)
7. Szarvasdi Lőrinc címeres levele. Nürnberg, 1431. július 16. (Prímási Lt.)
Fotó: Mudrák Attila
8. Olasz, másképpen Kolozsváry család címere. Bécs, 1636. november 26. (MOL)
Fotó: Gyarmathy László
9. Az Aranybulla 1313. évi átirata (Prímási Lt.)
Fotó: Mudrák Attila
10. Bacskády Pál halotti címere 1849. (Prímási Lt., Ipolyi címerek)
Fotó: Mudrák Attila
11. A magyarországi református egyház egységes jelvénye
12. A Bács-Kiskun Megyei Levéltár új épületének homlokzata